Štětí

Situační analýza

M'AM'ALOCA, o.s.

Praha, září 2013

Havelská 3, Štolmíř, 282 01 Český Brod, tel.: +420 774 650 198 ı e-mail: info@mamaloca.cz ı www.mamaloca.cz ı IČO: 266 62 159

Autoři:
Petr Osoba (ed.)
Miroslav Bocan
Jan Prokeš

M'AM'ALOCA, o.s., 2013

Obsah

Úvod 4
Teoretické uchopení 4
Metodologie 6
Etika výzkumu 7
Sběr dat a výzkumná dilemata 7
Respondenti dotazníkového šetření 10
Štětí – vstupní informace 12
Identifikace sociálně vyloučených lokalit 13
Ubytovna pro potřeby města 14
Bytové domy v ulici 1. máje 16
Ubytovna Cihelná 18
Rodinný dům v ulici Stračenská 19
Areál bývalé solnice v Počeplicích 20
Dům v Radouni 22
Ostatní lokality 22
Socio-demografické charakteristiky vyloučené populace 26
Počty osob, etnicita, zdravotní problémy 26
Vnitřní strukturace vyloučené populace 27
Migrace 28
Zneužívání návykových látek 31
Bydlení 35
Charakteristika bytového fondu v obci 35
Výše nájemného a náklady na bydlení 38
Parametry a kvalita bydlení 40
Bezdomovectví 45
Ubytovna pro potřeby města 46
Zadlužení 49
Herny 56
Ekonomická aktivita a zaměstnanost 58
Dávky státní sociální podpory a hmotné nouze 62
Sociální služby a jiné podpůrné aktivity v obci 65
Vzdělání 68
Školství 69
Rodina 72
Bezpečnost 74
Bezpečnostní situace 74
Zajištění bezpečnosti 76
Atmosféra ve městě 77
Celkové shrnutí 78
Seznam oslovených aktérů 83
Přílohy 84

Úvod

Předkládaná zpráva shrnuje výsledky situační analýzy, která proběhla formou aplikovaného výzkumu ve městě Štětí v měsících květen až srpen 2013. Předmětem analýzy byla situace ve městě Štětí a jeho místních částech s důrazem na deskripci situace v sociálně vyloučených lokalitách. Tato analýza je vstupním materiálem, určeným pro potřeby zadavatele a jeho partnerů. Zadavatelem výzkumu byla ČR – Úřad vlády České republiky, zastoupený Bc. Martinem Šimáčkem, ředitelem Odboru pro sociální začleňování (Agentury). Dodavatelem výzkumu bylo občanské sdružení M'AM'ALOCA zastoupené ředitelem Ing. Petrem Petříkem.

Teoretické uchopení

Samotné zadání ASZ ve *Výzvě k podání nabídky a prokázání kvalifikace* (dále jen Výzva) implikovalo pro teoretické uchopení zkoumaného problému koncept sociálního vyloučení (též sociální exkluze, sociální vyčleňování). Historií a vymezením konceptu sociální exkluze se zabývá např. Toušek (2007),[1] který odkazuje na jeho francouzské kořeny. Od 70. let minulého století byli obyvatelé Francie zasažení chudobou označováni jako *les exclus*. Významová náplň termínu se od této doby posunula od politické roviny na rovinu analytickou a od 90. let minulého století dominuje termín sociální exkluze diskurzu v sociální oblasti v celé EU, kde vytlačil koncept *chudoby*, který byl do té doby obvyklý zejména v anglosaském prostředí.

Autoři Oxford Dictionaries definují sociální vyloučení takto:[2] „Vyloučení z panujícího sociálního systému, odepření jeho práv a výhod, obvykle jako výsledek chudoby nebo vzhledem k příslušnosti k minoritní sociální skupině."

Přestože tedy neexistuje normativní definice pojmu sociálního vyloučení, považujeme vzhledem k výše uvedenému, a vzhledem ke kontinuitě s dosavadní prací ASZ pracovat právě s tímto konceptem. V materiálu ASZ[3] se uvádí následující upřesnění: „Zjednodušeně řečeno, sociálně vyloučení jsou ti občané, kteří mají ztížený přístup k institucím a službám (tedy k institucionální pomoci), jsou vyloučeni ze společenských sítí a nemají dostatek vertikálních kontaktů mimo sociálně vyloučenou lokalitu. Základní charakteristikou propadu na sociální dno je nahromadění důvodů, které vedou k životní krizi (ztráta zaměstnání, platební neschopnost, problémy s bydlením, problémy dětí ve škole, nemoc atd.)."

[1] Toušek, L. (2007): Sociální vyloučení a prostorová segregace. In: AntropoWEBZIN 2-3, s. 12–27.
[2] Oxford Dictionaries, Oxford University Press. Dostupné online z [http://oxforddictionaries.com/]. Vlastní překlad.
[3] Švec, J. ed. (2010): Příručka pro sociální integraci. Úřad vlády ČR, odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách.

Koncept sociálního vyloučení má zejména v akademické sféře také odpůrce, z českého prostředí uveďme např. Kellera.[4] Přes tyto i jiné výhrady se ale koncept etabloval jako komunikační platforma subjektů veřejné správy, neziskového sektoru a dalších zainteresovaných subjektů. Také zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách operuje s tímto termínem.

Cílem analýzy byla deskripce sociálně vyloučených lokalit a hlavních mechanismů a rizik sociálního vyloučení ve Štětí a jeho místních částech. Pokud přijmeme výše nastíněný koncept sociálního vyloučení jako vhodný interpretační rámec, je nutné vyjasnit další pojmy, se kterými se v této oblasti setkáváme.

Sociální vyloučení jako multidimenzionální problém se může projevovat na různých úrovních. Finální deskripce celkové situace v lokalitě bude vycházet z analýzy různých složek zkoumaného fenoménu.

Prostorovým vyloučením je myšlena zejména rezidenční segregace a koncentrace určité skupiny osob v určitém místě. Často se jedná o nedobrovolný či přímo vynucený proces. Takové místo (ať už se jedná o čtvrť města, ulici, blok domů či pouze samostatný dům) může trpět zhoršenou kvalitou fyzického prostředí, jeho excentrická poloha může znesnadňovat dostupnost různých služeb, v některých případech může být odděleno i bariérou (např. vodní tok, dopravní koridor, továrna, skládka apod.).

Ekonomické vyloučení se projevuje zejména ztíženým přístupem na trh práce. Primárně se může jednat o nemožnost dosáhnout na lépe placené zaměstnání poskytující vyšší míru zajištění (např. z důvodu nedostatečné kvalifikace), sekundárně může jít o nemožnost získat jakékoliv legální zaměstnání. Tyto osoby se poté přesouvají do zóny šedé ekonomiky (tzv. práce na černo), případně vůbec nevykonávají placenou práci. Od toho se potom odvíjí problémy s dluhy či chudobou obecně.

Kulturní vyloučení je výsledkem ztížené možnosti dotčených osob využívat kulturní kapitál společnosti. Projevuje se zejména horším přístupem k institucionalizovanému vzdělávání. Důsledkem může být to, že vzdělání se nestává součástí kulturních vzorců dotčených osob a situace se reprodukuje v dalších generacích. Politické vyloučení znemožňuje dotčeným osobám participaci na veřejném a občanském životě a ubírá jim možnost aktivně ovlivňovat život společenství, případně též svůj vlastní osud.

Všechny výše jmenované složky sociálního vyloučení se poté odráží ve vyloučení symbolickém. Většinová společnost osoby sociálně vyloučené či sociálním vyloučením ohrožené stigmatizuje. Toto přisuzování negativním vlastností může nabývat podoby od

[4] Srovnej např. Keller, J. (2007): Tři sociální světy. Sociální struktura postindustriální společnosti. Slon, Praha. Autor uvádí, že koncept sociálního vyloučení je jedním z mnoha, který pouze maskuje nově vzniklá sociální rizika a odvádí tak pozornost od podstaty problému, kterou je transformace sociálních struktur v postindustriální společnosti a z ní pramenící narůstající rozdíly ve společnosti.

v podstatě neuvědomělého myšlení pod vlivem převažujících stereotypů až po otevřenou diskriminaci a nenávist.

Metodologie

Zvolená metodologie odpovídala požadavkům zadavatele a byla navržena tak, aby splňovala parametry, jež obsahovala již nabídka k realizaci situační analýzy sociálně vyloučené lokality Štětí. Po zahájení přípravných prací a seznámení se s realitou v terénu byla dle potřeb mírně upravena, nicméně k zásadní odchylce nedošlo a plně odpovídala požadavkům zadavatele na terénní výzkum, jehož výsledkem měla být situační analýza. Získaná data lze proto považovat za zcela relevantní k provedení analýzy. V souladu se záměry zadavatele byly použity kvantitativní a kvalitativní výzkumné metody, přičemž byly použity následující techniky sběru dat:

Desk research – analýza sekundárních dat – byla nezbytným přípravným krokem, jehož účelem bylo sumarizovat dosavadní a aktuální poznatky relevantní k cílům výzkumu a na tomto základě připravit podklady pro sběr dat primárních. V rámci této fáze bylo využito poznatků a závěrů z již realizovaných, podobně zaměřených výzkumných šetření zabývajících se problematikou sociálního vyloučení. Důležitou součástí desk research bylo zjišťování všech údajů vyžadovaných zadavatelem.

Expertní rozhovory – vzhledem k především kvalitativní orientaci výzkumu bylo nutné zaměřit pozornost na hloubkové poznávání problému a jeho dimenzí. Proto byly realizovány tzv. expertní rozhovory, které byly součástí (nebo úzce navazovaly) na zmíněné desk research. Cílem expertních rozhovorů, při kterých bylo osloveno 23 osob, bylo uvedení výzkumného týmu do konkrétních problémů dané lokality, případně vysvětlení zjištěných skutečností. Osloveni byli lidé, kteří v dané lokalitě profesně působí na úrovni obecního, samosprávného či státního orgánu, pracovníci škol, zástupci vlastníků bytů a neziskové organizace – viz seznam na konci této zprávy. Expertní rozhovory byly polostrukturované, s akcentem na získání odborných poznatků, které byly poté využity pro sestavení scénářů pro navazující hloubkové rozhovory. Zaměřovali se především na identifikaci sociálně vyloučených lokalit, odhady socio-demografických charakteristik sociálně vyloučené populace, ústřední problémy apod. Získaná data byla dále interpretována tak, aby na výsledky mohly navazovat další techniky sběru dat.

Dotazníkové šetření – pro potřeby kvantitativní části analýzy bylo realizováno dotazníkové šetření. Výběrový soubor respondentů činil 56 domácností s celkovým počtem 175 osob. Soubor respondentů byl oproti původnímu záměru zvolen místo kvótního výběru výběrem nahodilým. Ke sběru dat byl použit standardizovaný dotazník předložený zadavatelem, ale výzkumným týmem byl ještě rozšířen o doplňující otázky zaměřené na strukturu dluhů a sklony k rizikovým projevům chování (konzumace alkoholu, drog, gamblerství). Sběr dat v terénu zajišťoval výzkumný tým, přičemž v jeho rámci byli

rekrutováni vhodní respondenti pro realizaci hloubkových rozhovorů. Před samotným zahájením sběru dat si výzkumný tým sjednotil pravidla dotazování a způsob zaznamenávání odpovědí do dotazníku, včetně pravidel etických. Data z dotazníku byla přepsána do datové matice a statisticky zpracována v programu Excel.

Hloubkové rozhovory – důležitým kvalitativním nástrojem byly v souladu s Výzvou hloubkové rozhovory. Na základě výstupů z expertních rozhovorů byly sestaveny scénáře rozhovorů a během dotazníkového šetření byli rekrutováni první respondenti. Jako vhodní respondenti byli vybíráni zejména narativní jednotlivci, kteří souhlasili s další spoluprací. Jelikož by takových respondentů nebyl dostatečný počet, byla pro rekrutaci dalších respondentů využita metoda sněhové koule (snow ball) a později také účelové a nahodilé oslovování. Cílem bylo získání respondentů reprezentujících alespoň každou z označených lokalit a zde, hlavně tedy v lokalitě ubytoven, najít zástupce různých volněji definovaných skupin při vědomí toho, že vzorek pro kvalitativní výzkum nikdy nemůže (a ani to není jeho cílem) plně odpovídat variabilitě znaků u základního souboru. Rozhovory byly navrženy jako polostrukturované, v rozsahu cca 60–90 minut, v souladu s výzvou jich bylo realizováno deset. Tematické okruhy hloubkových rozhovorů byly zaměřeny na oblasti definované zadavatelem: Bydlení; Zadlužení; Vývoj zaměstnanosti; Vývoj dávek; Sociální služby a jiné podpůrné aktivity v obci; Vzdělání; Rodina; Bezpečnost. Rozhovory byly nahrávány na diktafon, přepsány do PC a podrobeny analytickému zpracování.

Zúčastněné pozorování – bylo dalším nezbytným nástrojem pro realizaci terénního výzkumu, které pobíhalo v podstatě po celou dobu realizace sběru dat. Lokalitu jsme opakovaně navštěvovali a vždy nejprve před zahájením dotazování jsme „jen tak“ sledovali dění a realizovali další neformální rozhovory. Součástí pozorování byly i návštěvy restaurací a heren, kde se na základě předvýzkumu (expertní rozhovory) dala předpokládat přítomnost cílové skupiny.

Etika výzkumu

Všem respondentům bylo vždy vysvětleno, o jaký výzkum se jedná a pro koho je určený. Ne vždy jsme se ale setkali s pochopením. Respondenti byli poučeni, že výzkum je anonymní, jejich jméno ani žádné jiné nebude nikde explicitně zmíněno, a jejich osoba nebude moci být spojena se získanými daty uvedenými v závěrečné zprávě.

Sběr dat a výzkumná dilemata

Jak bylo výše uvedeno, metodologii (především fázi sběru dat) jsme museli oproti původním záměrům mírně upravit, jelikož hned v úvodu se vynořilo několik problémů. Obyvatelé některých vyloučených lokalit se kromě vysoké míry nezaměstnanosti potýkají

především s problémy, díky nimž se řada z nich pohybuje na hraně zákona, nebo si jsou minimálně vědomi, že jejich určité způsoby neodpovídají normám běžného života. Proto bylo po vysvětlení našeho výzkumného záměru relativně složité přesvědčit potenciální respondenty k rozhovoru s dotazníkem a dodržet tak námi původně navržený kvótní výběr. Zpočátku jsme byli totiž vnímáni jako pracovníci napojení na MěÚ, sociální služby, policii apod. a respondenti měli k nám a potažmo i k celé analýze značnou nedůvěru. Důvodem byla často právě přítomnost dotazníku, který mají tito lidé spojený se „světem autorit", ve kterém sami nikdy neuspěli a se zjišťováním pro ně choulostivých informací (např. výše sociální dávky) a s tím pak spojené nějaké nepopulární opatření. Dalším problémem byla skutečnost, že sběr dat se odehrával v letních měsících (květen až srpen) za teplého počasí, kdy se obyvatelé příliš nezdržovali doma, ale spíše ve skupinách venku před domy nebo úplně mimo lokalitu. V tomto případě nás respondenti odmítali z toho důvodu, že „nemají čas" – nechtějí být rušeni.

Z důvodu častého odmítání nebo nezastižení obyvatel doma jsme se museli uchýlit k volbě vzorku respondentů nahodilým výběrem, přičemž jsme se ale složení respondentů pokoušeli úsudkem regulovat tak, abychom měli zastoupeny respondenty s různým sociálním pozadím. Vzhledem k velikosti cílové populace (sociálně vyloučení obyvatelé a obyvatelé ohrožení sociálním vyloučením) se tento přístup ukázal jako vyhovující. Aplikace kvót vztažených k celkovým charakteristikám obyvatelstva Štětí na cílovou populaci by neodpovídala realitě. Vzhledem ke konečné formě výběru vzorku (nahodilá s úsudkem) nemůžeme prohlásit, že by výsledky dotazníkového šetření bylo možné zobecnit na celou populaci osob ohrožených sociálním ve Štětí (jejíž úplně přesné charakteristiky navíc také neznáme). Nicméně na základě rozložení charakteristik vzorku a jeho šíři (175 osob) můžeme prohlásit, že závěry věrně postihují situaci v sociálně vyloučených lokalitách města Štětí. Některé výsledky mohou být ovlivněné pouze relativně vyšším zastoupením obyvatel Ubytovny pro potřeby města mezi respondenty.

Po opakovaných návštěvách jsme v lokalitě nakonec byli vnímáni celkem příjemně, obyvatelé nás zdravili a zastavovali se ke krátkým rozhovorům, ale vzorek respondentů se už nepodařil výrazně navýšit. Vzhledem k tomu, že v rámci dotazníkového šetření byl počet respondentů menší než sto a jejich vzorek není dostatečně reprezentativní, uchýlili jsme se ke znázornění výsledků v absolutních číslech. Pokud bychom výsledky znázorňovali v procentech, mohly by v důsledku na čtenáře působit zavádějícím dojmem.

Pokud jde o samotnou fázi vyplňování dotazníku s respondentem, stávalo se u některých otázek, že respondent neuměl (nechtěl) odpovědět, dle škály navrhovaných odpovědí. Konkrétně u otázky č. 19 neuměli někteří respondenti rozdělit náklady na domácnost dle jednotlivých položek, v případě obyvatel ubytoven to většinou ani nešlo. Podobně tomu bylo u otázky č. 21, kde pro změnu často respondenti neuměli rozdělit příjmy domácnosti dle nabídnutých kategorií a konečně tomu bylo i u otázek č. 24 a 25, kdy neuměli někteří respondenti rozlišit dluhy na aktuálním nájemném a nájemném z minulého bydliště.

Podobně tomu bylo v případě realizace hloubkových rozhovorů. Když už jsme získali respondenta pro rozhovor, po krátké chvíli nevinné rozpravy jsme několikrát opět narazili. Především šlo o citlivá témata jako výroba a konzumace drog, konzumace alkoholu, gamblerství, kriminalita apod., která ale byla ústředními pro realizaci této analýzy. Ačkoliv rozhovory probíhaly v přátelské atmosféře a docházelo někdy i na vyzrazení pikantností s výzkumem nesouvisejícími, ne vždy jsme se úplně podrobně dostali do výše zmíněných problémových oblastí. Na respondentech bylo znát, že o daných problémech vědí, připouštěli jejich existenci, často i ve velké míře, ale málokdy přidali podrobnější znalost problému nebo dokonce vlastní zkušenost. V průběhu rozhovorů jsme také získávali šablonovité a ve zkratce sdílené informace v následujícím duchu, např.: *„…no co myslíte, prostě je to tady špatný…“, „…úřad pro nás nic nedělá…“, „…problémy jsou se vším – alkohol, drogy, kriminalita…“, „…vždyť to sám vidíte, co vám budu víc povídat…“* Závěrem dodáváme, že ne všechny hloubkové rozhovory se nám z tohoto důvodu podařilo vést požadovaných 60–90 minut.

Výše uvedené budiž vnímáno jako sebereflexe výzkumníků, která by po realizaci každého výzkumu měla nastat. Ačkoliv jsme zmínili několik problémů, které provázely především fázi sběru dat, nepovažujeme je za natolik zásadní, aby analýza nešla realizovat.

V celém dokumentu jsou užívány citace respondentů pod značkou [R] a číslem, které patří vždy konkrétnímu respondentovi. Respondenty jsou lidé ze sociálně vyloučených lokalit, kteří byli osloveni při realizaci hloubkových rozhovorů, případně (pokud je to z hlediska poskytnutých informací odůvodněné) při dotazníkovém šetření či doplňkových neformálních rozhovorech. Aktéři (experti), kterými jsou myšleni zástupci města a dalších institucí oslovení během výzkumu, jsou pro možnost bližší identifikace uvedeni v seznamu na konci tohoto textu pod značkou [A] a číslem. V textu ale zachováváme rozšířený opis, aby se zpráva lépe četla (např. „dle informací vedoucí Úřadu práce“ místo „dle informací [A8]“ Zkratka [S] a číslo označuje jednotlivé ženy ze skupiny, se kterými byl veden skupinový rozhovor. V případě, že není uvedena identifikace respondenta či aktéra, je tak učiněno v případě, že požadoval úplnou anonymitu – nechtěl být spojen ani s jinými výroky. Pokud respondent užil při svých výrocích vlastní jméno osoby, bylo při přepisu a pro užití v citacích vždy z důvodu zachování anonymity změněno.

Pro lepší orientaci ve zprávě ještě uvádíme pojmy, které používáme při popisu lokalit v rámci celé zprávy:

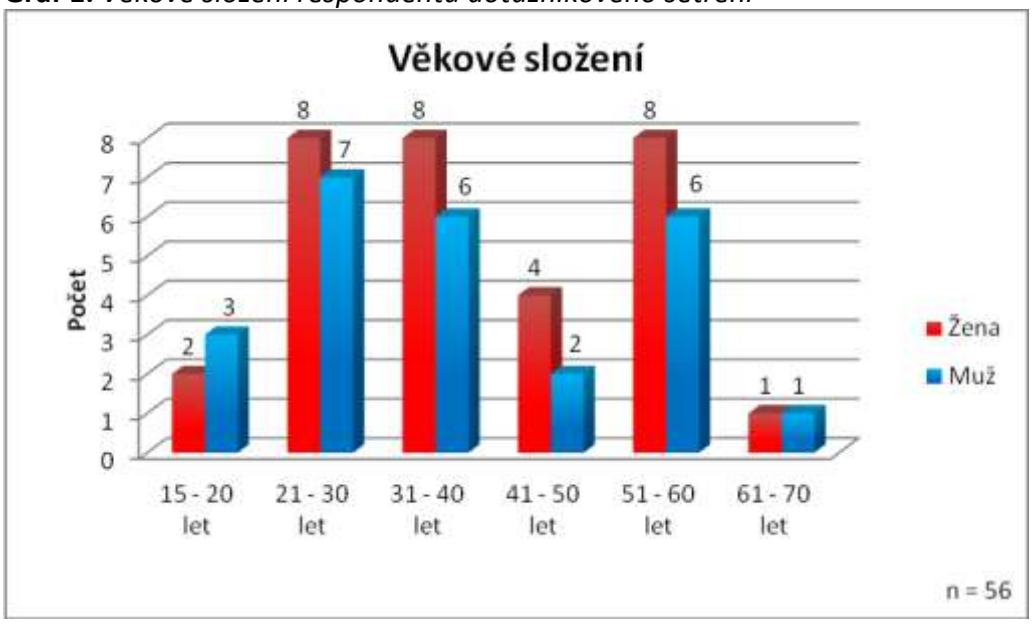
- **přihlášené lokality, původní lokality, lokality z přihlášky** – jedná se o sociálně vyloučené lokality, které byly označeny v původní přihlášce města Štětí ke spolupráci s Agenturou pro sociální začleňování

- **lokalita ubytoven** – Ubytovna pro potřeby města, Palackého 599, Ubytovna Cihelná 589, domy se sociálním nájemným 1. máje 597 a 598 a další menší ubytovny v bezprostředním okolí
- **venkovské lokality** – lokality v Počeplicích a Radouni

Respondenti dotazníkového šetření

Z celkového počtu 56 respondentů bylo 31 žen a 25 mužů. Věková struktura respondentů byla relativně vyrovnaná, kromě nižšího zastoupení respondentů ve věku 41–50 let (viz Graf 1). Pokud zohledníme také celkový počet osob v domácnostech respondentů, bylo dotazníkovým šetřením pokryto dohromady 175 osob.

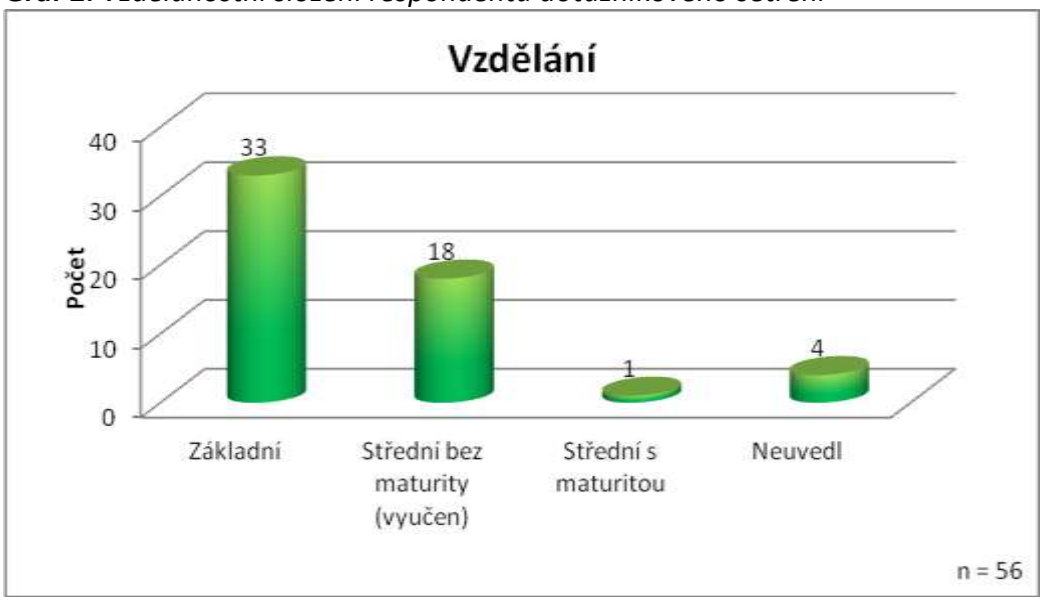
Graf 1: *Věkové složení respondentů dotazníkového šetření*

Zdroj: *dotazníkové šetření*

Výrazně převažovali respondenti ze základním vzděláním, druhou nejpočetnější skupinou byli lidé s výučním listem. Pouze jeden respondent měl středoškolské vzdělání s maturitou. V případě čtyř respondentů, jejichž úroveň vzdělání není uvedena, se jedná o dva respondenty, kteří ještě dochází do středního odborného učiliště (a zatím mají tedy základní vzdělání), dva respondenti ve věku 55 a 60 let vzdělání neuvedli.

Graf 2: *Vzdělanostní složení respondentů dotazníkového šetření*

Zdroj: *dotazníkové šetření*

Etnicita respondentů byla dle požadavků zadavatele určována subjektivním odhadem tazatelů. Mezi respondenty lehce převažovali zástupci majority (30 osob), zbylých 26 respondentů byli Romové. V domácnostech romských respondentů žilo celkem 82 osob, v domácnostech neromských respondentů celkem 93 osob, průměrná velikost domácnosti tedy byla v obou případech téměř stejná (3,2 členů u romských domácností, 3,1 členů u neromských). Několik domácností bylo smíšených.

Štětí – vstupní informace

Město Štětí leží na pravém břehu Labe v okrese Litoměřice (Ústecký kraj). Do poloviny minulého století se jednalo o malé zemědělské a řemeslnické město. S výstavbou papírny, která byla vybudována na zelené louce na počátku 50. let 20. století, došlo k výrazné proměně charakteru města. Ze Štětí se stalo průmyslové město a v souvislosti s rozvojem papírenské výroby vzrostl počet obyvatel. Zatímco v roce 1930 žilo ve městě 4 982 obyvatel, v roce 1950 to bylo 3 628 obyvatel a v roce 1980 už 9 054 obyvatel.[5] Předválečný počet obyvatel byl tedy po odsunu Němců brzy dorovnán a poté i překonán. Komplex papírny (největší v Česku) zabírá velký areál (130 ha) v severní části města a výrazně ovlivňuje životní prostředí města, zejména formou ekologických zátěží z minulosti a charakteristickým zápachem doprovázejícím výrobu buničiny.

Vznik papírny a rychlý rozvoj města v druhé polovině 20. století se odrazil také v urbanistické struktuře města. Došlo k masivní bytové výstavbě – většina bytů se nachází v panelových domech, které zde byly v tomto období vystavěny v relativně kompaktním celku. Mezi nimi se nachází objekty občanské vybavenosti. Celková urbanistická struktura města se zlepšila až v roce 1998 s vybudováním Nového náměstí. V jeho prostoru a v oblasti Obchodní ulice se koncentruje většina obchodů a dalších služeb.

Součástí Štětí je také devět dalších místních částí. Jedná se o vsi v různé vzdálenosti od centra města. Jediná místní část Hněvice leží na druhé straně Labe, zbylých osm (Brocno, Čakovice, Chcebuz, Počeplice, Radouň, Stračí, Újezd, Veselí) na stejném břehu. V těchto místních částech často nalezneme zachovalou tradiční venkovskou zástavbu (část slouží k rekreačním účelům) a od charakteru samotného města Štětí se výrazně odlišují.

Přestože město patří do Ústeckého kraje, má díky své poloze a historickému vývoji výraznou vazbu na Středočeský kraj a Prahu (projevuje se např. v migračních tocích nebo dojížďce do zaměstnaní). Vlastní okresní město Litoměřice je vzdálenější (23 km) než okresní město Mělník (16 km) ve Středočeském kraji.

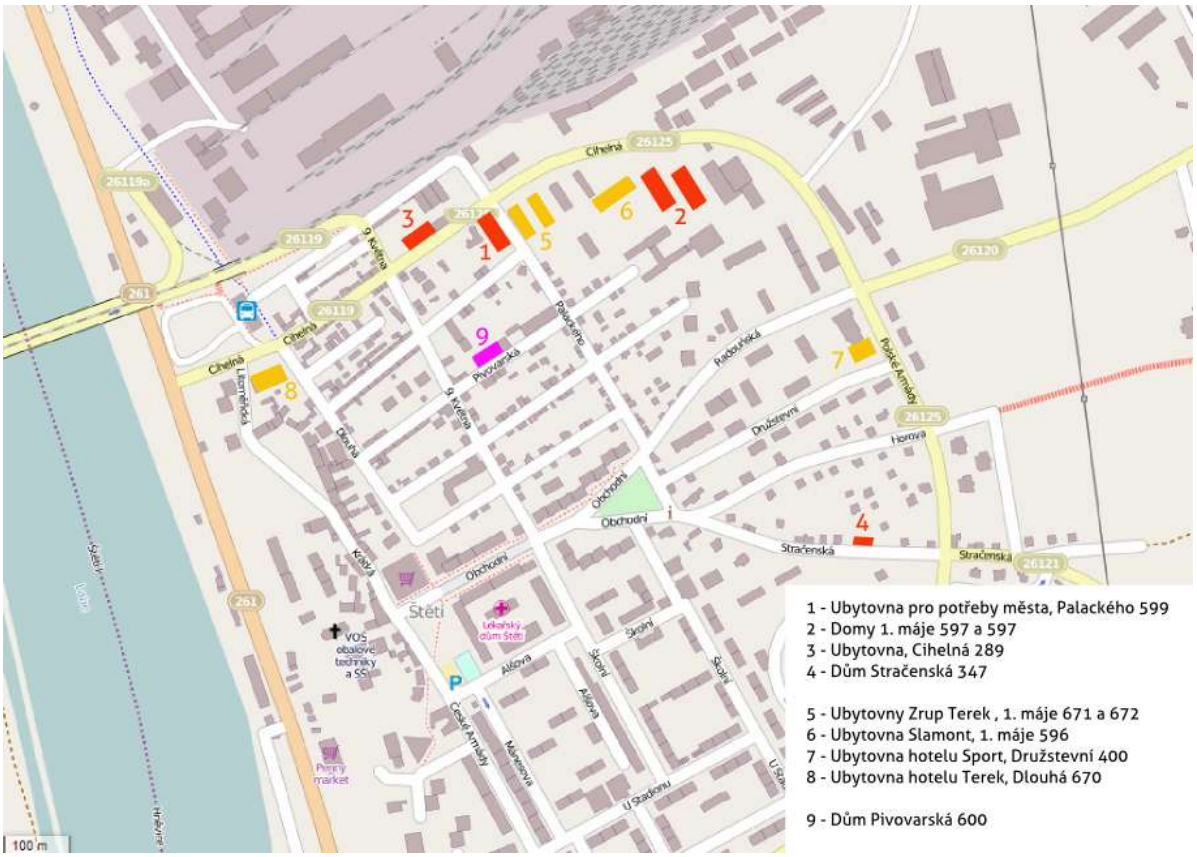
V čele města stojí v současné době starosta Tomáš Ryšánek (ČSSD).

[5] Údaje o počtu obyvatel čerpány z Historického lexikonu obcí České republiky 1869-2005, I. díl (ČSÚ, Praha, 2006).

Identifikace sociálně vyloučených lokalit

Město Štětí v přihlášce identifikuje celkem šest sociálně vyloučených lokalit, z toho čtyři v samotném Štětí, jednu v místní části Počeplice a jednu v místní části Radouň. Již při pohledu na mapu je zřejmé, že tři identifikované lokality (Ubytovna pro potřeby města, Palackého 599, objekty 1. máje 597 a 1. máje 598 a ubytovna Cihelná 289) jsou koncentrovány v severním cípu obytné části města a navazuje na ně areál papírenského závodu. V těsném sousedství se navíc nacházejí další dvě ubytovny (1. máje 671 a 672) a dům 1. máje 596, který je také částečně užíván k bydlení. Tyto domy nejsou hodnoceny jako „vyloučené“, ale také zde bydlí v menším počtu jednotlivci, kteří nedosáhnou na jinou formu bydlení (viz Mapa 1 a Mapa 2).

Mapa 1: *Přehled SVL a dalších problematických lokalit v rámci Štětí (výřez)*

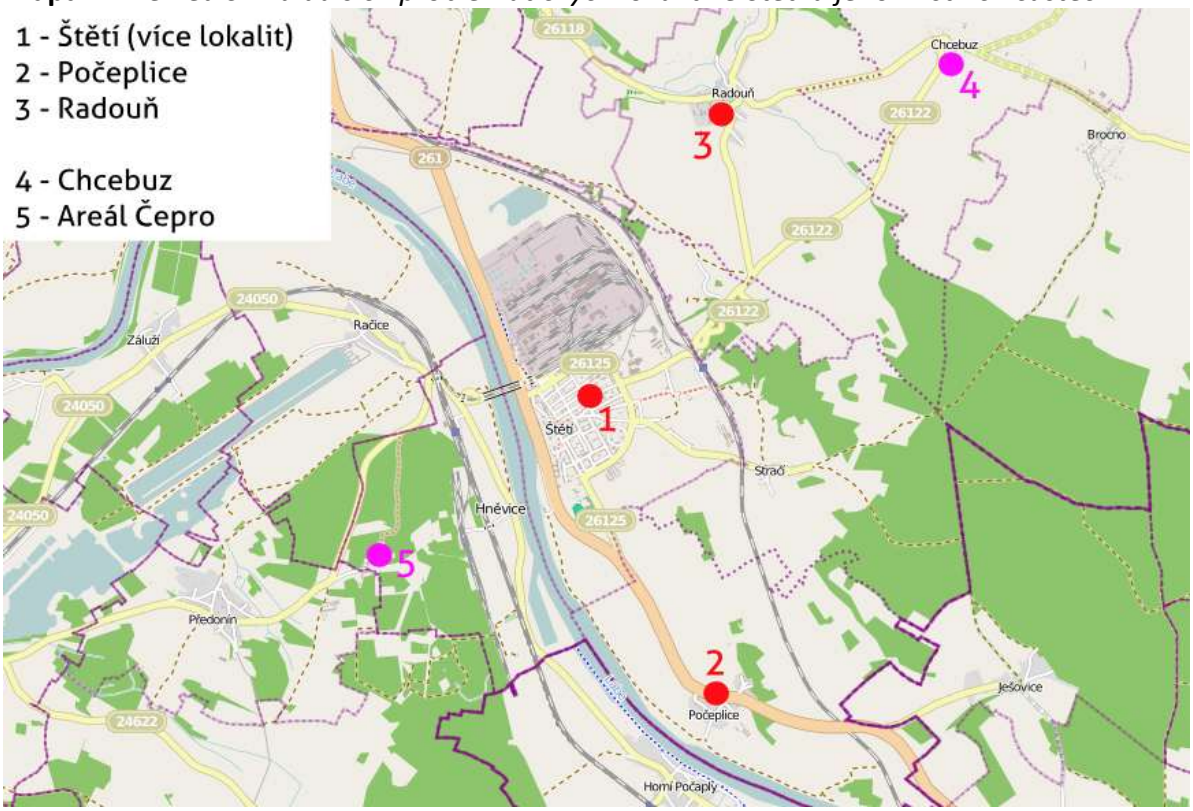
Zdroj: *vlastní zpracování*
Pozn.: *Mapový podklad © Přispěvatelé OpenStreetMap, http://www.openstreetmap.org/copyright*

Z tohoto pohledu je vhodné o těchto třech místech uvažovat v některých ohledech jako o souvislé lokalitě, kde dochází ke koncentraci osob ohrožených sociálním vyloučením. Z prostorového hlediska se jedná o periferní část města, jakkoliv je hlavní část Štětí, kde se nacházejí obytné funkce a služby, kompaktní a nevelká (přibližně čtverec o rozloze 1 km^2).

Kromě polohy na okraji tohoto čtverce je o této lokalitě nutné uvažovat jako o funkční periferii. Těsně sousedí s obřím papírenským areálem a v blízkosti se nacházejí další objekty průmyslově-obchodního charakteru (sběrný dvůr, sklady technického materiálu, garáže), zatímco většina objektů občanské vybavenosti se nachází v delší docházkové vzdálenosti. S ubytovnami sousedí areál Vyšší odborné školy obalové techniky a Střední školy – a to jak budovy pro výuku, tak domov mládeže.

Další tři označené lokality jsou izolované – nesousedí s žádnými dalšími problematickými objekty, ale s běžnou zástavbou obývanou „nevyloučenou“ populací. Následující odstavce podávají přehled o lokalitách vyjmenovaných v přihlášce města Štětí ke spolupráci s Agenturou pro sociální začleňování, závěr kapitoly je věnován dalším problematickým lokalitám ve městě.

Mapa 2: *Přehled SVL a dalších problematických lokalit ve Štětí a jeho místních částech*

Zdroj: *vlastní zpracování*
Pozn.: *Mapový podklad © Přispěvatelé OpenStreetMap, http://www.openstreetmap.org/copyright*

Ubytovna pro potřeby města

Ubytovna pro potřeby města (dále UPPM) je v majetku města Štětí. Vznikla v 80. letech jako sociální ubytovna, aby bylo zajištěno „nouzové ubytování“. Jedná se o třípodlažní zděný objekt, při pohledu od ulice v relativně dobrém stavebně-technickém stavu, s novými plastovými okny. Okna v přízemí ve směru od ulice jsou chráněna mřížemi. V přízemí se

nachází služebna Městské policie, která má vlastní vstup, v suterénu ze strany Cihelné ulice se nachází prostory využívané Kontaktním centrem Litoměřice. Vstup do ubytovny samotné je zajištěn mříží (v době našich návštěv často volně průchozí), u které je okénko Městské policie a též druhý vstup do služebny. Oboje též zajištěno mříží. V přízemí se nachází prádelna a dvě místnosti vyhrazené pro krizové ubytování lidí v zimních měsících, v 1. patře má kancelář správce ubytovny. K budově ubytovny patří malý dvůr s dětským pískovištěm.

Obrázek 1: *Ubytovna pro potřeby města, pohled od dvora*

Zdroj: *vlastní foto*

Ubytovací jednotky (celkem max. 130 lůžek) se nacházejí na třech podlažích propojených jedním schodištěm. Chodby a schodiště jsou v zanedbaném stavu (omšelá malba apod.) a neuklizené (špína, zbytky potravin, povalující se a nevynesené odpadky). Také další společné prostory (WC, koupelny, kuchyně) jsou zanedbané a neuklizené, toaleta v přízemí bývá často cítit v podstatné části chodby (foto viz Příloha 1). Kromě jednoho bytu ve třetím patře mají všechny pokoje společnou kuchyň, WC a koupelnu na patře. Vybavení kuchyní a sprch je sporé, čehož si je vědomo i město. Tuto situaci obhajuje, neboť vše se opakovaně rozkrádá (hubice od sprch, části sporáků – *„vše odmontují, ukradnou a prodají do sběru – odnesli i plechovou skříňku“* – vedoucí Odboru sociálních věcí).

Skladba obyvatel pokojů je různá – v rozmezí pokoje obývaného jednotlivcem, přes pokoje obývané jednou rodinou, až po pokoje obývané několika jednotlivci, kteří netvoří společnou domácnost. Vybavení pokojů na základní úrovni je sporé. Každý obyvatel má k dispozici železné lůžko a skříňku. Pokoje obývané rodinnými domácnostmi jsou ale zpravidla vybaveny lépe. Různí se také úroveň čistoty a pořádku v jednotlivých pokojích. V objektu se vyskytují štěnice a dle výpovědi ubytovaných také švábi a rusi.

Pokoje jsou vytápěny centrálně, teplá voda je podle ubytovacího řádu dostupná každodenně večer v intervalu 19–21 hodin a v pondělí, středu, pátek a neděli též dopoledne v intervalu 9–11 hodin. Podle výpovědí nájemníků ale tyto intervaly nejsou dodržovány (což ale správce UPPM vyvrací), případně jsou hodnocené jako nedostačující. Vybavení kuchyní je pouze základní (sporák, stůl). Obyvatelé mají k dispozici prádelnu. Společné prostory uklízí jednou denně uklízečka. Dle údajů města se počet obyvatel ubytovny pohybuje dlouhodobě mezi 80–100 lidmi (aktuální údaj k srpnu 2013 je 85 osob, vývoj za poslední tři roky viz Tabulka 1). Lůžka zbývající do celkové kapacity (130) jsou připravena k použití. Návštěvy v ubytovně nejsou povoleny, legálně přespat může pouze dítě při návštěvě svého rodiče.

Tabulka 1: *Přehled ubytovaných v UPPM za roky 2010–2013*

	Počet ubytovaných			
	celkem	**z toho mužů**	**z toho žen**	**z toho dětí**
leden 2010	94	45	27	22
prosinec 2010	100	42	28	30
leden 2011	99	41	28	30
prosinec 2011	95	46	26	23
leden 2012	94	45	26	23
prosinec 2012	80	44	22	14
leden 2013	80	45	22	13

Zdroj: *údaje MěÚ Štětí*

Okolí ubytovny je relativně udržované, na rozdíl od dalších lokalit se zde nepovaluje nepořádek. Vzhledem k výše uvedenému ale hodnotíme standard bydlení v této ubytovně jako velmi nízký. Situaci na UPPM je věnována ještě samostatná podkapitola Ubytovna pro potřeby města.

Bytové domy v ulici 1. máje

V majetku města Štětí jsou také bytové domy 1. máje 597 a 1. máje 598, místními obyvateli označované v běžném hovoru jako „pětka“ a „šestka“. V minulosti se jednalo o ubytovny pro pracovníky papírny, poté se z obou staly bytové domy (část objektu 597 ale byla využívána jako ubytovna déle). Od roku 2011 jsou oba domy vedeny jako domy

s nájemními byty se sociálním nájemným. Jedná se o třípodlažní zděné domy, při pohledu od ulice v uspokojivém stavebně technickém stavu s novými plastovými okny.

V okolí obou domů a před vstupními dveřmi se často povaluje různý nepořádek – od drobných odpadků až po kusy nábytku. Prostranství před bytovými domy využívají obyvatelé domu ke společnému odpočinku, děti si zde hrají na travnatých plochách. Společné prostory domu byly během našich návštěv spíše uklizené, někdy se zde ale povalovaly odpadky a další nepořádek. Do všech bytů se vstupuje z dlouhé chodby, která prochází každým podlažím. Někteří obyvatelé využívají společných prostor chodby pro umístění vlastních drobných věcí (botníky, odpadkové koše) – foto viz Příloha 2.

V objektu č.p. 597 je 32 malometrážních bytů, v objektu č.p. 598 se nachází 39 malometrážních bytů. Každý byt má vlastní sociální příslušenství. Stav bytů se jeví jako uspokojivý. Teplá voda je dostupná celý den, vytápění bytů je centrální. Tyto domy tak nabízejí lepší standard bydlení než UPPM. V obou domech dle údajů města v čase podání přihlášky žilo 172 osob a toto číslo zůstává dále přibližně stejné. Nezjistili jsme, že by v některých domácnostech přebývaly dlouhodobé návštěvy (nicméně občasné umožnění noclehu známému je běžné).

Obrázek 2: *Bytový dům na adrese 1. máje 597*

Zdroj: *vlastní foto*

Ubytovna Cihelná

Ubytovna Cihelná 289 se nachází v zóně, kterou územní plán definuje jako plochu výrobních a nevýrobních služeb, umístění ubytovny zde je ovšem „podmíněně přípustné“. Je ve vlastnictví pražské firmy Groupe Image, s.r.o. Jednatel zmíněné společnosti dle informací obyvatel na ubytovnu pravidelně z Prahy dojíždí. Prostranství před budovou dominuje velký betonový dvůr, přes který je přístup do stavebního bazaru a taktéž k zadnímu vchodu do samotné ubytovny (viz Příloha 3). Dvůr je obehnaný vysokým plotem, na kterém jsou zavěšeny reklamní cedule na stavební bazar a samotnou ubytovnu („Super ubytovna Štětí u Mělníka“). Z charakteru prostranství je zřejmé, že budova primárně nevznikla za účelem bydlení. Ze všech objektů uvedených v přihlášce má z hlediska kvality okolního prostředí tato ubytovna nejhorší lokaci. Dům je ale nově rekonstruovaný, s novou střechou, okny, dveřmi i opravenými interiéry. V jeho okolí i ve společných prostorech je pořádek.

Obrázek 3: *Ubytovna Cihelná 289 ve Štětí*

Zdroj: *vlastní foto*

Samotná ubytovna se nachází v prvním patře budovy, některé ubytovací jednotky se nachází v přízemí. Prostoru v patře dominuje společná velká kuchyň s jídelním stolem. Nicméně malé kuchyňské koutky jsou součástí i jednotlivých ubytovacích jednotek. Naopak

WC a koupelna jsou společné, teplá voda je k dispozici dvakrát denně (vždy dvouhodinový interval ráno a večer). Do jednotlivých ubytovacích jednotek se vstupuje ze společné kuchyně. Byla nám umožněna návštěva jedné ubytovací jednotky. Také ta byla po rekonstrukci a ve vynikajícím stavebně-technickém stavu a můžeme tedy předpokládat, že takto vypadají i ostatní bytové jednotky v budově. V přízemí budovy se nachází prádelna, kterou využívají v pracovních dnech jak místní, tak i další obyvatelé Štětí.

Dle informací jednoho z obyvatel bylo v červnu 2013 obsazeno celkem 7 ubytovacích jednotek, dvě jednotlivci, ostatní různě velkými rodinami. Celkový počet obyvatel ubytovny tak dle našeho odhadu činí 20–25 osob.

Rodinný dům v ulici Stračenská

Další označenou lokalitou je rodinný dům na adrese Stračenská 347. Jedná se o polovinu dvojdomku (druhá část č.p. 348 je obydlena jinými nájemníky) v rezidenční části města, v sousedství dalších rodinných domů a vil. Dotčená část dvojdomku je v dezolátním stavu, vybydlená a při pohledu z ulice se jeví jako naprosto nevhodná k trvalému bydlení ani k jinému užívání. Okna v prvním patře chybí úplně, v přízemí jsou provizorně zadělána okenními tabulemi různých rozměrů v kombinaci s textiliemi (okna od ulice), případně srolovanými kusy koberců (okna z boční strany pozemku) nebo pouze textiliemi (okna v zadní části domu). Chodové dveře jsou provizorní, bez kliky či možnosti zajištění. Na střeše chybí jednotlivé tašky a v omítce jsou viditelné stopy po vysekaných drátech rozvodu elektřiny. Za domem je nahromaděno velké množství odpadu[6] – viz Příloha 4.

Dům je ve vlastnictví dvou soukromých osob a je na něj vydaný exekuční příkaz k prodeji nemovitosti. Z dražební vyhlášky[7] vyplývá, že dům je odstřihnut od elektřiny a není zajištěn ani přívod vody. Dům není vytápěn. Město v Přihlášce uvádí, že se pokusilo dům vykoupit, zatím ale neúspěšně. Dle informací Policie ČR je jeden ze spolumajitelů v současné době ve vězení a v domě se zdržují 3–4 jeho příbuzní a další „desítky“ lidí. Město v přihlášce uvedlo, že se v domě může zdržovat až dvacet lidí. Z našeho pozorování a z rozhovoru s jedním z obyvatel se zdá nepravděpodobné, že by zde takové množství lidí mohlo bydlet či zdržovat současně – spíše se zde střídají na návštěvách a krátkodobých pobytech. Jádro obyvatel domu bychom v současné době odhadli na maximálně 10 osob, v čemž se shodujeme s odhadem asistentů prevence kriminality. Při části našich návštěv jsme v domě registrovali pobyt malého dítěte. Z informací úředníků, policistů, ale i z našeho pozorování je zřejmé, že většina obyvatel domu jsou uživatelé pervitinu.

[6] Popisovaný stav domu k 23.5.2013.
[7] Dostupná online na http://radnice.litomerice.cz/archiv/8542/ex-urad-decin-ridkosil.pdf [citováno 27.5.2013].

Obrázek 4: *Dům na adrese Stračenská 347 (vlevo)*

Zdroj: *vlastní foto*

Areál bývalé solnice v Počeplicích

V místní části Počeplice obývají osoby ohrožené sociálním vyloučením komplex budov v centrální části vesnice. Tvoří ho budova solnice, která byla vystavěná v barokním stylu již v 1. polovině 18. století a během let byla využívána též jako špýchar a chlév. Budova je zapsána na seznamu nemovitých kulturních památek, nyní je v jedné části byt, druhá je využívána jako sklad. Obýván je také přilehlý rodinný dům č.p. 12 a ještě na počátku zpracovávání této analýzy byl obýván také domek na dvoře solnice. V případě solnice a domku na jejím dvoře se jedná o budovy bez čísla popisného. Budova solnice je od pohledu spíše v horším stavu, opadávají bloky omítky a místy vypadávají kusy zdiva. Celý areál je oplocen, místy je ovšem plot rozvalený a provizorně zadělaný např. matracemi. Dispozice areálu viz Obrázek 5.

Obrázek 5: *Areál bývalé solnice v Počeplicích*

Legenda: *A – budova solnice, B – domek na dvoře, C – dům č.p. 12.*
Zdroj: *vlastní zpracování, podklad Mapy.cz.*

Celý areál byl zasažen povodní v červnu 2013. Vytopen byl dům č.p. 12, který je nejblíže řeky, domek na dvoře byl zasažen minimálně, byt v budově solnice nebyl postižen vůbec. Voda zalila téměř celý dvůr. Po opadnutí vody byl neznámým pachatelem zdemolován domek na dvoře. Tento incident vedl k přeskupení obyvatel v rámci lokality, neboť domek je už nyní neobyvatelný. Bydlení v areálu pronajímá obyvatelům soukromá osoba (dle více informátorů jiná, než která je vedena v katastru nemovitostí jako vlastník staveb a pozemků).

V jihozápadní části budovy solnice se nalézá jeden byt 2+1, do kterého se vstupuje přes přistavěnou verandu/předsíň. Byt je prostorný a standardně vybavený (toaleta, koupelna, kuchyň), v jedné místnosti má snížený strop. Ač tomu technický stav budovy při pohledu z vnějšku nenasvědčuje, je byt z tohoto pohledu v pořádku. Obyvatelé si nestěžují na žádné problémy spojené se samotným užíváním bytu. V domě č.p. 12 se nachází dva byty v uspořádání 2+1, jeden v přízemí a druhý v patře. V patře se nachází ještě jeden menší pokoj, který byl ještě donedávna obýván. Spodní byt byl při povodni zalitý vodou, v červenci 2013 už ale byla provedena majitelem domu rekonstrukce a přestože se pod malbou ještě objevovaly „mapy“, byl celý dům jeho obyvateli označen jako obyvatelný. Dobrý standard bydlení byl dle obyvatel také ve zničeném domku (dispozice 3+1, zateplení). Pro ilustraci jsou připojeny fotografie v Příloze 5.

Celý areál obývají osoby, které jsou v příbuzenském vztahu. Jedná se o starší pár, jejich děti s partnery a vnoučata. Celkově zde nyní bydlí 6–7 dospělých a 14 dětí ve věku několika měsíců až třinácti let.

Ve vsi u hlavní silnice se nachází restaurace, další služby jsou dostupné ve Štětí vzdáleném přibližně 3 km. Poloha na silnici II. třídy zajišťuje časté autobusové spojení nejen se Štětím (doba jízdy 6–8 minut), ale i s dalšími městy (Mělník, Praha).

Dům v Radouni

Dům v Radouni č.p. 92 se nachází při cestě z centra vsi do Čakovic po pravé straně silnice. Jedná se o venkovskou usedlost s dvorem a stodolou, která je zapsána v seznamu nemovitých kulturních památek. Dům z poloviny vlastní stát (prostřednictvím Státního pozemkového úřadu), z poloviny je ve společném vlastnictví manželů. Na tuto polovinu je nařízena exekuce. Ze znaleckého posudku[8] vypracovaného v této souvislosti vyplývá, že dům je napojen na elektrický rozvod a vodovod, kanalizace je svedená do žumpy. Radouň není plynofikována. Ve vsi na návsi, 250 m od dotčeného domu, se nachází hospoda a obchod s potravinami. Za ostatními službami je nutné dojíždět do Štětí autobusem (zastávka také na návsi), který jezdí několikrát denně a jehož jízdní doba se pohybuje v rozmezí 13–20 minut.

Dle našeho zjištění obývá v současné době celkem devět lidí, z toho pět dětí. Všichni obyvatelé jsou v příbuzenském vztahu, a to jak mezi sebou, tak s majiteli budovy. Ti ovšem obývají nájemní byt ve Štětí. Je možné, že se v domě periodicky zdržují také další osoby, ale nájemníci nám toto nepotvrdili.

Ostatní lokality

Dále byly na začátku výzkumu při rozhovoru se starostou a místostarostou města identifikovány další tři lokality, kde by potenciálně mohlo dojít ke koncentraci osob ohrožených sociálním vyloučením. První lokalitou jsou **bývalé vojenské ubikace v areálu podniku Čepro**. Jedná se o podlouhlé jednopatrové budovy, které sloužily k ubytování vojáků, kteří v minulosti hlídali zdejší areál.[9] Jako problematická se jeví odlehlost místa, lokalita položená v lesích je od centra Štětí vzdálena cca 4 km. V místě se nachází další budovy společnosti Čepro, benzínová pumpa a budova diskotéky. Poblíž leží osada Benzínov, která již spadá pod obec Bechlín. Budovy již nyní slouží k ubytování. Dle informací starosty již město iniciovalo jednání s představiteli firmy Čepro a informovalo je o možných rizicích spojených se sestěhováváním „problematických nájemníků“ na jedno místo, příp. s pronájmem ubikací třetím osobám. Při naši návštěvě jsme nezastihli žádné obyvatele, ale dle informací pracovníků pumpy tu již několik lidí bydlí trvale.

[8] Dostupný online na http://www.naxos.cz/uploads/file/20110829-ZP_3755_06.pdf [citováno 29.5.2013].

[9] V areálu firmy Čepro se nachází centrální velín českých produktovodů a sklad pohonných hmot, z nichž část je uskladněna jako státní hmotná rezerva pro případ nouze. V celém areálu platí zákaz fotografování.

Dále obec sleduje situaci v místní části **Chcebuz**. Dle slov místostarosty došlo ke změně majitele budovy bývalé místní školy (č.p. 63) a přilehlých budov a je možné, že do lokality budou sestěhovaní lidé ohrožení sociálním vyloučením. O oprávněnosti takových obav svědčí situace při povodních v červnu 2013, kdy byli obyvatelé lokality v Počeplicích evakuováni právě na Chcebuz. Posledním identifikovaným problematickým místem je budova **Pivovarská 600** ve Štětí, která je v majetku firmy Ross, a.s. v likvidaci. Dům je nyní vzhledem k situaci firmy v neuživatelném stavu. Jsou vylomené vstupní dveře, vytlučená téměř všechna okna a zničené interiéry. V domě nikdo trvale nebydlí, pouze se v něm dle vyjádření různých informátorů scházejí uživatelé drog. Ze strany Města existuje obava, aby se zde neusadila nějaká skupina obyvatel trvaleji, což ale vzhledem ke stavu domu nepředpokládáme. Fotografie posledních dvou jmenovaných lokalit viz Přílohy 6 a 7.

Z pozorování je zřejmé, že lidé, kteří nedosáhnou na vlastní či nájemní bydlení, bydlí trvale také v dalších ubytovnách a hotelech ve městě. Svědčí o tom balkóny ozdobené květinami či s rozvěšeným prádlem. Jedná se např. o v úvodní části kapitoly zmíněné ubytovny 1. máje 671 a 672, budovu 1. máje 596, hotel Terek v blízkosti autobusového nádraží nebo hotel Sport.

Ubytovny **1. máje 671** a **672** se nacházejí bezprostředně v sousedství UPPM. Mezi místními se nazývají „sedmička“ a „osmička“, případně se označují jako ubytovny „Terek“ nebo „Zrup“, což odkazuje k vlastníkovi (TEREK Štětí, s.r.o.) resp. na technologii výstavby (jedná se o montované stavby jejichž je firma Zrup dodavatelem). V porovnání s ostatními stavbami v lokalitě ubytoven se jedná o menší budovy, které jsou převážně využívány k přechodnému ubytování. Odhadujeme, že ale přibližně desítka lidí zde bydlí trvale. Další jednotlivci bydlí v domě na adrese 1. máje 596, který bezprostředně sousedí s domem 1. máje 597. Majitelem domu je firma SLAMONT ŠTĚTÍ, spol. s r.o., která zde má i své sídlo.

V ubytovně **hotelu Sport** bydlí trvale dle informací recepční přibližně 50 osob. Lidé zde bydlí *„rok, tři, ale i osm let“*. Trvalému bydlení jsou vyhrazena čtyři patra (2.–5.) vyššího panelového domu, kde došlo k adaptaci pokojů ubytovny na byty vhodné k dlouhodobému užívání. Zbylá část budovy slouží jako klasická ubytovna pro dočasné ubytování (např. pracovníci firem působících ve Štětí). Součástí komplexu je i druhá budova, kde se nachází restaurace a hotel. Obě budovy jsou spojené vestibulem s recepcí. Společné prostory jsou ve vynikajícím technickém i hygienickém stavu, uklizené a upravené je také okolí budov.

Obrázek 6: *Ubytovna hotelu Sport na adrese Družstevní 400*

Zdroj: *vlastní foto*

Všechny pokoje mají vlastní koupelnu i WC, vytápění je centrální dálkové. Standard bydlení je obyvateli hodnocen jako vysoký. Nejtypičtějšími obyvateli jsou matky samoživitelky se svými dětmi.

V hotelu Terek bydlí momentálně dle informací recepční trvale čtyři domácnosti. Panelová budova hotelu u autobusového nádraží ji nyní již multifunkční – kromě hotelových pokojů se zde nachází kanceláře.

Posledním specifickým místem, které je nutné v této souvislosti zmínit, jsou tzv. „věžáky“ – pět panelových domů v ulici Stračenská č.p. 612–616. Desítky bytů v těchto domech vlastní společnost TEREK Štětí, s.r.o., která byty pronajímá. Mezi obyvateli SVL jsou vnímány jako další alternativa nájemního bydlení. V poslední době se dle našeho zjištění do domů stěhují zejména romské rodiny z okolí Štětí.

Pokud pomineme venkovského lokality v Radouni a Počeplicích, u kterých byla podána stručná informace o dostupnosti základních služeb v centru Štětí výše, jsou ze všech městských lokalit základní služby dosažitelné pěšky, neboť město není plošně rozsáhlé. Přesto se ale u lokality ubytoven projevuje poloha na funkční periferii – oproti jiným místům ve městě zde není ani náznakem řešen veřejný prostor tak, jak by se u větších obytných

urbanistických celků dalo předpokládat. Chybí zde i náznak nějakého „místa setkání“, ať už by to byla budova občanské vybavenosti, park nebo např. dětské hřiště. Jedná se tak o pouhý pás budov v blízkosti papírny, u kterých se původně předpokládalo jiné využití (přechodné a krátkodobé ubytování pracovníků továrny). Během let došlo ke konverzi na budovy, kde jsou lidé ubytováni dlouhodobě – tu ale nenásledovala konverze veřejného prostoru, který by této funkci alespoň částečně odpovídal.

Toto samozřejmě vnímají i samotní obyvatelé, kteří mají výhrady i k dalším částem veřejného prostoru.

[R11]: *„Spíš ty děti, udělat něco pro ty děti, hřiště… Oni choděj pak támhle a tam je taky plno dětí a tam je pak vyhazujou… A mříže na popelnice pak tam choděj děti a ty co rabujou popelnice, tak tam dělaj bordel…“*

[R4] uvedla, že by „*vystavěla hřiště pro děti (alespoň pískoviště a pár houpaček), víc by neudělali – stejně sem nebudou investovat, bojí se, že se to zničí – pak ovšem není nic pro děti, ty se flákají a berou drogy, je to ve městě samá hospoda s automaty místo hřišť, mělo by se investovat do hřišť a ne do hospod…“*

Např. vzhledem k absenci hřišť nájemníci vnímají ruch od dětí, které si nemají kde hrát a pohybují se pod okny při neorganizované zábavě. To pak často vede k tomu, že se i relativně mladší děti uchylují k rizikovým projevům chování. Absence hřiště je tématem, které v lokalitě ubytoven silně rezonuje – mnoho respondentů zmiňovalo jeho příslib, který údajně dostali při společném setkání s místostarostou a nyní na hřiště netrpělivě čekají.

Socio-demografické charakteristiky vyloučené populace

Počty osob, etnicita, zdravotní problémy

Celková populace Štětí k 26. březnu 2011[10] činila 8 852 osob, z čehož bylo 50,4 % žen. Původní odhad počtu obyvatel v sociálně vyloučených lokalitách v přihlášce města Štětí byl v rozsahu 352–372 osob, což představuje přibližně 4 % obyvatel města. V UPPM bylo k srpnu 2013 ubytováno celkem 85 lidí. Jedná se o úplné číslo, neboť návštěvy či přespávání dalších osob není povolené. Počet obyvatel v ubytovně Cihelná odhadujeme na 20–25, v domech na ulici 1. máje je nyní evidováno 172 osob. Počet osob v domě ve Stračenské ulici se sumarizuje velice těžce, naším odhadem zde přebývá maximálně 10 lidí trvaleji, ale jsou zde obvyklé dlouhodobé návštěvy. V lokalitě v Počeplicích nyní žije 21 lidí, v Radouni dle našich zjištění 9 lidí. V lokalitách identifikovaných v přihlášce tak dle našeho odhadu žije přibližně 320 osob. K populaci ohrožené sociálním vyloučením můžeme připočítat dalších přibližně 50 obyvatel ubytovny hotelu Sport a další jednotlivé domácnosti v ostatních ubytovnách ve městě i v okolních vesnicích. Celkem tedy můžeme hovořit až o 450 obyvatelích Štětí jako o osobách ohrožených sociálním vyloučením.[11]

Tato populace je ovšem výrazně stratifikována. Na jedné straně se jedná o osoby, u nichž se sociální vyloučení projevuje ve velkém počtu dimenzí: bydlí v ubytovnách či v nevyhovujících domech, jsou dlouhodobě nezaměstnaní, s nízkým vzděláním, závislí na drogách či alkoholu a míra jejich sociální exkluze je značná. Na druhé straně stojí lidé, u nichž se výše jmenované jevy vyskytují pouze jednotlivě či s nižší intenzitou a míra jejich sociálních vyloučení není tak vysoká.

Problém sociálního vyloučení ve Štětí se týká jak majoritní části společnosti, tak romské minority. Odhadujeme, že v celé skupině obyvatel ohrožených sociálním vyloučením jsou obě skupiny zastoupeny vyrovnaně. V některých lokalitách tvoří Romové celou nebo velice výraznou část populace (Počeplice, Radouň), některé lokality jsou smíšené, byť s lehkou převahou Romů (ubytovna Cihelná), jiné jsou smíšené s vyrovnaným podílem obou skupin (UPPM, domy 1. máje 597 a 598), jinde převažuje majoritní populace (hotel Sport). Běžně se v lokalitách také vyskytují smíšené rodiny. Problematiku sociálního vyloučení ve Štětí tedy není vhodné etnizovat, byť vzhledem k početnímu zastoupení v celkové populaci města jsou Romové ohroženi relativně více.

[10] Celkové údaje o populaci jsou čerpány z výsledků posledního Sčítání lidu, domů a bytů 2011 provedeného Českým statistickým úřadem. Poskytují cenné detailní informace o obyvatelstvu, domech i bytech. Pokud není uvedeno jinak, byla data získána z oficiální interaktivní aplikace „Vše o území“ dostupné z http://www.scitani.cz a citována ve dnech 23.5. až 13.8.2013.

[11] Tomuto odhadu odpovídá i počet klientů Úřadu práce ve Štětí na úseku hmotné nouze – pracoviště měsíčně vyřizuje průměrně 567 klientů, přičemž ale obsluhuje i několik dalších menších obcí. Zároveň ne každého klienta musíme nutně považovat za sociálně vyloučeného.

Ve skupině obyvatel pokrytých dotazníkovým šetřením (175 osob) bylo pět invalidních důchodců. Tím se tato skupina obyvatel nijak nevymyká běžnému stavu populace Česka (kde invalidní důchodci tvoří cca 4 % obyvatel), naopak je to podíl ještě nižší. Jako největší zdravotní problém sociálně vyloučené populace můžeme označit závislosti na návykových látkách (zejména metamfetamin a alkohol, ale také nikotin), které jsou problematické samy o sobě, ale nesou s sebou i rizika dalších onemocnění (např. hepatitida, rakovina atd.). Problematice závislostí je věnována vlastní podkapitola. Zejména z pozorování je zřejmé, že zdravotní stav zejména starších obyvatel lokalit je horší, než u běžné populace. Symptomy jsou např. častý kašel nebo velice špatný stav chrupu. Problematický je také přístup k osobní hygieně části obyvatel lokalit (zejména přízemí UPPM a dům ve Stračenské ulici). Zde hrají roli jak osobní návyky, tak vliv prostředí – lidé mají např. časově omezený přístup k tekoucí vodě.

Vliv na zhoršený zdravotní stav obyvatel má také špatná socioekonomická situace, jak např. upozornila [R2]: *„No a na zdravotní péči nemám. Třeba já jsem nemocná na játra, jo, a měla bych jako tam* (myšleno do nemocnice – pozn.) *dojet. A koupit si prášky a na to nemám. A tím pádem vlastně umírám bez toho...“*

Vnitřní strukturace vyloučené populace

Výrazná konfliktní linie vede mezi uživateli drog a zbytkem populace obývající štětské SVL, zejména tedy ubytovny a domy na ul. 1. máje. Stížnosti na chování *„feťáků“* jsou všudypřítomné. Vůči lidem užívajícím drogy se zbytek obyvatel lokalit ostře vymezuje – *„feťáci“* jsou téměř vždy ti druzí, cizí. [S1] a [S3] prohlašují, že *„feťáci jsou cizí, spějí tady třeba na chodbě“* a působí zde pouze problémy: *„stojí to za bačkoru,* (dělají) *rachot až do rána, hází po sobě nábytek“*.

Stížnosti na chování uživatelů drog se netýkají pouze situace v lokalitách. [R3] mluví o situaci ve městě obecně: *„Tak vadí mi to, protože hele, já jsem padesátpět roků, musela jsem tři roky dělat prospěšný práce. A feťáci mladý seděli na lavičkách, vyhulovali si trávu, zdrogovaný, a já, s prominutím stará kráva, jsem musela chodit po městě, uklízet po nich ty injekce, ty vajgly, zametat vod rána do půl třetí. To víte, že mi to vadilo.“*

Stížnosti ovšem zaznívají i od respondentů, u kterých je patrné, že se zřejmě jedná o samotné uživatele drog, případně dle svých výpovědí mají uživatele drog ve své rodině. Je tedy zřejmé, že *„feťáci“* jsou v rámci sociálně vyloučené populace značně stigmatizováni a snaží se od svého stigmatu distancovat. S tím souvisí i to, že o vlastní zkušenosti s drogami nikdo z respondentů nechtěl šířeji vypovídat.

Velká míra sociální patologie v lokalitách dle našeho názoru stírá třecí plochy mezi jednotlivými romskými rodinami či skupinami, i když i tyto samozřejmě existují. Zaznamenali jsme vymezování vůči skupině Romů obývajících zejména dům 1. máje 597, která má evidentně přisuzovaný vyšší sociální status. Např. jsou majiteli automobilů a dávají to

ostentativně najevo – jezdí po okolí domů, aktivity před domem se zejména u mužské části této skupiny týkají údržby a obhlížení vozového parku, auta slouží jako doplněk sociálního dění – hraje z nich hlasitá hudba nebo slouží k sezení při rodinných setkáních. Jiní Romové v lokalitě (např. [R4]) je hodnotí jako *„Cikány, kteří jsou spojený s úřady a jdou jim na ruku, mají auta a všechno – to my, kdybysme měli auto, tak nám hned seberou dávky“*. Bylo nám doporučeno, abychom se s touto skupinou ani nepokoušeli komunikovat – *„stejně se s váma nebudou bavit“*.

Naopak tato skupina se vymezuje vůči ostatním Romům v lokalitě zejména jako vůči *„feťákům“*. Při nezávazném hovoru ale užívají i označení *„degešáci“*, kterým dávají najevo odstup obecně. Zaznamenali jsme např. tento výrok [S3]: „(On, partner – pozn.) *maká na černo, ona je největší degeška, takovej frajer a taková vopice.“* Přes výše uvedené se nedomníváme, že by tyto rodinné dělící linie představovaly ve Štětí zásadní problém. Vzhledem k tomu, že respondenti se o nich zmiňovali méně často, předpokládáme, že ústí pouze do vzájemného nezájmu či distance. Zároveň ale indikují, že romskou populaci v SVL nelze považovat za jednolitou komunitu.

Migrace

Populace ohrožená sociálním vyloučením ve Štětí migruje. První typ migrace můžeme zobecnit na pohyb těchto osob v rámci samotného města. Jelikož je Štětí územně kompaktní, není zde až tak důležitá prostorová složka této migrace. Důležité je to, že dochází k přesunům mezi jednotlivými typy bydlení. Lidé tak přecházejí mezi nájemními byty, komerčními ubytovnami, městskou ubytovnou nebo využívají bydlení u známých. Pohyb není pouze jednosměrný, ale velice proměnlivý – přestože standardní bydlení ve vlastním či běžném nájemním bytě stojí většinou na počátku této trajektorie a návrat k této formě bydlení je u osob ohrožených sociálním vyloučením méně obvyklý. Např. [R8] uvedl, že dříve bydlel ve Školní ul. s paní Novákovou, ale *„ta mě vyhodila z baráku, nevím proč, od tý doby se to zadrhlo, od tý doby nemám nic a bydlím tady.“* V tomto konkrétním případě již 26 let.

Druhým typem migrace je pohyb mezi Štětím a okolními obcemi nebo místními částmi, případně mezi těmito obcemi (místními částmi) vzájemně. Zde se setkáváme spíše s přesuny většího počtu lidí (rodiny, příbuzenské skupiny). Často se jedná o přesuny z/do venkovských domů ve vlastnictví soukromých osob, které často tuto migraci iniciují či organizují. Ve Štětí a okolí se jedná konkrétně o jednu místní rodinu, která zřejmě přes prostředníky (nelze ověřit, ale na tomto se shodují respondenti dotazníkového šetření, pracovníci MěÚ i Policie ČR) vlastní několik domů, do kterých sestěhovávají nájemníky. Tato provázanost se ukázala např. i při povodních v červnu 2013, kdy byli obyvatelé solnice v Počeplicích přesunuti do domu na Chcebuzi, aby se po ústupu povodňové vlny vrátili zpět.

Tato migrace v rámci samotného Štětí a jeho místních částí se velice špatně kvantifikuje, neboť často nedochází ke změně trvalého bydliště a přestěhování tak není

zachyceno v úředních statistikách. Statistiky změny trvalého bydliště ale přibližně ilustrují trendy uvedené výše. Nutno poznamenat, že např. pohyb lidí z / do UPPM nebo z ubytovny Cihelná zde není zachycen vůbec (nedochází zde k hlášení trvalého pobytu).

V období leden 2012 – červenec 2013 změnilo adresu trvalého bydliště v rámci Štětí a jeho místních částí celkem 395 osob (blíže viz Tabulka 2). Z domu 1. máje 597 odešlo 10 osob, z toho pět lidí na „věžáky“, jeden člověk do hotelu Sport a ostatní na další adresy ve Štětí. Trvalý pobyt zde získalo 18 osob, přičemž pět z tohoto počtu bylo předtím hlášeno na adrese MěÚ, pět se jich přistěhovalo z Radouně a zbylých osm z jiných adres ve Štětí. Dům 1. máje 598 opustilo osm lidí, všichni se přestěhovali na různé adresy v rámci Štětí. Stejný počet lidí se sem přistěhoval, opět z různých adres po celém městě. Z dalších lokalit stojí za zmínku ještě hotel Sport, z něhož ve sledovaném období odešlo 13 osob (z toho jeden člověk na 1. máje 597, ostatní na jiné adresy ve městě). Naopak devět lidí z celého města na adrese hotelu Sport trvalý pobyt získalo, včetně jednoho člověka z 1. máje 597. Zmiňme také změny u trvalého pobytu hlášeného na adrese MěÚ – ve sledovaném období zde ukončilo trvalý pobyt 23 lidí a získalo ho zde 55 osob.

Tabulka 2: *Počet změn trvalého bydliště v období leden 2012 – červenec 2013 za vybrané adresy ve Štětí*

Adresa	Přihlášení				Odhlášení			
	Cel-kem	Ze Štětí	Z lokalit	Mimo Štětí	Cel-kem	Do Štětí	Do lokalit	Mimo Štětí
1. máje 597	24	18	0	6	15	10	1	5
1. máje 598	8	8	0	0	8	8	0	0
Stračen. 347	0	0	0	0	3	0	0	3
Druž. 400	16	9	1	7	13	13	1	0
Mír. n. 163	56	55	0	1	38	23	6	15

Poznámka: *Lokalitami jsou v tabulce myšleny domy 1. máje 597 a 598, dům na adrese Stračenská 347 a hotel Sport (Družstevní 400) – ostatní lokality nejsou v evidenci zachyceny. Adresa Mírové náměstí 163 přísluší MěÚ Štětí.*
Zdroj: *vlastní zpracování z údajů evidence obyvatel*

Pohyb obyvatel mezi Štětím a ostatními městy a obcemi celého Česka v období leden 2012 – červenec 2013 byl relativně vyrovnaný. Trvalé bydliště zde v tomto období získalo 223 osob, odstěhovalo se 229 osob. Počty migrujících obyvatel jsou uvedeny v následující Tabulce 3.

Tabulka 3: *Migrace mezi Štětím a jinými obcemi v období leden 2012 – červenec 2013*

Poloha obce	Přistěhovaní	Odstěhovaní
Česko	223	229
z toho Ústecký kraj	99	105
z toho okres Litoměřice	79	92
z toho Středočeský kraj	67	43
z toho okres Mělník	51	29
z toho Liberecký kraj	1	8
Zahraničí	3	0

Zdroj: *vlastní zpracování z údajů evidence obyvatel*

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že nejsilnější migrační vazby má Štětí s okresy Litoměřice a Mělník. Zatímco s obcemi okresu Litoměřice je migrační saldo záporné (–13), s obcemi mělnického okresu je pozitivní (22). Ve vztahu k SVL lze z výše uvedených čísel vyvozovat velice omezené závěry, a to až při bližším pohledu do statistik evidence obyvatel: na adresu v SVL se za toto období přistěhovalo šest lidí, všichni ze Středočeského kraje (pět z okresu Mělník). Na adresu hotelu Sport se přistěhovali čtyři lidé z okresu Litoměřice a tři lidé ze Středočeského kraje. Ze SVL se mimo Štětí odstěhovalo osm lidí, z toho dva lidé do okresu Mělník a šest do Ústeckého kraje (Ústí nad Labem, Děčín, Krásná Lípa). Do SVL tak zpoza hranic Štětí přicházejí lidé z blízkého okolí, v případě odchodu za hranice města míří naopak zejména do severních Čech. Zvláštní místo zaujímá hotel Sport, do kterého se zpoza hranic města za sledované období nastěhovalo sedm lidí, ale mimo Štětí odtud nikdo neodešel. Tato ubytovna tak může tvořit pomyslnou „bránu“ pro vstup osob ohrožených sociálním vyloučením do Štětí.

Bližší pohled na migrační směry mohou ještě poskytnout respondenti dotazníkového šetření. Většina respondentů se v posledních deseti letech stěhovala – výjimku tvořilo 13 respondentů. Celkem 24 respondentů se za posledních 10 let ale stěhovalo pouze jednou. Patnáct respondentů uvedlo, že se stěhovali 2x–4x a čtyři respondenti se stěhovali 5x a častěji. Z toho dva respondenti se stěhovali 5x, jeden 6x a jeden dokonce 10x (viz Graf 3). Valná část respondentů pochází z bližšího okolí, dříve buď bydleli přímo ve Štětí, nebo v nedalekých městech – Mělník, Úštěk (ale i Praha a Most) a vesnicích – Radouň, Počáply, Malešov.

Graf 3: *Stěhování respondentů dotazníkového šetření za posledních 10 let*

Zdroj: *dotazníkové šetření*

SHRNUTÍ – Sociálně vyloučená populace je ve Štětí soustředěna v oblasti ubytoven (Ubytovna pro potřeby města, ubytovna Cihelná a další menší ubytovny) a do dvou nedalekých bytových domů se sociálním nájemných v ulici 1. máje. Menší počty těchto osob žijí v dalších domech označených již v přihlášce města Štětí (Počeplice, Radouň). Celá tato populace čítá přibližně 320 osob. Osoby ohrožené sociálním vyloučením žijí ale i v dalších částech města, ať již rozptýleně nebo koncentrované v dalších ubytovacích objektech (za všechny Hotel Sport). Počet těchto osob odhadujeme na 130. Z hlediska etnicity tvoří polovinu sociálně vyloučené populace majorita, druhou polovinu Romové. Z hlediska migrace lze považovat za problematické zejména sestěhovávání obyvatel do soukromých objektů, které nakupují různí vlastníci (ale fakticky zřejmě pouze jeden) ve Štětí a jeho místních částech. Z velké části se ovšem jedná o přesuny obyvatel pouze v rámci města, nově příchozích je prozatím menšina.

Zneužívání návykových látek

Užívání alkoholu a drog představuje u populace ohrožené sociálním vyloučením ve Štětí zásadní problém. Na základě pozorování a výpovědí jednotlivých aktérů (zástupci Města, policie, respondenti dotazníkového a kvalitativního šetření a další) je zřejmé, že nejčastěji zneužívanými návykovými látkami jsou ve Štětí alkohol, marihuana a pervitin. Uživatelé pervitinu v sezóně jako přidružené drogy konzumují ještě lysohlávky nebo opium. Protože zejména užívání pervitinu představuje značná zdravotní a sociální rizika, je podstatná část této kapitoly zaměřena na tuto návykovou látku.

Podle údajů Kontaktního centra Litoměřice (dále KC) je pervitin nejčastěji zneužívanou drogou v celém regionu Litoměřicka a dominuje zde již několik let.[12] V roce 2012 ho v regionu užívalo 74 % klientely KC, rok předtím to bylo 82 % klientů. Tato dominance i dle doplňujících informací KC bez výhrad platí pro samotné Štětí. Počty uživatelů pervitinu se těžko odhadují. Jako pomocný indikátor mohou posloužit další statistiky KC. V rámci terénního programu bylo v roce 2012 ve Štětí staženo z oběhu 7 571 použitých injekčních stříkaček a vydáno 7 572 nových a pracovníci KC a Městské policie našli dalších celkem 338 použitých stříkaček na území města.

Užívání drog může představovat i jeden z faktorů, který může vést k sociálnímu vyloučení. Lidé, kteří jsou závislí na drogách a přestanou svou životní situaci zvládat, často končí kvůli dluhům, konfliktům s okolím a jiným problémům např. na UPPM. V rozhovoru s pracovnicí KC mj. zaznělo, že *„klienti, které známe z terénního programu, kdy ještě bydlí v centru města třeba u rodičů, se třeba za pět, deset, patnáct let objeví na ubytovně“*. Tato naznačená životní trajektorie se týká několika osob, opačný případ zástupkyně KC nezná. Dále pracovnice KC odhaduje, že mezi uživateli pervitinu ve Štětí jsou Romové a neromové zastoupeni přibližně půl na půl, což vzhledem k nižšímu podílu Romů na celkovém počtu obyvatel Štětí ukazuje na vyšší ohrožení této skupiny.

Zásobování drogové scény pervitinem je možné zhruba rozdělit na dvě větve.[13] První je z klasických malých domácích varen, které jsou zřejmě alokovány i v samotném Štětí. Trendem posledních let je ovšem jejich přechod do menších vsí či samot, kde jsou hůře odhalitelné. Dále existují také mobilní varny, které často ze stejného důvodu mění místo působení. Pervitin se tak může vyrábět na různých místech, o čemž svědčí např. nálezy obalů po vstupních výrobních surovinách Policií ČR v blízkém okolí města. Tyto malé varny nejčastěji zásobují kromě svého majitele pouze jeho nejbližší okolí. Jsou rozšířeny zejména v komunitě dlouholetých uživatelů pervitinu a jejich produktem je droga s jasnou jakostí a s odhadnutelnými účinky na své uživatele. Velká část mládeže (začínající uživatelé či experimentátoři) se k těmto zdrojům ale nedostane.

Druhou větví je zásobování pervitinem od neznámých výrobců pomocí organizované sítě. Jedním z distribučních míst ve Štětí je prostor ubytovny Cihelná. Dle našich informátorů se v době výplaty sociálních dávek na tomto místě soustředí velké množství lidí, často přijíždějí automobily z celého Středočeského kraje („desítky aut od Kladna po Mělník“). Jedná se o tzv. „vietnamský“ pervitin nejasného a proměnlivého složení. Nacházejí se v něm různé aditivní látky (např. průmyslová hnojiva aj.), jejichž poměr a výskyt se neustále mění. Nelze tak odhadnout, jak droga bude působit na psychiku uživatele, jsou po ní horší „dojezdy“ (fáze, kdy dochází k odeznívání účinku drogy), jsou s ní spojeny horší abstinenční příznaky a nitrožilním uživatelům drogy způsobuje horší abscesy (hnisavé zanícené dutiny na

[12] Viz Výroční zpráva kontaktního centra Litoměřice za rok 2012.

[13] Informace v těchto dvou odstavcích jsou zejména z rozhovorů s vedoucí pracovnicí Kontaktního centra Litoměřice a Policií ČR, Obvodní oddělení Štětí, ale i od dalších informátorů.

kožní tkáni). Odhadem KC užívá 70 % mladých uživatelů pervitinu ve Štětí právě tento pervitin. Je pro ně snadno dostupný a to jak fyzicky, tak cenově (během cesty přes jednotlivé dealery může docházet k jeho několikanásobnému ředění, což se kromě snižování kvality projevuje i snižováním jeho ceny).

Část obyvatel SVL můžeme zařadit mezi problematické konzumenty alkoholu s různou mírou rozvoje alkoholismu. Alkoholické nápoje se v některých domácnostech konzumují během celého dne – rozšířené je zejména pití piva (levnější značky, často nakupované ve větších baleních v PET lahvích, je kladen důraz na cenu). Setkali jsme se ale i s konzumenty vína či tvrdého alkoholu. U některých obyvatel (zejména UPPM) je opilost téměř permanentní nebo velice častá – jak je zřejmé z pozorování, či jak sami přiznávají. Jedna z respondentek např. vypověděla:

„Mám závislost na alkoholu, strašně mi chutná vínko. Já se přiznám, je to problém, chtěla bych s tím skončit, já si to uvědomuju, ale nevím jak na to (pláče – pozn.)*. Dnes jsem se napila k narozeninám. Vím, že mám problém.“*

Obecně bychom mohli říci, že problémy s alkoholem se týkají spíše neromské části obyvatel sociálně vyloučených lokalit a zejména střední a starší generace, ale konzumenti alkoholu se samozřejmě nacházejí ve všech skupinách vyloučené populace. Alkohol se pije spíše doma a skrytě, neboť pití v restauracích je pro část obyvatel SVL cenově nedostupné. Alkohol pijí také starší lidé, pro které už představuje návštěva restaurace – např. z důvodu zhoršeného zdravotního stavu či horší mobility – překážku. Problematické pití alkoholu má vliv také na sociální vztahy uvnitř lokalit a na zdravotní stav obyvatel. Kromě souvislosti s různými chronickými chorobami jsme se setkali i s výpověďmi o zraněních způsobených pod vlivem alkoholu (pády, ruka zlámaná v opilecké šarvátce).

Ačkoliv, jak bylo výše uvedeno, jsme se v rámci výzkumu stávali svědky opilství a konzumace měkkých i tvrdých drog (kouření hašiše, šňupání pervitinu), samotní respondenti o těchto jevech mluvili spíše zdrženlivě. Připouštěli, že v SVL je hodně konzumentů alkoholu a uživatelů drog, ale sami se za ně většinou nepovažovali, maximálně připustili, že výjimečně kouří marihuanu. Shodně také uváděli, že nevědí, kde se drogy dají sehnat, zdali je do SVL chodí přímo prodávat, či chodí uživatelé za svými dealery (dozvěděli jsme se pouze o ubytovně Cihelná, viz výše).

[T]: *„No a s drogama tady jsou problémy?“*

[R7]: *„Tady jsou se vším problémy, s alkoholem, s drogama se vším…“*

[R10]: **„***No tady mají rádi alkohol…“*

[T]: **„***Heleďte a tady mají lidi problémy třeba s alkoholem?“*

[R11]: (potichu) *„ Jo jo i s drogama... i tamti jak jste tam byl… prostě to tady je…“*

Konzumace alkoholu a užívání drog sebou nese kromě zdravotních rizik i řadu rizik sociálních. Lidé závislí na těchto látkách postupně ztrácí pracovní návyky, respektive si těžko alespoň nějaké budují. Jejich užívání je také spojeno s finančními náklady. Konzumenti tak přivádějí do složitých životních situací nejen sebe, ale i další členy své domácnosti, zvláště špatný dopad to má pak na děti.

Kvůli závislosti se uchylují k půjčkám, kriminalitě anebo alespoň šetří právě na dětech. Z výpovědi respondenta jsme zjistili, že např. jeden joint (cigareta) marihuany stojí obvykle 50 Kč a dávka pervitinu 200–300 Kč. O cenách pervitinu má přehled téměř každý z mladší generace, včetně dětí ve věku kolem deseti let.

[R7]: *„No kradou, kde by na to brali? Co si myslíte, že když dostane 3 400,– … Každej to dělá po svým, aby se uživili…“*

[R11]: *„Oni si na to půjčujou nebo utrhnou těm parchantům* (dětem – pozn.) *od huby a jdou, co si budeme povídat… jenže oni vám pravdu neřeknou… Takže ono to takhle chodí no… A taky vidíte, já mezi ně radši ani nechodim, já sedim tady a radši budu sama* (venku pod stromem – pozn.)*.“*

Až dramaticky popsal situaci respondent, který nebydlí přímo ve Štětí a možná proto má i trochu kritický nadhled:

[R3]: *„Úplně konečná... Tam je to konečná. Tam se mi zdá, že se o to vůbec nikdo nestará. Protože tam ať přijedete ráno, ať přijedete v poledne do Štětí anebo večer, tak všude samý feťáci. Krade to v Penny Marketech, v Teskách to krade. Policajti nikde, na všechno kašlou a tam je to samej feťák, jeden vedle druhýho. A nejenom ty dospělý třeba, co začali v těch třiceti, ale i malý děti. Dvanáct, třináct let, vono to hulí trávu, nemůžete ani pořádně si stoupnout k Penny Marketu. Drzý to je, hrůza. Hrůza, děs Štětí.“*

Pervitin se zřejmě vyrábí jinde než v identifikovaných SVL (i když z náznaků a reakcí některých respondentů ani toto nelze stoprocentně potvrdit). Na základě informací od jednoho respondenta ale můžeme uvést, že částečně jsou do tohoto procesu zapojeni i místní obyvatelé:

„Karolína z [název lokality] *chodí a vybírá si tady léky, který si lidi vyzvedávají v lékárně, vaří se to někde v Litoměřicích.“*

Těžko usuzovat nakolik má sociální vyloučení podíl na tom, že se jedinec uchyluje ke konzumaci alkoholu a užívání drog. Stejně tak je totiž možné, že právě užívání návykových látek vede k tomu, že jedinec skončí jako sociálně vyloučený.

Bydlení

Charakteristika bytového fondu v obci

Město Štětí prošlo v druhé polovině 20. století výraznou stavební proměnou. Původní městská zástavba byla sanována a v souvislosti se založením a rozvojem papírny se přistoupilo k výstavbě bytových domů pro zaměstnance. Historické domy se zachovaly pouze v malé míře v okolí budovy radnice a kostela sv. Šimona a Judy. Celá jižní část samotného Štětí je panelovým sídlištěm. Severně a východně od centra města se nachází dvě obytné zóny s rodinnými domky a vilami. Ty jsou od sebe odděleny pásem panelových domů, který se na severovýchodě města rozšiřuje do oblasti, kde se v blízkosti továrny nachází zóna ubytoven. Výstavba nových rodinných domů je v posledních letech soustředěna na jihovýchodní okraj města. Více obydlených rodinných (323 oproti 286) i bytových (127 oproti 101) domů ve Štětí bylo vystavěno do roku 1970. Zatímco výstavba a rekonstrukce rodinných domů byla za poslední čtyři desetiletí nejintenzivnější v poslední desetiletce, kdy bylo vystavěno nebo rekonstruováno 96 nových rodinných domů (a tvoří tak 15,2 % obydlených rodinných domů), výstavba a rekonstrukce bytových domů výrazně poklesla. V poslední sledované dekádě jich bylo vystavěno nebo rekonstruováno pouze sedm, což představuje 3 % všech bytových domů ve Štětí. Vzhledem k tomu, že obydlených bytů v bytových domech je ve Štětí čtyřikrát více než obydlených bytů v rodinných domech, může zastarávání této části domovního fondu být do budoucna problematické. Bližší údaje o domovním fondu města Štětí viz Tabulka 4.

Tabulka 4: *Charakteristika domovního fondu ve Štětí (stav k 26.3.2011)*

		celkem	**rodinné domy**	**bytové domy**	**ostatní budovy**
Domy úhrnem		1 079	784	233	62
Domy obydlené		920	630	231	59
z toho podle vlastnictví domu	**fyzická osoba**	612	602	3	7
	obec, stát	48	3	40	5
	bytové družstvo	16	1	15	-
	spoluvlastnictví vlastníků bytů	143	14	129	-
z toho podle období výstavby nebo rekonstrukce domu	**1919 a dříve**	148	141	3	4
	1920 - 1970	315	182	124	9
	1971 - 1980	127	75	51	1
	1981 - 1990	65	46	14	5
	1991 - 2000	99	69	29	1
	2001 - 2011	104	96	7	1

Zdroj: *Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Výsledky dostupné online na http://www.scitani.cz*

Dle výsledků censu v roce 2001[14] bylo ve Štětí celkem 3 458 obydlených bytů, z čehož bylo 1 680 bytů (48,6 %) nájemních. Při sčítání v roce 2011 bylo obydlených bytů 3 630, ale už pouze 913 z nich (25,2 %) nájemních (viz Tabulka 5). Na tomto výrazném snížení se projevila zejména privatizace městských bytů. Město Štětí vlastnilo k 1.1.2002 celkem 1 424 bytů, k 31.5.2008 už pouze 210 bytů a k 31.5.2011 to bylo již pouze 168 bytů, což představuje 11,8 % výchozího stavu.[15] Zatímco ještě v roce 2008 byla *„cílem města [...] kompletní privatizace obecních bytů“,*[16] v roce 2011 se ve výše citovaném koncepčním dokumentu uvádí, že *„z hlediska dlouhodobého vývoje by Město Štětí mělo mít určitou strategickou rezervu v oblasti městského bytového fondu tak, aby dokázalo perspektivně uspokojit potřeby svých obyvatel“*.

Tabulka 5: *Obydlené byty ve Štětí podle právního důvodu užívání a počtu obytných místností (stav k 26.3.2011)*

		celkem	**rodinné domy**	**bytové domy**	**ostatní budovy**
Obydlené byty celkem		3 630	697	2 866	67
z toho právní důvod užívání bytu	**ve vlastním domě**	547	542	-	5
	v osobním vlastnictví	1 172	-	1 172	-
	nájemní	913	23	873	17
	družstevní	540	1	539	-
z toho s počtem obytných místností	**1**	164	19	142	3
	2	477	35	440	2
	3	1 029	126	898	5
	4	1 048	175	863	10
	5 a více	432	265	161	6

Zdroj: *Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Výsledky dostupné online na http://www.scitani.cz*

Strategie města při privatizaci bytového fondu se tedy změnila. Prodej bytů jejich nájemcům je ale dále možný (i když Komise sociálních služeb a bydlení navrhuje zastavit i toto), zastavil se ale prodej bytů bez nájemce. Ty se dříve prodávaly ve veřejné dražbě, nyní jsou opětovně nabízeny k pronájmu. Pravidla pro prodej bytů aktualizovaná na konci roku 2009 stanovují, že zájemce o koupi bytu musí být fyzickou osobou trvale bydlící v daném nájemním bytě a nesmí být neplatičem ani dlužníkem na nájemném za poslední tři roky. Byty se prodávají za cenu 5 000 Kč za m^2, což je přibližně dvaapůlkrát méně, než je v červenci

[14] Stav k 1.3.2001. Výsledky dostupné online na: http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/obce/565709?OpenDocument

[15] Zdroj: Koncepce bydlení a hospodaření s byty města Štětí.

[16] Zdroj: Strategický plán rozvoje města Štětí. Příloha č. 1 – Profil města.

2013 průměrná cena bytů[17] v soukromém či družstevním vlastnictví nabízených ve Štětí k prodeji. V současné době je z těchto 168 bytů určeno k prodeji 147, zbylých 21 bytů bude případně k prodeji od roku 2016, resp. 2017. Tyto městské byty se nacházejí zejména v oblasti Nového náměstí a Obchodní ulice, dále v ulicích Školní, Jiráskova, U Stadionu a Ostrovní – tedy v jižní části města. Dle informací Odboru správy a investic byl v roce 2013 privatizován zatím jeden byt (stav k červenci).

Dalším významným vlastníkem nájemních bytů ve městě je firma TEREK Štětí, s.r.o., která vlastní více než 150 bytů. Její byty se nachází zejména v pěti vysokých panelácích na ulici Stračenská (cca 90 bytů), které se mezi místními hovorově označují jako „věžáky“. Další byty se nacházejí v prostoru mezi ulicemi Alšova a Mánesova (cca 40 bytů). Dále firma vlastní bytový dům na Husově náměstí (24 bytů) a několik dalších bytů. Kromě těchto nemovitostí vlastní firma ještě hotel Terek a ubytovny na ulici 1. máje č.p. 671 a 672. Původně se jednalo o ubytovací kapacity štětské papírny, které firma TEREK Štětí, s.r.o. zprivatizovala. Firma je také vlastníkem společnosti R A T E, s.r.o., která zajišťuje výrobu a distribuci tepla a teplé vody pro většinu Štětí. TEREK Štětí, s.r.o. nabízí byty i k odprodeji, byt 3+1 ve „věžáku“ stojí 800–900 tis. Kč.

Další podstatná část bytů ve městě (přibližně 500) je v družstevním vlastnictví Stavebního a bytového družstva Litoměřice. Jedná se zejména o byty v domech v prostoru ulic Obchodní, Družstevní, Radouňská a Lidická a dále o domy v ulici Dohnalova a Litoměřická. Zbylé byty v bytových domech jsou převážně v soukromém vlastnictví.

Kromě výše zmíněných běžných bytů disponuje Město Štětí ještě dalšími byty. Jedná se o byty zvláštního určení v domě s pečovatelskou službou ve Školní ulici (48 bytů) a byty v domě s chráněnými byty v ulici U Cementárny (19 bytů). Dále město vlastní startovací byty ve třech objektech v Zahradní ulici (39 bytů), malometrážní byty v Pivovarské ulici (24 bytů) a malometrážní byty v ulici 1. máje (71 bytů). Byty u ulici 1. máje jsou vedeny v režimu bytů se sociálním nájemným. Spolu s dalšími jednotlivými (zejména služebními) byty tak město disponuje celkem 204 dalšími byty. Dále město provozuje ještě ubytovnu pro potřeby města (UPPM) v ulici Palackého (max. 130 lůžek, několik lůžek je vyhrazeno pro krizové ubytování pro osoby bez přístřeší). Byty v ulici 1. máje a UPPM jsou Městem identifikovanými sociálně vyloučenými lokalitami.

Postup při pronájmech bytů upravuje dokument Pravidla pro hospodaření s byty v majetku Města Štětí. Záměr pronájmu bytu je uveřejňován na úřední desce MěÚ. Žádosti si mohou podávat lidé s trvalým bydlištěm na území města. Na byty tedy není vypracován pořadník. Ze žádostí, které splní veškeré podmínky (mj. bezdlužnost vůči městu), doporučuje Komise sociálních služeb a bydlení přidělení bytu konkrétnímu žadateli. Komise ve svém rozhodování zohledňuje např. to, zda žadatel (rodina) má či nemá děti (děti jsou „plus“), jak spolupracuje s městem, zda má zaměstnání a další doplňková kritéria. Její verdikt je

[17] Cena byla orientačně stanovena na základě údajů serveru Sreality.cz. Náhodným výběrem bylo vybráno 10 bytů z celkem 62 nabízených k prodeji, jejich cena byla zprůměrována.

doporučující, konečné rozhodnutí je vždy na Radě města. Zástupci sociálního odboru se účastní jednání komise, ale nejsou členy, tzn. nemají v této věci žádnou rozhodovací pravomoc. Byty se pronajímají na dobu určitou (1 rok). Dle informací z Odboru správy a investic je v současné době při zveřejnění záměru pronájmu na byt ve „slušné lokalitě" (ulice Ostrovní, U Stadionu) přibližně 30 zájemců, na klasický byt na ostatních adresách ve městě to je 10–20 zájemců a na byt se sociálním nájemným v lokalitě 1. máje to je přibližně pět zájemců.

Výše nájemného a náklady na bydlení

Mapa nájemného Ministerstva pro místní rozvoj[18] uvádí pro standardní byt ve Štětí výši tzv. obvyklého měsíčního nájemného 60,10–69,20 Kč za m^2. Pro definovaný standardní byt[19] to tedy znamená čisté měsíční nájemné ve výši 3 906,50–4 498,00 Kč. Nájmy v obecních bytech se pohybují pod touto hranicí. V bytech nově nabízených k pronájmu je stanovená výše nájemného 50 Kč za m^2, v bytech se zvláštním určením je cena ještě nižší. Celkový přehled o cenách pronájmu v městských bytech poskytuje Tabulka 6.

Tabulka 6: *Přehled cen nájmů v bytech ve vlastnictví města Štětí*

Druh bytu	**Nájem v Kč na m^2 k datu**			
	1.1.2012	**1.1.2013**	**1.1.2014**	**1.1.2015**
obecní byty v domech společenství vlastníků	35	40	45	50
obecní byty na Novém náměstí	40,22	40,22	45	50
obecní byty bez zvl. určení v objektech města	35	40	45	50
malometrážní byty (Pivovarská 601)	50	50	50	50
nově obsazované obecní byty	50	50	50	50
byty zvláštního určení (bezbariérové) a byty v DPS a DSCHB	30	30	30	30
startovací byty	30	30	30	30
sociální byty (1. máje 598)	30	30	30	30
sociální byty (1. máje 597)	20	20	20	20

Pozn.: *DPS – Dům s pečovatelskou službou, DSCHB – Dům s chráněnými byty*
Zdroj: *převzato z Koncepce bydlení a hospodaření s byty města Štětí*

Lidé v SVL platí za nájem různé částky, které se výrazně liší – bydlí v nejlevnějších městských bytech se sociálním nájemným, ale také v drahých soukromých ubytovnách. Nejvyšší nájmy jsou v ubytovně Cihelná (až 12 tis. Kč měsíčně za dvoupokojový byt) a v hotelu Sport (10 tis. Kč za byt 2+kk). V těchto částkách jsou zahrnuté ale i poplatky za

[18] Dostupné online z http://www.mmr.cz/cs/Stavebni-rad-a-bytova-politika/Bytova-politika/Prechod-na-smluvni-najemne/Mapa-najemneho

[19] Vlastnosti standardního bytu: velikostní kategorie středně velký byt (40–70 m^2), podlahová plocha bytu 65 m^2, panelová stavba, standardní technický stav samotné stavby i bytu.

elektřinu (které činí většinou 2 000 Kč na měsíc) a za vytápění. Velice vysoký nájem platí také lidé v lokalitě Počeplice. Před povodní, kdy obývali čtyři byty (solnice, domek na dvoře, dva byty v rodinném domě) plus ještě jednu místnost v rodinném domě, platili včetně záloh na elektřinu dohromady 46 tis. Kč měsíčně (10 tis. Kč za každý byt plus 6 tis. Kč za zmiňovanou místnost). Nyní platí dále za každou bytovou jednotku 10 tis. Kč měsíčně včetně zálohy 2 tis. Kč za elektřinu, ale bez vytápění. Zdejší cenu lze tedy vzhledem k výše popsanému standardu bydlení hodnotit jako nejméně výhodnou.

Výběr nájmu provádějí majitelé ubytoven i domu v Počeplicích v hotovosti, přijíždějí si pro něj do lokalit většinou osobně. Zároveň je užíván i institut zvláštního příjemce dávky, kdy jsou sociální dávky určené k úhradě nájemného zasílané přímo na účet pronajímatele.

Výběr bydlení mezi sociálně vyloučenou populací ovlivňuje ještě výše kauce, která se skládá na počátku ubytování. Setkali jsme se s respondenty, kteří by uvažovali o přemístění na „věžáky“, ale překážkou je pro ně požadovaná kauce (respondenti – i zde bydlící – uváděli částky 16, 18 nebo 20 tis. Kč). Jinde se platí kauce ještě vyšší:

[R9]: *„Asi si třeba řeknete proč tady jsme, proč nejdeme někam jinam. Kam? Tady je to všechno hrozně moc drahý. Už se snažíme o podnájem nějakejch osm let. Velký kauce, třeba 25 tisíc. Když je něco za šest, tak je to hned pryč.“*

Výše poplatku za ubytování v UPPM je v současné době určena takto – jedna dospělá osoba platí 3 000 Kč. Pokud jsou v domácnosti dvě dospělé osoby, platí 4 500 Kč (3 000 Kč a 1 500 Kč). Za každé dítě se platí navíc 600 Kč.

Pro respondenty dotazníkového šetření byla otázka ohledně nákladů na bydlení někdy komplikovaná. Zdaleka ne vždy uměli vyčíslit jednotlivé položky, jako jsou čisté nájemné, náklady na vodu, elektřinu a další služby. Výši celkových nákladů, které uvedli, lze najít v Grafu 4. Respondenti s nejnižším nájemným (do 3 000 Kč) bydlí jenom na UPPM. Pouze šest respondentů z celkového počtu uvedlo, že mělo za posledních 12 měsíců problémy s uhrazením nájemného.

Graf 4: *Náklady na bydlení mezi respondenty dotazníkového šetření*

Zdroj: *dotazníkové šetření*

Výše nájmu vede mnoho lidí ke změně bydliště. Jedna z respondentek odpovídá na dotaz, proč se přesunula z „věžáků“ na adresu 1. máje takto:

[R5]: *„No protože tam bylo vysoký nájem a tady je nižší, že jo. My jsme byli manželem důchodci, no tak museli jsme, abysme to zvládali, že jo.“*

[T]: *„A tam jste bydlela v těch nájemních bytech od Tereku?“*

[R5]: *„Od Tereku no. Nejdřív to bylo fabrický, když jsme tam nastěhovali v osmdesátým šestým roce, a pak už to bylo Terek. Nevím od kdy už bylo Terek, ale pak už dost dlouho bylo Terek.“*

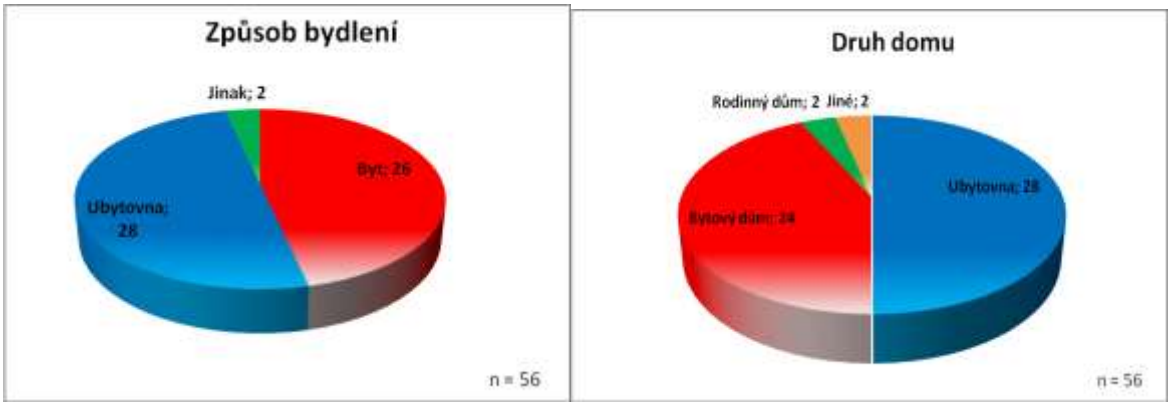
[T]: *„Kolik tam byl ten nájem?“*

[R5]: *„Když jsme tam nastěhovali tak, to ještě bylo za komunismus, tak bylo necelejch pět set korun i elektrikou. No ale teďkom už to zvyšovalo, víte, jak to zvyšujou furt. Tak jsme měli pět tisíc, pak bylo šest, pak sedm, no, že to vyšlo už potom na devět. No, takže jako když už to blížilo devět tisíc, tak už jsme žádali menší byt, protože jsme nezvládali to platit, no. Tak jsme si podali žádost na město, to máme od města teďkon tady tu garsonku, no.“*

Parametry a kvalita bydlení

Parametry a kvalita bydlení se v lokalitách – jak už bylo naznačeno v úvodním přehledu – liší. Pokud se podíváme na parametry bydlení z pohledu jednotlivých domácností zastoupených v dotazníkovém šetření, zjistíme, že polovina domácností respondentů bydlí na ubytovnách a 26 jich bydlí v bytě. Jeden respondent uvedl, že je bezdomovec a přespává u známých a jeden respondent přebývá v polorozbořeném domě, který nelze považovat za standardní bydlení – viz Graf 5a. Pokud jde o druh domu, 24 respondentů bydlí v bytech MěÚ se sociálním nájemným a 28 respondentů bydlí v ubytovně. Z tohoto počtu 22 bydlí v UPPM a šest z nich v ubytovně zřízené soukromým subjektem. Dva respondenti obývají rodinné domy – ač budova solnice v Počeplicích se tomuto popisu může vymykat. Do kategorie jiné opět spadá jeden bezdomovec a jeden respondent z polorozbořeného domu – viz Graf 5b.

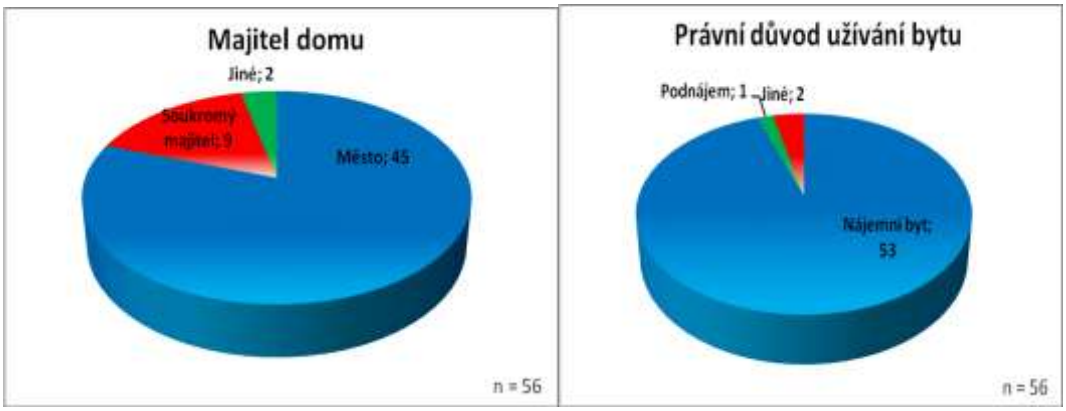
Graf 5a a 5b: *Způsob bydlení a druh domu respondentů dotazníkového šetření*

Zdroj: *dotazníkové šetření*

V naprosté většině případů je majitelem domů, ve kterých bydlí respondenti dotazníkového šetření, město Štětí. Jedná se o ubytovnu v ulici Palackého a o domy se sociálními byty v ulici 1. máje. Devět respondentů žije v objektech, které patří soukromému majiteli, přičemž v šesti případech se jedná o ubytovnu, dva respondenti žijí v rodinných domech a jeden v bytě v centru města. Z respondentů z kategorie „jiné" je jeden bez stálého bydlení a jeden pobývá v polorozbořeném domě ve Stračenské ulici. Z toho vyplývá, že téměř absolutní většina respondentů (53) bydlí v pronájmu. Jeden respondent uvedl, že žije v podnájmu, naopak žádný z respondentů nebydlí ve vlastním bytě – blíže viz Grafy 6a a 6b.

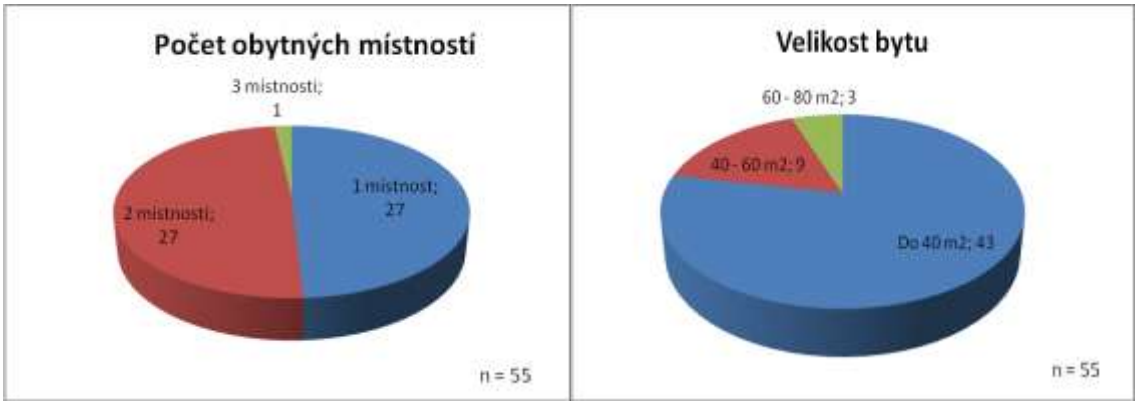
Graf 6a a 6b: *Majitel domu a právní důvody užívání bytů respondentů dotazníkového šetření*

Zdroj: *dotazníkové šetření*

Jelikož známe způsob bydlení populace v označených lokalitách – jak z přihlášky města, tak z desk research a následně i z dotazníkového šetření, můžeme následující charakteristiky zobecnit téměř na celou vyloučenou populaci, neboť tito lidé bydlí ve stejných podmínkách. Jen zcela výjimečně obývají tito lidé větší byty. To platí jak o počtu pokojů, tak o výměře bytů – viz Graf 7a a 7b. Tato skutečnost může dle našeho názoru přispívat ke kolizním situacím, neboť zde je (a to platí zejména pro UPPM) velmi málo soukromého prostoru.

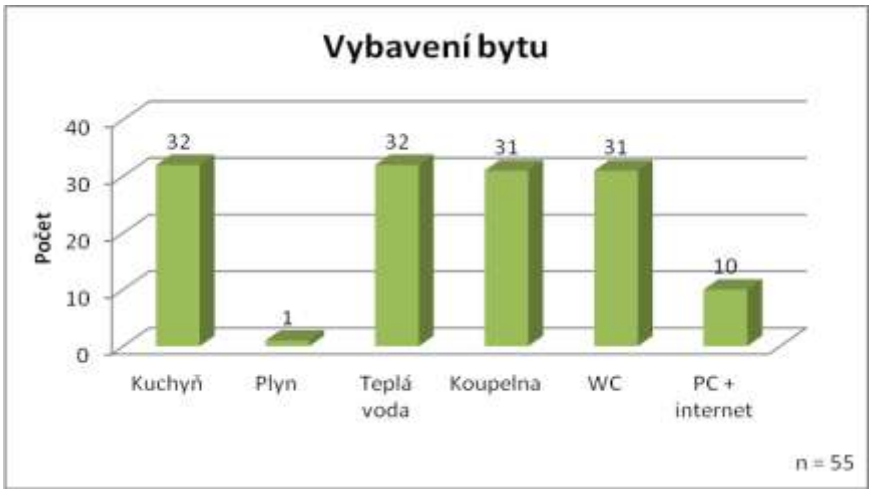
Graf 7a a 7b: *Velikost a výměra bytů respondentů dotazníkového šetření*

Zdroj: *dotazníkové šetření*
Pozn.: *Nebyla započítávána kuchyň či chodba. Ze souboru respondentů byl vyloučen respondent, který uvedl, že je bezdomovec.*

Celkem 27 respondentů uvedlo, že jejich byt má (bez započtení kuchyně či kuchyňského koutu) pouze jednu obytnou místnost. Až deset z těchto respondentů vychovává v této místnosti jedno dítě, dva respondenti dokonce děti dvě. Z respondentů, kteří uvedli, že mají pouze jednu obytnou místnost, jich 23 žije na ubytovně. Stejně velká část respondentů (23) nemá vlastní kuchyň ani kuchyňskou linku, ani zavedený přívod teplé vody. Ovšem nelze říci, že by tyto standardy pro ně byly úplně nedostupné – na ubytovnách jsou kuchyň a WC s koupelnou společné. Někteří z těchto respondentů mají své pokoje členěné a mají vytvořený improvizovaný kuchyňský „koutek“, někdy reprezentovaný třeba pouze lednicí, odkládací deskou a malým dvojvařičem na podlaze. Odkládají zde také nádobí a soustředí zásoby (přechovávání těchto věcí ve společných prostorech není kvůli hrozbě krádeže možné). Pouze deset respondentů uvedlo, že mají doma osobní počítač s připojením k internetu. Shrnutí těchto údajů nabízí následující Graf 8.

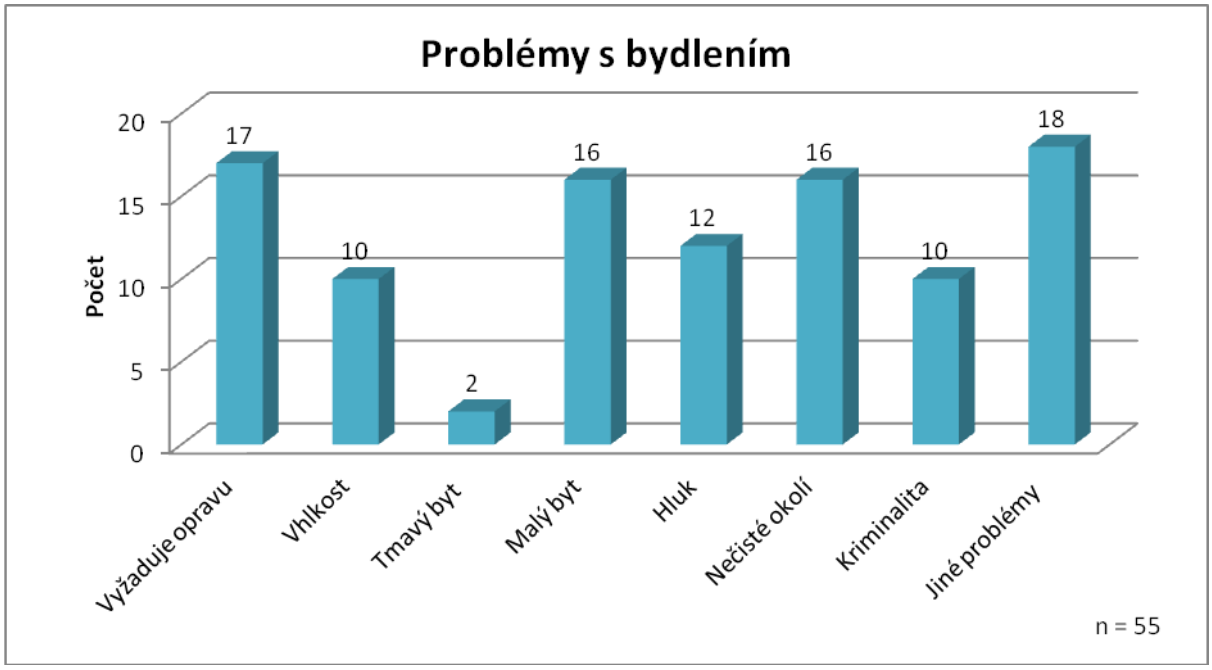
Graf 8: *Vybavení bytů respondentů*

Zdroj: *dotazníkové šetření*

Kvalitě bydlení odpovídá také její hodnocení našimi respondenty. Nejmenší spokojenost panuje mezi obyvateli UPPM. Méně spokojenosti je také mezi obyvateli bytových domů na ulici 1. máje, tam se ale liší i v rámci obou domů – obyvatelé domu č.p. 598 si stěžují méně. Ubytování v ubytovně Cihelná bylo hodnoceno dobře, méně výtek též měli obyvatelé domů v Počeplicích a v Radouni. Naopak obyvatelé domu ve Stračenské kritizovali vše. Z ostatních lokalit zmiňme pouze vysoké hodnocení kvality bydlení v hotelu Sport – od čtyřech respondentů nepadla ani jedna výtka. Nejčastěji zmiňované problémy v dotazníkovém šetření sumarizuje následující Graf 9. Kromě možností, které nabízela škála v dotazníku, uvedlo 18 respondentů ještě jiné problémy. Nejčastěji byl zmiňován daný režim na ubytovně (zákaz návštěv, nedostatek teplé vody apod.) a čistota.

Graf 9: *Problémy s bydlením identifikované respondenty dotazníkového šetření*

Zdroj: *dotazníkové šetření*
Pozn.: *Ze souboru respondentů byl vyloučen respondent, který uvedl, že je bezdomovec. Respondenti mohli zvolit více možností.*

Pro přehlednost uvádíme níže v Tabulkách 7 a 8 nejčastější výtky obyvatel za dvě nejproblémověji vnímané lokality. Výtky jsou seřazeny hierarchicky, ty dříve uvedené byly zmíněny větším počtem uživatelů, případně na ně byl kladen větší důraz. Připojujeme vždy i krátký komentář. Tyto problémy byly zmiňovány při dotazníkovém šetření, hloubkových interview i neformálních rozhovorech s ubytovanými.

Tabulka 7: *Problémy s bydlením vnímané obyvateli UPPM*

Problém	Komentář
ostraha MP – její nevstřícnost, napadání ubytovaných (slovní i fyzické), buzerace ubytovaných, nevyhovění přáním a potřebám, mříže („katr“) u vstupu, déle ubytovaní vzpomínají na dřívější ostrahu sociálního odboru	*MP je vnímána pouze jako represivní orgán, což zřejmě úzce souvisí i s jinými životními zkušenostmi velké části ubytovaných. Zároveň zřejmě MP působí i jako „hromosvod“ za celý „svět autorit“. Přesto některá obvinění považujeme za závažná.*
úroveň čistoty a hygieny společných prostor – neuklizená chodba a kuchyně, plesnivé sprchy, neumyté a zapáchající toalety, štěnice, šváby, rusi, povalující se odpadky	*Úroveň čistoty je opravdu špatná (viz např. Příloha 1), úplně ale chybí reflexe původu nepořádku, čistotu kritizují i ubytování, jejichž vlastní pokoje nejsou v příkladném stavu.*
problémy s jinými obyvateli – jejich alkoholismus a toxikomanie, agresivita vůči druhým, nevhodné chování, kriminální chování	*Téměř každý obyvatel si v soukromí stěžoval na chování druhých. Obtěžující chování se dotýká zejména rodin s dětmi, které si také nejčastěji stěžovaly.*
nedostatky ve vybavení ubytovny – pouze kovový nábytek, málo úložného prostoru, chybějící vybavení sprch a kuchyní, nutnost zbavit se vlastního nábytku	*Vybavení je strohé, vychází ovšem z finančních možností města a přístupu ubytovaných (někteří sami přiznali, že se občas v ubytovně něco „zničí nebo ztratí“).*
voda – teplá voda teče pouze v omezených intervalech, teplou vodu na „našem patře“ pouštějí méně než jinde	*Voda teče v intervalech vymezených v ubytovacím řádu a ve všech patrech dle informace správce ve stejný čas.*
výhrady k vedení ubytovny – neochota správcové, špehování, výhrady k sociálnímu pracovníkovi, u starších vzpomínání na předchozí správcovou	*Pobyt na ubytovně přináší i konfliktní situace, které se odrážejí v uvedeném hodnocení pracovníků.*

Zdroj: *vlastní šetření v lokalitě*

Situace s bydlením v UPPM vnímáme jako nejkritičtější ze všech uvedených lokalit. Přesto i tady se najdou ojedinělé případy ubytovaných (zejména na 2. patře), kteří jsou s ubytováním relativně spokojeni. V bytovém domě na 1 .máje 597 si obyvatelé stěžují na trochu odlišné problémy.

Tabulka 8: *Problémy s bydlením vnímané obyvateli bytového domu 1. máje 597*

problémy s jinými obyvateli a cizími lidmi – hluk a rámus, „feťáci“ a jejich večírky, přespávání cizích lidí na chodbách	*Více si stěžují starší lidé. Zřejmě kvůli dohledu MP na UPPM se některé aktivity související s užíváním drog odehrávají právě v tomto domě.*
nepořádek ve společných prostorech a v okolí domu – povalující se odpadky, pohozené stříkačky, vyhazování odpadu a nábytku okny	*Obyvateli je toto vše opět připisováno zejména „feťákům“.*
špatné vybavení bytů – požadavky na kompletní rekonstrukci bytů, špatné koupelny, staré obklady, nedovírající dveře	*Jedná se o individuální výtky respondentů k jejich bytům.*
celkový stav domu – zavezené a nepoužitelné sklepy, nepoužitelné vchodové dveře, zašlá fasáda, praskají plastová okna	*Sklepy jsou údajně zavezené od povodně v roce 2002, oprava fasády měla být slíbena, ale neuskutečnila se.*
stav okolního prostředí – chybí pískoviště, lavičky, hřiště	*Hřiště bylo údajně také slíbeno představiteli města.*

Zdroj: *vlastní šetření v lokalitě*

Připomínky obyvatel bytového domu 1. máje 598 se týkají podobných témat jako v případě domu 1. máje 597, ale nezaznívají zdaleka s takovou intenzitou. Dokonce jsme zde narazili na několik lidí, kterým pobyt zde vyhovuje (hodnotí kladně zejména cenové náklady na bydlení v relaci s jeho kvalitou). V ubytovně Cihelná jeden respondent hodnotil hůře kvalitu vody a kritizoval fakt, že mají společné WC, ostatní obyvatelé si při neformálním rozhovoru nestěžovali. Nejhůře hodnotí kvalitu bydlení lidé z domu na Stračenské ulici, což je vzhledem k jeho stavu (v podstatě vybydlená ruina) pochopitelné. Je až překvapující, že dům je obýván celoročně. Naopak obyvatelé domů v Počeplicích a v Radouni, které při pohledu z vnějšku nepůsobí uspokojivým dojmem, jsou s kvalitou bydlení spíše spokojeni.

Bezdomovectví

Ve Štětí k červnu 2013 nežije zřejmě trvale žádný bezdomovec odpovídající operační kategorii „Osoby přežívající venku“ tle typologie ETHOS.[20] Městská policie věděla o jednom člověku, který i v zimě odmítal možnost přespání na krizových lůžcích v UPPM, ten ale v letošním roce zemřel. Dále je zde skupina lidí, která využívá noclehu u známých nebo např. v domě v ulici Stračenská 347, případně v letní sezónně v zahradních chatkách i jinde. Často se jedná o uživatele drog. U této skupiny lidí se ale velice těžce určuje, zda mají ještě k dispozici jiné ubytování či ne. Referentka nepojistných sociálních dávek (dále NSD) považuje na základě šetření ÚP za faktické bezdomovce tři osoby.

[20] ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR. Dostupné online na http://is.muni.cz/th/134567/fss_b/ETHOS.pdf

Další operační kategorie, „Osoby v noclehárně“ je sezónně proměnlivá – krizová lůžka v UPPM nejsou využívána kontinuálně. Deklarovanou politikou města Štětí je navíc vycházet těmto lidem vstříc a nabízet jim na UPPM trvalé ubytování. Pokud nejsou schopni nebo ochotni dodržovat ubytovací řád ubytovny, může jim být smlouva ukončena – potom třeba využívají noclehu u známých, v komerční ubytovně nebo právě na krizových lůžcích. Často podávají znovu žádost o ubytování na UPPM. Takových osob žije ve Štětí odhadem asi deset. Tato kategorie se překrývá s operační kategorií „Osoby v ubytovnách pro bezdomovce“, kam bychom mohli započítat všechny ubytované v komerčních ubytovnách a v UPPM, odhadem se tedy jedná celkem až o 90 lidí. Zároveň je ale nutné připomenout, že např. na některých ubytovnách je standard bydlení na dobré úrovni.

Specifickou skupinou jsou lidé, kteří mají trvalý pobyt na adrese Městského úřadu Štětí. V červenci 2013 se jednalo o 343 osob a přibližně 10 řízení bylo rozpracováno. Jelikož těmto lidem přichází na adresu MěÚ korespondence, snaží se pracovníci úřadu udržovat přehled o jejich aktuálním pobytu. Část těchto osob prokazatelně žije ve Štětí – např. 14 z nich na UPPM, což v kombinaci s udělováním smlouvy na dobu určitou také znamená faktické bezdomovectví. Další velká část žije ve Štětí (minimálně 124 osob, ale toto číslo může být až dvojnásobné). Žijí většinou u svých rodin nebo u známých. Výpovědi referentky NSD a pracovnice evidence obyvatel MěÚ se shodují v tom, že v mnoha případech se jedná o účelovou změnu adresy trvalého pobytu – důvody mohou být např. zadlužení a strach z případné exekuce majetku rodinných příslušníků, možnost čerpání dávek hmotné nouze nebo vyhnutí se různým poplatkům. Pracovnice evidence obyvatel uvedla, že *„v červnu bylo hromadné podání, měly se platit odpady, takže lidé to řeší takto“*. Referentka NSD uvádí, že ÚP se snaží fiktivní bezdomovectví mapovat (jedná se o stav, kdy klienti užívají jinou formu bydlení bez prokázaných nákladů na bydlení nebo uvádějí, že jsou bez přístřeší) – počet těchto klientů je 45.

Další část lidí hlášených k trvalému pobytu na adrese MěÚ je v současné době ve vazbě nebo výkonu trestu (přibližně 12 osob), zbytek žije v různých částech Česka, případně i v zahraničí.

Ubytovna pro potřeby města

Ubytovna pro potřeby města je financována přímo z rozpočtu města Štětí. Letošní stanovený rozpočet na provoz ubytovny činí 3 300 tis. Kč, předpokládané příjmy jsou 2 200 tis. Kč. Město provoz ubytovny dotuje, což se děje již dlouhodobě – viz tabulky v Příloze 8, 9 a 10. Zatímco ještě v roce 2008 dotovalo Štětí provoz ubytoven (v té době byla v tomto režimu i část domu 1. máje 597) více než 44 % peněz, které jsou vydávány na sociální oblast, v roce 2012 to už bylo pouze 11 % z těchto peněz. Jak je patrné z tabulek v příloze, výdaje se snížily skokově mezi lety 2009 a 2010, kdy byla zrušena v ubytovně Palackého 599 ostraha sociálního odboru. Dohled nad provozem ubytovny převzala Městská policie. Peníze, které

byly určeny na mzdy čtyřech původních pracovníků se přesunuly k MP, která za tímto účelem personálně posílila. Dle informací různých informátorů se tímto vyšlo vstříc veřejné poptávce. Některým lidem ve městě se nelíbilo, *„že jde tolik peněz na ubytovnu“*.

Stávající systém ostrahy je kritizován vedoucí Odboru sociálních věcí i správcem sociální ubytovny jako nedostatečný – chybí intenzivnější sociální dohled nejen během dne, ale hlavně v noci či o víkendech (v době, kdy není přítomen správce sociální ubytovny nebo sociální pracovník), neprovádí se intenzivnější dohled na pokojích.

Ostrahu ubytovny ale kritizují i samotní ubytovaní. [R2] říká: *„A navíc tady máme ještě takovou volovinu, že do deseti hodin se sem musíš vrátit. Kromě toho, že tady maj ten katr jako. [...] Mně to připadá jako omezování lidskejch práv a svobod, jo. Protože oni se, oni se k nám chovaj tím stylem jako kdybychom byli, já nevím, trest... ne, ve výkonu trestu, takhle se k nám chovaj, ke všem. A bijou tady lidi.“* Toto obvinění rozšiřuje i [R1]: *„Tady máš ňákej ubytovací řád a prostě, když nebudeš poslouchat měšťáka, tak no, vodvezou si tě támhle na kopec, tam tě zbijou a nechaj tě tam bejt.“*

[R9] si přeje: *„Aby nám sem pouštěli návštěvy, aby to nebylo jako v kriminále… Je to vlastně malej dozor, všude jsou vlastně katry, kamery. Soukromí tady nemáte. Tady je ta městská policie. Když někoho hledají, musíte jim otevřít. Oni sem mohou přijít kdykoliv se jim zalíbí, třeba o půlnoci. Prostě to je… Zamknout si můžeme, když odcházíme, ale oni mají stejně svoje klíče odsud.“*

Kritika ubytovaných míří i na další aspekty života v ubytovně. Vadí jim omezení týkající se provozu elektrospotřebičů, údajné šetření na vybavení (hlavní výtky míří na železné postele a skříňky), případně mají připomínky k technickému a hygienickému stavu objektu (do bytů pod střechou zatéká, plíseň v koupelnách, nepořádek ve společných prostorech). Problémy s úklidem společných prostor potvrzuje i správce sociální ubytovny. V rámci zmíněných organizačních změn došlo také k ukončení práce dvou uklízeček na plný pracovní úvazek. Na úklid je nyní k dispozici jedna pracovnice s částečným úvazkem a v jejích silách není udržet ve společných prostorech pořádek.

Pro ilustraci pohybu lidí na ubytovně uveďme příklad roku 2012. V tomto roce se do UPPM přistěhovalo celkem 19 lidí z různých částí Štětí. Nejvíce osob se přistěhovalo v dubnu (celkem šest). Výrazně více lidí ubytovnu ovšem opustilo, celkem se jednalo o 39 osob. Nejvíce lidí (20) přešlo v rámci systému prostupného bydlení do sociálních bytů na adrese 1. máje 597. Deseti osobám bylo ubytování ukončeno kvůli porušování ubytovacího řádu. Ubytovací řád hrozí sankcí okamžitého zrušení ubytování za mnoho různých přestupků, ale dle informací MěÚ je ubytování ukončováno pouze ve dvou případech – při opakovaném umožnění přespávání cizích lidí a při dluzích bez splátkového kalendáře a neochotě začít tuto situaci řešit. Naopak jiné porušování ubytovacího řádu je v ubytovně do jisté míry tolerováno (např. pití alkoholu, kouření, ponechávání věcí na chodbách aj.). Jeden obyvatel odešel ve sledovaném období do podnájmu, jeden ke své rodině, jeden do psychiatrické léčebny v Horních Beřkovicích. Dva obyvatelé ubytovny nastoupili do výkonu trestu a čtyři zemřeli.

Na UPPM se projevu ale také „sezónní“ migrace. Podle správce sociální ubytovny existuje skupina lidí, která na letní měsíce ubytovnu opustí a spí např. pod širákem nebo v zahrádkářských koloniích. Na podzim nebo v zimě si opět podají žádost o ubytování. Zároveň existují i lidé, kteří přestože mají zaplacené ubytování, tak v letním období také přespávají venku. Toto se týká přibližně čtyř osob. V zimním období jsou v provozu také lůžka krizového ubytování (3 lůžka pro muže, 3 pro ženy). Loňskou zimu byl jeden pravidelný uživatel těchto služeb, jinak se zde dle správce sociální ubytovny střídají lidé „namátkově“. Za poslední období se z jednoho uživatele krizových lůžek stal trvalý obyvatel UPPM.

Do UPPM směřují zejména dlužníci a lidé v kritické sociální situaci. Deklarovanou snahou města je umožnit ubytování v podstatě každému – minimálním požadavkem je alespoň snaha o uzavření splátkového kalendáře na pohledávky města. O přidělení místa v ubytovně rozhoduje Komise sociálních služeb a bydlení, které posuzuje jednotlivé případy individuálně (jak zájemce plní své závazky, jak spolupracuje na řešení své sociální situace). Pokud je i přesto hodnocení negativní, může být ještě udělena výjimka, ale pouze pokud se jedná o rodinu s dětmi. Nově příchozí obyvatelé UPPM jsou nejprve ubytováni v přízemí (výjimku může dostat pouze rodina s dítětem přicházející z městského bytu). Teprve po této „zkušební době“ se ubytovaný (rodina) může přesunout do vyššího patra. To může být i po měsíci. Toto se dle správce sociální ubytovny konzultuje v rámci sociálního odboru. V přízemí budovy tak dlouhodobě zůstávají pouze problematičtí nájemníci. 1. patro obývají rodiny i jednotlivci, 2. patro je vyhrazeno v podstatě pouze rodinám.

Přes veškerou kritiku, konflikty a problémy si na druhou stranu někteří obyvatelé ubytovny uvědomují, že mají střechu nad hlavou a že mají kde uspokojovat základní potřeby. Jeden z respondentů se vyslovil, že v jiném městě by určitě byl na ulici. S tím koresponduje i výrok vedoucího strážníka MP: *„Pokud by se měl dodržovat režim ubytovny, tak by byla prázdná.“*

SHRNUTÍ – Sociálně vyloučená populace je soustředěna zejména v bytech se sociálním nájemným (1. máje 597 a 598) a dalších ubytovacích kapacitách (UPPM) v majetku samotného města. Úroveň bydlení v těchto objektech není vysoká (jak z „technického“ tak ze „sociálního“ hlediska). Vůle města tuto situaci řešit ale dává šanci ke změně. Město již zavedlo systém prostupného bydlení, jehož důležitým článkem se staly právě domy se sociálním nájemným. Pro jeho plné fungování ovšem městu chybí větší počet klasických bytů, které byly v minulosti buď privatizovány majiteli nebo prodávány v dražbě. Dražby již byly zastaveny a nyní se uvažuje také o zastavení privatizací – město deklaruje potřebu ponechat si strategickou rezervu bytů právě z důvodu zajištění prostupnosti systému. Lidé, kteří nedosáhnou na bydlení v těchto městských kapacitách, končí buď na soukromých ubytovnách (zejm. Cihelná, Hotel Sport) nebo obývají jiné domy soukromých vlastníků (např. Počeplice). Zde se platí ovšem přibližně 2–3x vyšší nájemné, než je v místě obvyklé. V porovnání s ještě nižším nájmem v městských bytech se jedná o diametrální rozdíl.

Zadlužení

Město Štětí eviduje k 31.5.2013 na nájemném dluhy odděleně ve dvou kategoriích. Obyvatelé, kteří již nebydlí v bytech vlastněných městem, dluží na nájemném celkem 3 284 378 Kč. Obyvatelé, kteří tyto byty zároveň k tomuto datu obývají, dluží celkem 708 732 Kč, celková dlužná částka se tak rovná téměř 4 mil. korun. Na jednu dlužící domácnost (celkem jich je 171) tak připadá průměrný dluh 23 352 Kč. Zde je ovšem výrazný rozdíl mezi oběma skupinami dlužníků – zatímco průměrný bývalý obyvatel městského bytu (celkem jich je 90) dluží 36 493 Kč, tak na každého dlužícího současného nájemníka (celkem jich je 81) připadá průměrný dluh ve výši 8 750 Kč. Uvedené dluhy jsou včetně penále, které město promíjí pouze výjimečně.

Dlužící nájemníci, kteří dále bydlí v bytech vlastněných městem, se výrazně koncentrují v domech se sociálním nájemným. Na adrese 1. máje 597 bydlí celkem 18 dlužících domácností (celková dlužná částka je 75 560 Kč, na jednu domácnost tedy připadá v průměru 4 198 Kč). Dům 1. máje 598 obývá celkem 13 dlužících domácností, které v souhrnu městu dluží 65 766 Kč, což činí v průměru 5 059 Kč na jednu domácnost. V porovnání s ostatními adresami ve městě se jedná o nižší průměrné dlužné částky, ale dluh se zde váže na 31 bytů, což představuje 43,7 % procenta bytů v lokalitě. Téměř každá druhá domácnost tak není schopná plnit svoje závazky vůči pronajímateli, přestože nájemné je nižší než v jiných městských bytech (viz Tabulka 6). Ve zbylé části městských bytů (301) bydlí 50 dlužících domácností, což znamená podíl 16,6 %. Několik z těchto domácností je ještě koncentrováno na adrese Školní 498 (celkem 7), kde má město ve vlastnictví celkem 12 bytů z celkových 27. Nutno ale dodat, že dluhy dvou z těchto domácností jsou naprosto zanedbatelné.

Také dluhy obyvatel, kteří již v městských bytech nebydlí, jsou koncentrovány na adresách 1. máje 597 (17 dlužníků) a 1. máje 598 (8 dlužníků). Z celkového počtu dlužících domácností (90) tak každá čtvrtá (26,7 %) bydlela na adrese v této lokalitě a váže se sem celá pětina pohledávek (20,2 %). Dluhy bývalých nájemníků jsou výrazně vyšší než dluhy obyvatel, kteří dále bydlí v městských bytech. V průměru dosahují 36 493 Kč, jak jsme již uvedli výše. V sociálních bytech zanechali dlužníci dluhy jak menší (v průměru 20 675 Kč na adrese 1. máje 597), tak i větší (v průměru 38 963 Kč na adrese 1. máje 598).

Stavební bytové družstvo Litoměřice eviduje ve svých 500 družstevních bytech ve Štětí nedoplatky na nájemném přibližně u 50 domácností v celkové výši cca 0,5 mil. Kč. Na jednu dlužící domácnost tak připadá průměrný dluh cca 10 tis. korun. Řešení situace dlužníků je individuální, ale základní postup je stejný. Obecně se v případě dlužníků postupuje takto: po třech dlužných nájmech je dlužníkovi zaslána upomínka; pokud dlužník nereaguje a situaci neřeší, je dán podnět k vystavení platebního rozkazu; poté následuje výpověď – dluhy jsou vymáhány specializovanou agenturou a může dojít k vystěhování z bytu. Za poslední 3 roky bylo ve Štětí vystěhováno z bytů SBD Litoměřice pět domácností. Dlužníci v bytech SBD se

nijak nekoncentrují, bydlí rozprostřeně ve všech domech. Žádnou lokalitu tak nelze označit jako rizikovou.

Odbor sociálních věcí MěÚ Štětí v rámci prevence dluhů provádí pravidelné kontroly situace u obyvatel domů se sociálním nájemným. U nájemníků v ostatních bytech se toto děje pouze na vyžádání Odboru správy a investic nebo Správy bytů a nemovitostí města Štětí, neboť na pravidelné kontroly všech nájemníků nemá odbor personální kapacitu. Případným dlužníkům sociální pracovníci doporučují domluvení splátkového kalendáře s městem, pomáhají jim ale sepisovat i žádosti o ustavení splátkového kalendáře také vůči třetím stranám (např. ČEZ, zdravotní pojišťovny). Žádosti o odpuštění penále se vzhledem k zavedené praxi města (penále se neodpouští) nesepisují. Pokud mají obyvatelé bytů se sociálním nájemným platby v pořádku, pomáhají jim pracovníci také např. se sepsáním žádosti o prodloužení nájemní smlouvy. Díky tomuto preventivnímu programu lze těžko vyčíslit, kolika domácnostem hrozí vystěhování. Pokud nájemníci mají snahu svou situaci řešit a přistoupí na splátkový kalendář, tak jim Rada města nájemní vztah prodlouží (ale na kratší dobu, např. 2–3 měsíce). Často se také stává, že po ukončení smlouvy řada lidí své závazky obratem zaplatí a taktéž jim je nájemní vztah obnoven.

Další kategorii dluhů lze dohledat přes evidenci pohledávek města Štětí za poplatky. K dispozici je sumarizace dluhů za odpady, poplatek ze psů, pokuty udělené Městkou policií a za přestupky. Pohledávky jsou evidovány na adresu, která již nemusí odpovídat adrese bydliště dlužníka (např. lidé na UPPM mají často adresu trvalého bydliště jinde ve Štětí). Dlužníky mohou být i lidé, kteří v současnosti žijí mimo Štětí.

Nejvyšší jsou pohledávky za odpady, k 30.6.2013 tvořily celkem 1 852 tis. korun za 2 169 dlužníků (průměrně tedy 854 Kč na dlužníka). Největší koncentrace dlužníků z hlediska celkové výše dluhu je na Mírovém náměstí (19,5 % pohledávek, ale pouze 11,4 % dlužníků), Průměrný dluh je zde, na adrese sídla Městského úřadu, vyšší – 1 460 Kč. Vzhledem ke struktuře zde hlášených obyvatel můžeme předpokládat, že část dluhů přísluší obyvatelům UPPM či jiných problematických lokalit. Další dluhy jsou koncentrované do ulic s vysokým počtem obyvatel (Školní, Stračenská, Obchodní, Družstevní), z čehož nelze vyvozovat žádné závěry. Na ulici 1. máje je celkový dluh 24 282 Kč na dvacet dlužníků, v průměru tedy 1 214 Kč na jednoho. Z hlediska celého města se jedná o dluh lehce nadprůměrný. Dlužníky ale mohou být jak lidé z bytů se sociálním nájemným, tak lidé ze zbývající části ulice.

Téměř stejná situace platí i pro dluhy na pokutách Městské policie, které tvořily k 30.6.2013 celkem téměř 244 tis. korun. Opět jsou nejvíce koncentrovány na Mírovém náměstí (35,5 % z celkového úhrnu pohledávek, 30,3 % dlužníků). Na adresách v ulici 1. máje je evidováno pouze 3,8 % z celkové výše těchto pohledávek. Soustředí se zde ale 32,4 % pohledávek za poplatek ze psů, což je nejvíce z celého Štětí (souhrnný dluh ale představuje za celé město pouze 37 900 Kč). Pohledávky za přestupky (celkem 102 600 Kč) jsou opět rozvrženy na celé město, nejvyšší podíl připadá na Stračenskou ulici (25,3 %) a na Mírové náměstí (25 %). Na všech poplatcích pohledává město úhrnem celkem 2 236 tis. korun.

Město Štětí se dle informací pracovnice Odboru ekonomického (vymáhání pohledávek) snaží dlužné částky vymáhat ihned. Nejdříve je vystaven platební výměr. Pokud dlužník nezareaguje, je částka vymáhána exekučně. Dluhy pro exekuci se spojují, neboť náklad na exekuci je 500 Kč a snahou města není dlužníky zatěžovat. Dříve se dluhy mohly přes MěÚ strhávat ze sociálních dávek, ale to už v současné době není možné. O tom, že pohledávky často příslušejí nízkopříjmovým skupinám svědčí dle pracovnice Odboru ekonomického fakt, že část exekucí „leží na bance" a poté se vrátí, neboť na účtu není žádný pohyb. Exekuce prodlužuje dobu vymáhání poplatku na 20 let, po uplynutí této doby se pohledávky odpisují. V období od 1.7.2012 do 30.6.2013 bylo městem Štětí vystaveno 669 exekučních příkazů na pohledávky vymáhané dle daňového řádu.

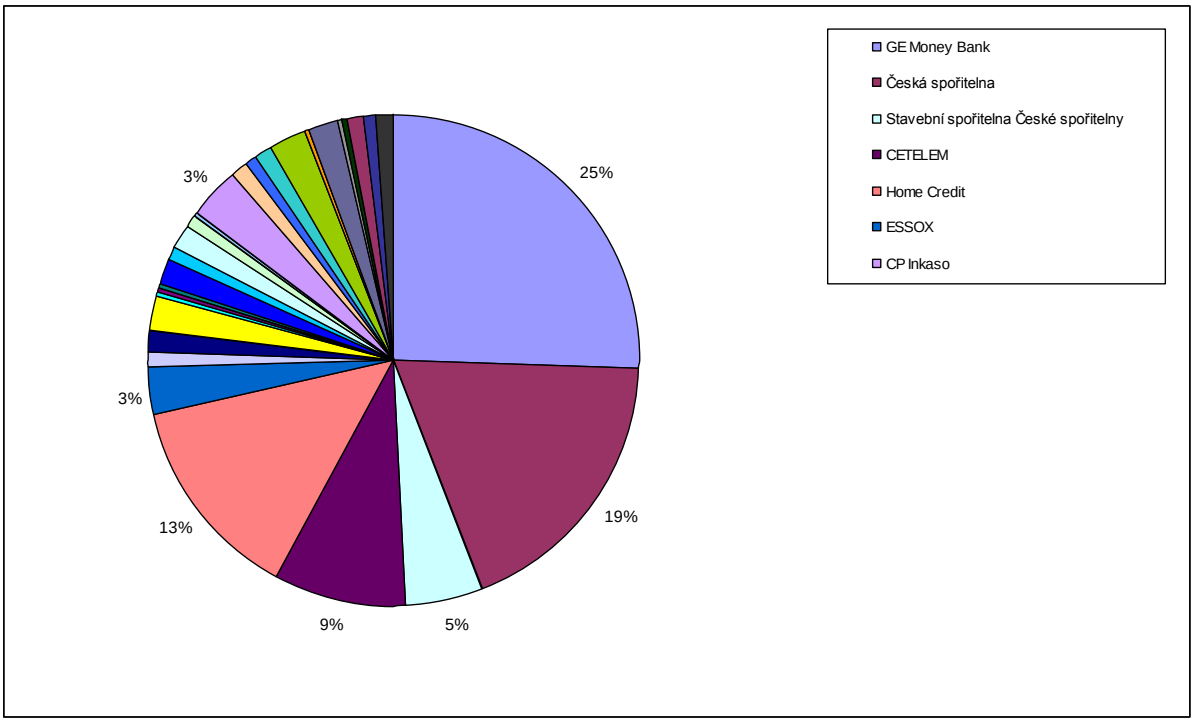
Jelikož je otázka zadlužení pro respondenty choulostivá, můžeme přehled o struktuře dluhů získat také z Insolvenčního rejstříku,[21] kde jsou veřejně zpřístupněny údaje u lidí, kteří vyhlásili osobní bankrot, neboli přistoupili na oddlužení splátkovým kalendářem. Tuto možnost mohou využít dlužníci, kteří nejsou schopni splácet své závazky (a splňují ještě další zákonné požadavky – např. dluží alespoň dvou subjektům, mají zaměstnaní aj.). Jedná se tedy o lidi, kteří se dostali se svými dluhy do těžké situace, ale tato situace je ještě řešitelná. Je nutné upozornit, že tito lidé mají uvedené adresy svého bydliště v podstatě po celém Štětí, nejsou tedy nikde koncentrováni a nemůžeme z jejich situace vyvozovat závěry týkající se populace ohrožené sociálním vyloučením. Jedná se ale o lidi, jimž bylo oddlužení splátkovým kalendářem umožněno, tzn. minimálně v následujících pěti letech bude jejich socioekonomická situace méně příznivá, neboť část příjmů bude určena pouze na splátky části jejich pohledávek.

V celém Štětí se tato situace týká celkem 60 domácností – jedná se o jednotlivce i manželské páry. Souhrnný dluh této skupiny dlužníků (údaje jsou k dispozici za 56 dlužníků) činil na základě přihlášených pohledávek celkem téměř 46 mil. Kč. Na jednu dlužící domácnost připadlo přibližně necelých 818 tis. korun. Přestože se jedná svým způsobem o extrémní skupinu dlužníků, domníváme se, že bližší pohled na strukturu jejich pohledávek může pomoci pochopit strategie půjčování si peněz obecněji. Z tohoto vzorku dlužníků jsme tedy vzali skupinu deseti nejstarších a deseti nejnovějších bankrotářů a na jejich závazky jsme se podívali blíže.

Celkem tato skupina dluží 18 072 tis. Kč. Tyto pohledávky jsou rozprostřeny mezi 40 subjektů. Mezi nimi figurují banky, nebankovní finanční instituce nebo dodavatelé služeb – viz následující Graf 10.

[21] Aplikace je dostupná z adresy https://isir.justice.cz/isir/common/index.do

Graf 10: *Struktura věřitelů vybrané skupiny dlužníků v insolvenčním řízení*

Zdroj: *vlastní zpracování na základě informací z Insolvenčního rejstříku*
Poznámka: *Legendou jsou opatřeni pouze věřitelé s nejvyšším podílem pohledávek. Ostatní nebyli sloučeni, aby byla patrná jejich rozdrobenost vůči zbytku.*

Z grafu je patrné, že největší sumu pohledávek přihlásila do insolvenčních řízení GE Money Bank (25 %), následovaná Českou spořitelnou (19 %). V obou případech se jedná o banky, které mají jako jediné ve Štětí kamennou pobočku. Další banky se mezi věřiteli vyskytují už pouze okrajově (LBBW Bank CZ, Raiffeisenbank, Citibank a UniCredit Bank). Můžeme tedy předpokládat, že v případě zájmu o bankovní půjčku preferují lidé banku, kterou znají (mají zde např. účet) nebo je pro ně důležité osobní sjednání půjčky. Roli může hrát také aktivní nabídka produktů ze strany pracovníků banky – ostatně pobočka GE Money Bank ve Štětí např. oslovila celostránkovým inzerátem v městském zpravodaji (číslo 6/2013) obyvatele města nabídkou konsolidace jejich půjček. U společnosti GE Money Bank se na části pohledávek může podílet také dříve samostatný poskytovatel nebankovních úvěrů Multiservis, který pod tuto banku přešel v roce 2010.

Nebankovní spotřebitelské půjčky tvoří druhou výraznou skupinu pohledávek přihlášených do insolvenčních řízení u vybrané skupiny dlužníků ve Štětí. Největší pohledávky (13 %) zde má společnost Home Credit, následovaná společností CETELEM (9 %) a ESSOX (3 %). Kromě těchto společností figurují mezi věřiteli z nebankovního sektoru ještě další (např. PROFI Credit, COFIDIS, Credium, Provident Financial, Door Financial, Friendly Finance, Apollo Leasing). Tuto skupinu věřitelů bychom mohli rozdělit na „klasické“ a etablované poskytovatele spotřebitelských úvěrů (Home Credit, CETELEM, ESSOX aj.) a nové společnosti, které se orientují na krátkodobé půjčky menších finančních částek po telefonu či internetu (Door Financial, Friendly Finance). Tato druhá skupina věřitelů se vyskytuje pouze u druhé

(novější) desítky bankrotářů, znamená to tedy, že na trh ve Štětí vstoupily až v pozdějších letech.

Paletu věřitelů ale doplňují ještě společnosti, které se věnují poskytování spotřebitelských úvěrů a působí v jakési „šedé zóně“ – půjčují např. pouze částky do 5 000 Kč, a proto se na ně nevztahuje regulace Zákonem o spotřebitelském úvěru, často mají vysoké úroky, nejasné smlouvy a jiné nevýhodné podmínky. Zároveň platí, že se o nich nedají dohledat žádné bližší informace (pohledávky přihlásily např. firmy SOMMERBOOK, CDV-3, LTD.). Svědčí to o tom, že ve Štětí tedy působí firmy, které jsou ochotné půjčovat peníze lidem, kteří nedosáhnou na půjčku od etablovaných společností. Tyto společnosti se často označují jako „predátorské“ či „lichvářské“ – přesto je ještě za nimi prostor, který patří klasické lichvě (viz dále).

Zbylá přibližně čtvrtina přihlášených pohledávek je výrazně diverzifikovaná – vyskytují se zde pojišťovny (stavební, zdravotní), inkasní společnosti, které převzaly jiné pohledávky (CP Inkaso, Shylock), dodavatelé služeb a energií (ČEZ Prodej, T-Mobile, Telefónica O_2, Severočeské vodovody a kanalizace), soukromé osoby a o své pohledávky usiluje také město Štětí.

Dluhy na nájemném a dalších službách – často spojené s půjčkami (a tím pádem dalšími dluhy) u bankovních a nebankovních společností, nejsou jedinými, s kterými se obyvatelé SVL potýkají. Lidé si musí půjčovat i na „běžný život“, především před výplatami sociálních dávek. Respondenti totiž běžně přiznávali, že se jim nedostávají peníze na potraviny a další věci potřebné v domácnosti a že si prostě musí půjčovat. Vzhledem k tomu, že např. běžná výše sociální dávky jedince žijícího na UPPM činní přibližně 3 400 Kč, není tento jev příliš překvapující. Zvlášť tehdy, když na základě dalších indicií předpokládáme, že si lidé půjčují např. i na alkohol či drogy.

[T]: *„A kde na to berou?“*

[R10]: *„No právě z těch dávek… že si třeba i půjčej, jak jsem vám říkal… furt takhle dokola, že jo, to tady běží, co tady ty pijou…“*

[T]: *„A vystačíte s těmi příjmy?“*

[R11]: *„No to živobytí… víte jak já… já třeba žiju, já si udělám jednu sáčkovou polívku za 12 korun, protože co bych žrala zejtra, že jo? Jako je to blbý, ale kde je hygiena, prášek na praní? Doma potřebujete uklízet, to vám nikdo nedá. A to musíte ze svýho, tak se musíte omezit trochu, kouřit tabák za 40 Kč, protože bez hulení nebudu, takže takhle já žiju. A snažím se, abych vyžila normálně, abych nemusela krást, někde loupit.“*

[T]: *„A musíte si půjčovat?“*

[R11]: *„No půjčujou si, ale já si nepůjčuju, já radši bych byla bez těch dluhů.“*

[T]: *„A na co se vám nedostává nejvíc? Na jídlo, oblečení?“*

[R11]: *„Na všechno, úplně na všechno. Já se musím omezit úplně ve všem, co si budeme povídat.“*

Tyto půjčky ale nepochází od bank či bankovních společností, ale jak z výzkumu vyplynulo, jsou součástí lichvy, která se ve Štětí, respektive mezi obyvateli SVL běžně vyskytuje. Peníze půjčuje zřejmě více lidí, a to jak ze samotného Štětí, tak i z okolí (např. z Litoměřic). Půjčují se malé i větší částky, setkali jsme se např. se svědectvím o půjčce v původní výši několika desítek tisíc korun. Vysoký úrok naskakuje ihned při půjčení dané částky a platí i v případě, že částku vracíte ještě tentýž či následující den, Výše úroků se různí, minimální uváděná hladina byla 40 % (půjčka 5 tis., vracelo se 7. tis), dále respondenti zmiňovali úrok 50 % (*„půjčíte si tisícovku a vracíte patnáct stovek“*), ale údajně se půjčuje i na úrok 100 %. Tato výše úroku byla uváděna u malých částek (např. 100 Kč). Můžeme se tedy domnívat, že s výší půjčené částky se snižuje počáteční dohodnutý úrok. V případě neschopnosti splácet ale naskakuje u těchto půjček každým dnem obrovské „penále“, které může v konečném důsledku přinést zvýšení úroku až daleko za hranici 1 000 %.

V rámci dotazníkového šetření nám zadluženost (kromě dluhů na nájemném) přiznalo 22 respondentů z 56 dotázaných. Z hloubkových rozhovorů pak vyplynulo, že s dluhy pocházejícími z lichvy se obyvatelé spadající do skupiny sociálně vyloučených (i v okolí Štětí) potýkají ve značné míře. K vlastním dluhům se úplně otevřeně sami vždy nepřiznávali, ale potvrdili, že s dluhy se potýká mnoho lidí.

[T]: *„A tady lidi v okolí mají problém s půjčkami? Musí si půjčovat často?“*

[R10]: *„Hmm, hmm* (přikyvuje)*. Hlavně na tý „pětce“ v zadu, to je ta ubytovna u autoškoly…“*

[R4]: *„Nájem zaplatí, ale potom si musí půjčit na jídlo (s úrokem 50 % – 1 000 Kč / 1 500 Kč), úřad je navádí, ať si půjčují od známých či kamarádů, úrok naskakuje i ze dne na den, peníze si půjčuje více lidí, nejen Cikáni, ale i bílý, o těchto lidech se ví (každý ví, kam zajít, když potřebuje peníze)…“*

[T]: *„Kde na to berou ty lidi? Půjčují si?“*

[R11]: *„Já nevím* (potichu)*. Půjčujou si „jinak“…* (lichva – pozn.)*, jako já bych si to nepůjčila to bych radši… víte co, já na to ani nemám si to půjčit a opět vrátit, to je na úkor těch dětí…“*

Lidé v SVL často třeba nedluží úplně vysoké částky, ale pohybují se v jakési dluhové pasti, kdy jsou nuceni si každý měsíc půjčit alespoň několik set korun, které po vyzvednutí sociálních dávek vrací, ale následně si opět půjčují.

Dluhy ale také vznikají z nezodpovědného přístupu k životu, především právě kvůli sklonům k rizikovým projevům chování jakými jsou konzumace alkoholu a užívání drog či hraní na výherních automatech, přičemž první dva jsou mezi obyvateli SVL značně rozšířené. Druhým faktorem, který se výrazně podílí na tom, že lidé upadají do dluhových pastí, je

neinformovanost a často rezignace na danou situaci. Řada těchto lidí si také v období vlastní socializace neosvojila takové návyky, jako je hospodaření s penězi.

[T]: *„Jak jsou na tom ostatní lidi s půjčováním?“*
[R7]: *„Ty jsou na tom ještě hůř, ty s tím vůbec neuměj hospodařit.“*

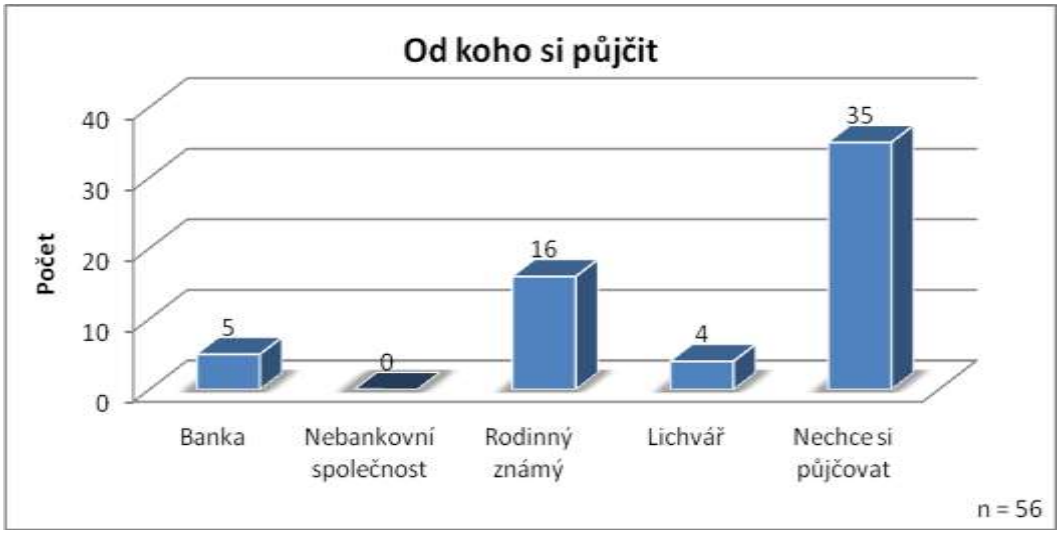
S lichvou je spojené také násilné vymáhání pohledávek, od slovního vyhrožování, přes ohrožování zbraní až po fyzické útoky, jak uvedl jeden respondent.

[R6]: *„Pak jsem, pak jsem začal podnikat v tu dobu, tak jsem si půjčil vod něho abych měl na benzíny a tak. No tak jsem si vod něho půjčil šedesát, naskákalo mně to na ňákejch sto třicet tisíc, no tak jsem mu to jako dával, že jo, těch sto třicet. Pak jsem si to votočil. Pak jsem skončil úplně s prací. A vod tý doby, vod tý doby se to táhlo. No pak se to, pak to bylo ňák po dvou měsících, furt jsem měl úroky na to jenom. Pak už jsem na to neměl, tak začal vyhrožovat. Já říkám, já nemám. No tak najmul si ňáký lidi, přijeli pro mě: "hele, nastup si", potřebuju, potřebujou s tebou mluvit. Tak já myslel, že pojedeme třeba někam kousek, že jo, voni mě vzali tam k Labi do Lovosic a tam mě pověsili za nohy, že jo. A jako, potápěli mě jako k Labi. Tak jsem potom, pak mě pustili, dal mi i bouchačku, jako pistoli k hlavě, že jo. Pak jsem to vzal, jako dal kriminálce a stejně kriminálka s tím udělala prd. Že nemám svědkové, tak se to musí jenom pozastavit, a řekli...“*

Fenomén lichvy je tedy ve Štětí, jak se v rámci výzkumu ukázalo, značně rozšířený. Vzhledem k vysoké koncentraci obyvatel s velmi nízkými příjmy zde mají poskytovatelé lichvářských půjček velké pole působnosti. Právě kombinace neschopnosti hospodařit s penězi, nezaměstnanosti spojené s dostatkem volného času bez naplňování nějakých dalších povinností a se sklony ke konzumaci alkoholu či užívání drog spojené s vidinou rychlého uspokojení těchto potřeb, uvrhá řadu lidí do dluhové spirály.

Pokud by si měli lidé ze SVL půjčit v současné době peníze, obrátili by se nejčastěji na rodinného známého (viz Graf 11). Naopak žádný respondent by si nepůjčil od nebankovní společnosti. Můžeme říci, že se tak potvrdilo naše tušení, že respondenti mají s těmito institucemi více zkušeností, nežli v předchozích částech dotazníku přiznávali, a to především zkušeností špatných.

Graf 11: *Odpověď respondentů na otázku*

Zdroj: *dotazníkové šetření*

Herny

Město Štětí v přihlášce ke spolupráci s ASZ přiznává, že regulace hazardu (představovaného zejména hernami) je jedinou oblastí, kterou se zatím v rámci prevence kriminality nezabývalo. Mezi představiteli samosprávy a státní správy se již ale vedly na toto téma diskuze a město má tuto oblast dobře zmapovanou. Vedoucí Odboru sociálních věcí MěÚ již na vstupní schůzce deklarovala, že výrazné omezení provozu heren či jejich zrušení by mohlo přispět ke zlepšení sociální situace obyvatel města. Naproti tomu představitelé města vnímají celou věc také jako politikum – jsou vystaveni argumentům provozovatelů hazardu a hospodaří s prostředky, které hazard přináší do pokladny města (v roce 2012 to byly přibližně 7 mil. Kč).

Dle údajů města bylo k 21.3.2013 na jeho území v provozu celkem 34 výherních hracích přístrojů (VHP) a 67 videoloterijních terminálů (VLT) v celkem třinácti provozovnách. Největší provozovnou je Synot Club No. 532 s celkem 27 VLT v Radouňské ulici. Následuje podnik Fair Play v Litoměřické ulici (v prostoru autobusového nádraží) s 16 VLT a dvěma VHP. Dále ve městě najdeme středně velké podniky (6–18 herních automatů) a nakonec šest provozoven, kde se nachází maximálně 4 přístroje). Všechny podniky provozuje pouze sedm provozovatelů, mezi nimiž dominuje firma Forbes Game, a.s. s pěti podniky. Herny jsou rozprostřeny po celém městě, nejblíže lokalitě ubytoven jsou právě dvě největší herny.

Pokud jde o návštěvy heren, 44 respondentů dotazníkového šetření uvedlo, že do herny nikdo z jejich domácnosti nechodí. Pouze jeden respondent uvedl, že do herny chodí (on nebo někdo z jeho domácnosti) alespoň 1x za 14 dní, dva respondenti přiznali, že chodí do herny alespoň 1x za měsíc a dva respondenti přiznali, že do herny chodí, ale méně často než jednou za měsíc. Obvykle se respondenti vyjadřovali, že do herny nechodí kvůli tomu, že

na to nemají peníze, s odmítnutím hraní jako takového jsme se setkali v menším počtu případů. Několik málo respondentů také tvrdilo, že do heren chodí pouze „na pivo“, ale aktivně zde nehrají.

Obsluha ve dvou největších hernách nám při našich návštěvách neuměla odpovědět na otázku, kdo jsou typičtí návštěvníci podniku, případně zda-li sem chodí lidé z UPPM nebo z domů v ulici 1. máje. Z pozorování soudíme, že lidé ze sociálně vyloučených lokalit nemusí být hlavními návštěvníky těchto podniků. Spíše zde byli k vidění zaměstnanci, kteří se vraceli z práce v papírně nebo skupiny pracovníků stavebních firem. Velkou část klientely podniků ale také tvořili lidé, kteří se nevěnovali hře na VHP či VLT. Tyto závěry ale mohou být ovlivněny časem pozorování (vždy pouze během dne).

Pro doplňující informace jsme se obrátili na Polici ČR, která provádí v hernách pravidelné kontroly cca jednou za měsíc až za dva, často ve spolupráci s MP. Dále PČR kontroluje herny namátkově, případně sem dojíždí řešit drobné konflikty. Právě u těchto situací, kdy je následně zajišťováno svědectví od přítomných hostů, může policie potvrdit, že lidé z lokality ubytoven jsou obvyklými svědky, tzn. že do heren docházejí. Nedá se ale potvrdit, že by v herně zároveň hráli. Kontrol se neúčastní pracovníci odboru sociálních věcí, ač to dle vlastních slov několikrát nabízeli a dále jsou ochotni na tomto participovat.

SHRNUTÍ – Problém zadlužení byl v zadání této analýzy akcentován, a proto mu byla věnována hlubší pozornost. Lidé v SVL jsou v mnoha případech velice zadluženi. Ti, kteří mají nesplacené pohledávky u města a nepřistoupí ani na sjednání minimálního splátkového kalendáře, nemohou žádat o pronájem městského bytu, ani o ubytování v UPPM. Kromě těchto pohledávek dluží lidé ze SVL ale i jiným věřitelům. Pro přehled struktury dluhů byla zpracována analýza pohledávek vybrané skupiny dlužníků na základě informací z Insolvenčního rejstříku. Ukázalo se, že tito dlužníci dluží podstatnou část peněz dvěma bankám, které jsou ve Štětí zastoupeny svými pobočkami. Dále lidé dluží zejména nebankovním společnostem za spotřebitelské úvěry. Ve Štětí se ale také vyskytuje lichva s obrovskými úroky. Dluhovou spirálu roztáčí u mnoha lidí „pouhá“ finanční negramotnost, u části obyvatel SVL jsou dluhy spojeny s problémem zneužívání drog, případně s navštěvováním heren. Protidluhové poradenství poskytují v terénu pracovníci MěÚ, ale vzhledem k šíři problému by bylo dobré věnovat této situaci více pozornosti (např. odborné poradenství zaměřené zejména na prevenci vzniku dluhů, prominutí penále dlužníkům města apod.).

Ekonomická aktivita a zaměstnanost

Základní přehled o ekonomické aktivitě obyvatel Štětí podává následující Tabulka 9. Přibližně polovina obyvatel města je ekonomicky aktivní. Z hlediska této analýzy je problematická zejména skupina nezaměstnaných, která k datu sčítání tvořila 13,4 % ekonomicky aktivních obyvatel. Odhadujeme, že přibližně polovina z těchto nezaměstnaných je soustředěna právě v sociálně vyloučených lokalitách.

Tabulka 9: *Ekonomická aktivita obyvatel Štětí (stav k 26.3.2011)*

			celkem	muži	ženy
Ekonomicky aktivní celkem			4 114	2 284	1 830
v tom:	**zaměstnaní**		3 563	2 002	1 561
	z toho podle postavení v zaměstnání	**zaměstnanci**	2 848	1 537	1 311
		zaměstnavatelé	90	62	28
		pracující na vlastní účet	365	271	94
	ze zaměstnaných	**pracující důchodci**	172	81	91
		ženy na mateřské dovolené	77	-	77
	nezaměstnaní		551	282	269
Ekonomicky neaktivní celkem			4 071	1 677	2 394
z toho	**nepracující důchodci**		1 973	731	1 242
	žáci, studenti, učni		1 247	602	645
Osoby s nezjištěnou ekonomickou aktivitou			667	427	240

Zdroj: *Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Výsledky dostupné online na http://www.scitani.cz*

Zaměstnanost ve Štětí byla a je v novodobé historii města spojena hlavně se zdejším papírenským závodem (nyní firma Mondi). Papírna je nadále dominantním zaměstnavatelem ve městě, a to i pro nízkopříjmové skupiny. Mondi Štětí patří dle Registru ekonomických subjektů[22] do velikostní kategorie 500–999 zaměstnanců, další dva přidružené provozy (Mondi Coating Štětí a Mondi Bags Štětí) spadají do velikostní kategorie 100–199 zaměstnanců. V areálu papírenského závodu navíc působí několik dalších firem. Dalšími většími zaměstnavateli nízkopříjmových skupin obyvatel jsou dle vedoucí ÚP ještě firmy 2 JCP v Račicích a Meva v Roudnici nad Labem (obě patří dle registru do kategorie firem s 250–499 zaměstnanci). V současné době se začíná utlumovat výroba v roudnické firmě Johnson Controls Automotive Seating (má skončit v září 2014), která zaměstnává více než 1 600 lidí – ze samotného Štětí se to podle vedoucí ÚP dotkne přibližně stovky osob.

Smluvní a pracovní podmínky u zaměstnavatelů jsou standardní. Nikdo z respondentů šetření se nevyjádřil, že by kdy vykonal nějakou práci a nedostal za ní zaplaceno. ÚP musí

[22] Dostupné online na adrese http://registry.czso.cz/irsw/, citované údaje k 29.7.2013.

občas dle své vedoucí kompenzovat odstupné (zejména u menších zaměstnavatelů, od 1.1.2012 do 20.7.2013 to bylo 37 kompenzací), ale opět nikdo z obyvatelů lokalit, se kterými jsme hovořili, s tímto nemá zkušenost. Agenturní zaměstnávání se podle vedoucí ÚP ve Štětí nevyskytuje – nikdo z respondentů se o této možnosti také nezmiňoval.

ÚP Štětí registroval k 20.7.2013 celkem 999 nezaměstnaných (nejedná se pouze o osoby ze Štětí, ale též z několika okolních obcí). Bylo mezi nimi o něco více mužů (506). Z hlediska nejvyššího dosaženého vzdělání se jednalo především o uchazeče pouze se základním vzděláním (41,6 %) nebo výučním listem (41,3 %). Středoškolské vzdělání s maturitou mělo 15 % uchazečů, vysokoškolské 2 % uchazečů. Z hlediska věku byli uchazeči rozvrženi takto: do 25 let 18,3 % uchazečů, mezi 26–50 lety 57,7 % uchazečů, mezi 51–55 lety 11,6 % uchazečů a 12,4 % uchazečů bylo starších než 55 let.

Lidé ze SVL jsou až na výjimky (odhadujeme 5–10 %) nezaměstnaní, podstatná část z nich dlouhodobě. Z 56 respondentů dotazníkového šetření jsou zaměstnáni pouze čtyři, celkem v osmi domácnostech je zaměstnaný alespoň jeden člověk – ve dvou domácnostech se ale jednalo o příjem cca 2000,- Kč. V některých lokalitách (UPPM, Cihelná, Stračenská, Počeplice) je ale nezaměstnanost stoprocentní, či téměř stoprocentní. Např. na UPPM měl trvalé zaměstnání v době našeho výzkumu pouze jeden člověk, jedna z obyvatelek UPPM byla zaměstnána na dohodu o provedení práce (300 pracovních hodin ročně) jako uklízečka v objektu. Tato naše zjištění potvrzuje také vedoucí ÚP.

Přibližně deset osob je ve Štětí dlouhodobě zaměstnáváno formou veřejně prospěšných prací. Věnují se obvyklým činnostem jako je úklid veřejných prostranství a údržba zeleně. Možnost veřejné služby nyní v době, kdy za ní nepřísluší žádná odměna, nikdo ve Štětí nevyužívá. Z ostatních nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti jsou nezaměstnaným nabízeny rekvalifikace, za kterými se musí dojíždět do Litoměřic (pokud se jedná o rekvalifikaci zvolenou ÚP, mají lidé dojížďku hrazenou). Počty osob ze SVL zařazených do tohoto nástroje se velmi špatně odhadují, obecně ale dle ředitelky Úřadu práce ve Štětí platí, že zájem o ně je velice nízký (*„pošle se pět lidí na rekvalifikaci, čtyři ale přijdou s neschopenkou“*).

Problémem lidí ze SVL je jejich nízká kvalifikace (viz kapitola Vzdělání). Dle vedoucí ÚP je nabídka práce pro nekvalifikovanou pracovní sílu (pouze se základním vzděláním) ve Štětí v jednotkách pracovních míst, v podstatě tedy žádná. Pro pracovníky s alespoň výučním listem je situace o trochu lepší. Tento faktor ale respondenty nebyl během našich rozhovorů v podstatě vůbec reflektován.

Pracovní místa, která lze získat, jsou pro ně nedostupná dle jejich mínění ze dvou hlavních důvodů. Jedním z nich je v případě romských žadatelů etnicita (byť potenciálními zaměstnavateli subjektivně přisuzovaná). Respondenti spontánně poukazovali, že barva pleti je hlavní důvod, který podle nich zaměstnavatele od poskytnutí práce odrazoval. Vypovídají o tom následující tři citace z rozhovorů.

[T]: *„A když jste tady dříve sháněl práci, setkával jste se s nějakými problémy jako že by vás třeba rovnou odmítali?“*

[R1]: *„No taky už… Jenom třeba skrz to, že jsem tmavej, že jo, nebo tak…“*

[T]: *„Myslíte, že to bylo právě proto?“*

[R1]: *„Hmm* (souhlasí). *Přitom i výučák mám, já jsem jim ho vždycky ukázal a oni řekli, že mají plno.“*

[T]: *„A při tom inzerovali, že hledají lidi a když jste ukázal, tak vás odmítli…?“*

[R1]: *„Hmm, no jasně.“*

[T]: *„A tady je hodně nezaměstnaných?“*

[R1]: *„Hodně, hodně…“*

[T]: *„A je tady ve Štětí problém sehnat práci?“*

[R7]: *„Jo… vybíraj podle huby, podle pleti.“*

[T]: *„Takže myslíte, že to je kvůli barvě pleti, ta práce?“*

[R7]: *„No jasný, si vybíraj, protože jsou to hovada. Aspoň ten Rom se snaží si najít práci, ale oni vám řeknou napište nám telefonní číslo, my se vám ozveme, a třeba čekáte měsíc jak blbec a nic a radši berou cizince, Rusáky a tak.“*

[T]: *„A myslíte, že vás odmítají proto, že jste Romka…?“*

[R11]: *„Ano, to je jedinej důvod… Tak postižená nejsem.“*

[T]: *„Takže oni vám to dávají nějak najevo ti zaměstnavatelé…?“*

[R11]: *„No oni řeknou, že nepotřebujou, že maj obsazeno nebo si napíšou telefonní číslo, abych se já nikam nemohla obrátit a to je všechno. Že mi daj vědět a to je konec, tím to končí, tím telefonním číslem to jakoby končí.“*

Jako druhý problém při shánění zaměstnání je dvěma jedinci z UPPM hodnocena jejich stigmatizace z toho, kde žijí.

[R1]: „*Nejsme pitomci, nejsme hloupí zase. Jako máme, já mám výučák. Tady jsou lidi, který maj výučáky tři, jenomže jakmile se dostaneš sem, tak seš v hajzlu. Nedostaneš práci, nebo když ji máš, tak tě vyhoděj. Když ji náhodou máš, tak tě vyhoděj. Já jsem ďál na ceninovým papíře v papírně, přišel jsem sem, dostal jsem automaticky výpověď.“*

Někteří lidé ohrožení sociálním vyloučením vnímají jako svou konkurenci na pracovním trhu Ukrajince či jiné cizince z východu, vůči nimž se v rozhovorech často vymezují. Jedna z respondentek si např. myslí:

[R4]: *„Plno Ukrajinců zaměstnají dřív, oni klidně dělají od pěti ráno do devíti do večera, ale my jsme odtud a známe zákony, takže takhle nemůžeme pracovat, je to do nebe volající, všichni se všema jsou spojený – a pak všichni nadávaj na Cigány.“*

Toto potvrzuje i další respondent, který ještě poukazuje na to, že tito cizinci jsou údajně ochotni pracovat za nižší mzdu:

[R7]: *„…kdyby tady nebyli Ukrajinci, Rusáci a takový zmrďáci, tak máme každej práci. Protože ty Ukrajinci dělaj za padesát nebo čtyřicet. Já bych šel klidně taky, aspoň něco, ale víte co, oni nevezmou…“*

V letním období se někteří obyvatelé SVL účastní sezónních prací v zemědělství, zejména sběru lusků na Roudnicku. Jedná se vždy o jednorázový přivýdělek placený ihned po práci. Odměna za vykonanou práci není vysoká, což potvrzuje jedna z dotazovaných:

[R3]: *„Uděláme, kolik uděláme bedýnek, tolik dostaneme. Za jednu bedýnku je čtyřicet pět korun. No tak já nevim. My uděláme já, Jirka a manžel, děti choděj s náma, tak já nevím, těch osm set, no.“*

[T]: *„Osm set korun za dopoledne?“*

[R3]: *„Za dopoledne, no. Za čtyři hodinky, za pět. Záleží, jak je člověk šikovnej, no. Já už na to chodím dvacet let, tak už to mám v ruce, no.“*

Další alternativou přivýdělku při absenci trvalého zaměstnání, která je mezi obyvateli SVL rozšířena, je sběr železného šrotu. Jeden z respondentů uvedl, že touto činností je možné přivydělat si až 500 Kč denně. Tato činnost často souvisí s krádežemi a proto je zbytkem obyvatel města hodnocena velice negativně. Na internetových stránkách města Štětí jsou tyto činy medializovány (např. za červenec 2013 celkem tři). Obyvatelé SVL se k těmto krádežím staví smířlivě, tato forma přivýdělku je zde společensky akceptována.

SHRNUTÍ – Nezaměstnanost obyvatel SVL je velmi vysoká, pohybuje se nad úrovní 90 %. Hlavní překážkou jejich zaměstnání je zejména nízká kvalifikace (nabídka pracovních míst pro tento typ uchazečů je ve Štětí zanedbatelná) a u dlouhodobě nezaměstnaných také ztracené pracovní návyky. Přístup na trh práce stěžuje lidem ze SVL dle jejich výpovědí diskriminace na základě etnicity (u romských uchazečů) nebo na základě místa bydliště (u obyvatel UPPM).

Dávky státní sociální podpory a hmotné nouze

Jak je patrné z dotazníkového šetření, jsou příjmy z těchto dávek nejčastějším zdrojem financí pro obyvatele SVL – viz Graf 12.

Graf 12: *Zdroje příjmů mezi respondenty dotazníkového šetření*

Zdroj: *dotazníkové šetření*

Část těchto příjmů tvoří dávky státní sociální podpory. Počty přídavků na děti, rodičovských příspěvků a příspěvků na bydlení je možné ovšem zjistit pouze za celé kontaktní pracoviště ÚP Štětí.[23] V srpnu 2013 bylo vyplaceno 342 rodičovských příspěvků v sumě cca 2 599 200 Kč, 693 přídavků na děti v sumě cca 422 730 Kč a 283 příspěvků na bydlení v sumě cca 949 500 Kč. Částka vyplácených dávek není jednotná, pro přehled uvádíme jejich průměrnou výši. U rodičovského příspěvku to bylo 7 600 Kč, u přídavků na děti to bylo 610 Kč a u příspěvků na bydlení 3 355 Kč. Z hlediska SVL lze na základě informací ÚP pouze upřesnit, že příspěvek na bydlení nepobírá nikdo na UPPM, z ubytovny Cihelná 289 a z lokality v Počeplicích, neboť klienti zde nemají trvalé bydliště, což je jedna z podmínek pro přiznání tohoto příspěvku.

Kontaktní pracoviště ÚP Štětí na úseku hmotné nouze vyřizuje měsíčně v průměru 567 klientů, přičemž 183 klientů (tedy 32,3 % z celkového počtu) lze dle odhadu Úřadu práce zařadit k příslušníkům romského etnika.[24]

[23] Z užívaného systému nelze generovat podle adres bydliště, musel by být k dispozici jmenný seznam všech obyvatel a musely by se jednotlivě vypisovat pobírané dávky (informace Úřadu práce).
[24] Dle referentky NSD se jedná „o přiřazení na základě antropologického typu, nelze zmapovat, zda se jedná o klienty, kteří se hlásí k romské národnosti“.

Od 1.1.2012, kdy agenda nepojistných sociálních dávek přešla pod Úřad práce byly kontaktním pracovištěm ve Štětí vyplaceny následující úhrny dávek hmotné nouze:

- Příspěvek na živobytí (PnŽ)
    - 10 152 dávek, v celkové částce 41 906 387 Kč, průměr 4 128 Kč na dávku
- Doplatek na bydlení (DnB)
    - 6 649 dávek, v celkové částce 20 772 213 Kč, průměr 3 124 Kč na dávku
- Mimořádná okamžitá pomoc z důvodu hrozby vážné újmy na zdraví (MOP Z)
    - 13 dávek, v celkové částce 21 842 Kč, průměr 1 680 Kč na dávku
- Mimořádná okamžitá pomoc z důvodu vážné mimořádné události – živelná pohroma (MOP U)
    - 39 dávek, v celkové částce 547 050 Kč, průměr 14 027 Kč na dávku
- Mimořádná okamžitá pomoc na úhradu nezbytného jednorázového výdaje (MOP JV)
    - 131 dávek, v celkové částce 213 469 Kč, průměr 1 630 Kč na dávku
- Mimořádná okamžitá pomoc na úhradu nezbytných nebo odůvodněných nákladů (předmětů dlouhodobé potřeby) (MOP NN)
    - 71 dávek, v celkové částce 242 798 Kč, průměr 3 420 Kč na dávku
- Mimořádná okamžitá pomoc z důvodu ohrožení osoby sociálním vyloučením (MOP S)
    - 33 dávek, v celkové částce 30 500 Kč, průměr 924 Kč na dávku

Za toto období bylo ale také celkem 248 nepřiznaných dávek, a to v této struktuře: PnŽ 91 dávek, DnB 97 dávek, MOP JV 31 dávek, MOP Z sedm dávek, MOP NN 21 dávek a MOP U jedna dávka.

Dávek PnŽ a DnB je výrazně více, neboť se jedná o tzv. opakující se dávky. Pokud se na ně zaměříme blíže, tak dle informací referentky NSD je na adrese UPPM poskytováno 39 příjemcům celkem 78 opakujících se dávek, na adrese 1. máje 597 je poskytováno 24 příjemcům 43 opakujících se dávek, na adrese Cihelná 289 je poskytováno osmi příjemcům 16 opakujících se dávek a na adrese Počeplice 12 je třem rodinám poskytováno šest dávek. Kromě těchto přihlášených lokalit můžeme uvést ještě údaje za další lokality. Na adrese hotelu Sport je 14 příjemcům poskytováno 28 opakujících se dávek a na adrese hotelu Terek je čtyřem příjemcům poskytováno osm opakujících se dávek. Pro doplnění lze uvést, že na adresu Radouňská 755 – jedná se o rodinný dům (nejedná se o ubytovnu) – je poskytováno 11 opakujících se dávek.

Z uvedeného je patrné, že většina obyvatel SVL je častým uživatelem služeb ÚP. Každý měsíc se musí dostavovat kvůli vyplnění „protokolu“ za účelem ověření stavu. Dle referentky NSD klienti *„docházku s vidinou peněz dodržují, ale teď v sezóně se občas opozdí, protože*

pracují na černo“.[25] Existuje ale i skupina klientů, která není dle vedoucí ÚP schopná ani toto plnit – jejich nespolehlivost je způsobena třeba závislostí.

Zkušenosti respondentů dotazníkového šetření a rozhovorů z jednání na ÚP jsou značně různorodé a liší se i v rámci jedné výpovědi samotného respondenta. Někteří respondenti uvedli, že jednání s nimi na úřadě je vyloženě *„hrůza a děs“*, jiní vypověděli, *„že to celkem jde“*. Pravděpodobně záleží na míře požadavků klientů i na jednotlivých úřednících.

[R10]: *„No na úřadě, na sociálce to je hrůza, děs, tam bych nejradši zavolal televizi, jak jednají s lidma, protože oni si myslej, že my jsme Romové a že jsme blbý, jenomže my blbý nejsme…“*

[R10]: *„Jako funguje to, ale prostě s lidma jak jednaj, takový jako že si řeknou a už jsou zase tady, víte, co myslím…“*

[R11]: *„No já víte co, ať jdu kam jdu, na sociálku nebo na pracovní úřad nebo do Litoměřic na úřad já s lidma vycházim, já nemám s tímhle problém…“*

[R7]: *„…jako snažej se, nechovaj se jako že co chceš nebo tohle to támhle to… slušně ale vychcaně…“*

Nicméně i tak se někteří respondenti domnívají, že standardní jednání úředníků je jen na oko, a že je pomlouvají a dávají jim najevo, že nepracují a žijí pouze z dávek.

SHRNUTÍ – Sociální dávky jsou hlavním zdrojem příjmů lidí v SVL. Lidé zde pobírají jak dávky státní sociální podpory, tak dávky hmotné nouze.

[25] Počty těchto osob, případně rozsah práce „na černo“ se ale ÚP nedaří došetřit. Po reformě výplaty dávek hmotné nouze se dle referentky nepojistných sociálních dávek nahromadilo tolik administrativy, že není čas na sociální práci ani na sociální šetření („spousta věcí tak uniká, např. matky samoživitelky neuvádějí partnera, ale mají ho, ale není to jak zjistit“). Toto se týká i problematiky fiktivního bezdomovectví.

Sociální služby a jiné podpůrné aktivity v obci

Dle údajů v Registru poskytovatelů sociálních služeb[26] jsou ve Štětí poskytovány následující sociální služby:

- **Pečovatelská služba**. *Poskytovatel*: Město Štětí. *Zařízení, místo poskytování*: Město Štětí (Mírové nám. 163, 411 08 Štětí). *Cílová skupina*: osoby s chronickým onemocněním, osoby se zdravotním postižením, rodiny s dítětem/dětmi, senioři. *Kapacita (počet klientů)*: 135.
- **Odlehčovací služby**. *Poskytovatel*: Město Štětí. *Zařízení, místo poskytování*: Dům s chráněnými byty (U cementárny 452, 411 08 Štětí). *Cílová skupina*: osoby s chronickým onemocněním, osoby se zdravotním postižením, senioři. *Kapacita (počet lůžek)*: 2.
- **Denní stacionáře**. *Poskytovatel*: Město Štětí. *Zařízení, místo poskytování*: Dům s chráněnými byty (U cementárny 452, 411 08 Štětí). *Cílová skupina*: osoby se zdravotním postižením, senioři. *Kapacita (počet klientů)*: 6.

Terénní služby pro uživatele nealkoholových drog zajišťuje ve Štětí Kontaktní centrum Litoměřice. Ve Štětí působí jeho pracovníci každou středu mezi 12–17 hodinou, z toho mezi 13–15.30 na stanovišti v suterénu UPPM. Cílem terénního programu je zejména navázání kontaktu se skrytou populací uživatelů drog. Terénní pracovníci také vyhledávají použitý injekční materiál na veřejných místech, vyměňují použitý injekční materiál a poskytují další příslušenství uživatelům drog. Dále se snaží o šíření osvěty (ústně či pomocí letáků) a poskytování poradenství. Město Štětí poskytlo v roce 2012 K-centru na jeho provoz 150 tis. Kč a bezplatně poskytuje prostory v UPPM. KC hodnotí spolupráci s městem jako dobrou (např. dobře funguje skupina prevence).

Sociálně právní ochranu dětí ve Štětí a okolí řeší Odbor sociálních věcí a zdravotnictví MěÚ Litoměřice. Na Oddělení sociálně–právní ochrany dětí pracuje jedna pracovnice zaměřená primárně na Štětsko, mezi kurátory je též jedna z pracovnic specializována na tento region. Štětí bylo z jejich hlediska vždy vnímáno jako problémový region, kterému navíc bylo věnováno málo pozornosti. Dle jedné z pracovnic není výjimkou, že mají na starosti již třetí generace jednotlivých rodin (*„řešili se jako děti a teď už se řeší jejich vnoučata“*). Problematická je také terénní práce vzhledem k vzdálenosti Štětí a Litoměřic. Sociální pracovnice se snažila např. dojíždět každý týden, ale to bylo neúnosné. Dle pracovnic sociálního odboru MěÚ Litoměřice funguje dobře spolupráce se štětským sociálním odborem, stejně tak jako se zdejším Úřadem práce, základními školami i speciální základní školou. Naopak horší zkušenosti mají s pediatry, kteří vydávají dětem fingované omluvenky.

[26] Dostupné online na adrese http://iregistr.mpsv.cz/, citované údaje k 4.8.2013.

Hlavním problémem, který vnímá OSPOD Litoměřice ve Štětí, je absence užší a specializované sociální práce s jejich cílovou skupinou – zejména terénního programu pro rodiny. Jako dobrý příklad byla uváděna litoměřická pobočka Naděje, která provozuje terénní program v rodinách ohrožených sociálním vyloučením a sociálně aktivizační službu pro rodiny s dětmi. Dle informací sociálního odboru MěÚ Štětí již proběhla předběžná jednání a právě Naděje by měla provozovat sociálně aktivizační službu i ve Štětí.

Terénní sociální práci provádí také samotný Odbor sociálních věcí MěÚ Štětí. Na tuto práci, která probíhá z velké části v oblasti ubytoven, je dlouhodobě určen jeden pracovník odboru. Od července 2013 se navíc díky získané dotaci podařilo na pomoc do terénu přijmout ještě jednoho pracovníka. Vedoucí sociálního odboru výhledově stojí o získání ještě jedné pracovní síly. Sociální práci se věnují ještě další dva pracovníci odboru (včetně vedoucí).

Město Štětí (organizačně odbor sociálních věcí) také provozuje Otevřený klub mládeže (OKM). Nachází se v bývalém krytu civilní obrany, nedaleko ZŠ Ostrovní a SZŠ. V červnu 2013 byl ale dočasně uzavřen z důvodu povodňové situace na Labi. Pro děti z lokality ubytoven je tedy relativně vzdálený, leží v podstatě v nejvzdálenější části města. Výhodou jeho umístění je ale to, že sousedí se školami, které navštěvuje velká část dětí ze SVL. Cílovou skupinou otevřeného klubu jsou dle materiálů města neorganizované děti a mládež ze Štětí a okolí ve věku 13–20 let. Je jim nabízeno velké množství aktivit.[27] V roce 2012 zavítalo do klubu celkem 4 594 návštěvníků (průměrně 21 návštěvníků za den). Rodiče dětí se při našem šetření o tom, že by jejich potomci navštěvovali tento klub, vůbec nezmiňovali. Tuto informaci nám potvrdila i pracovnice OKM, podle níž klub navštěvují hlavně děti ze sociálně slabších rodin (vlastním odhadem cca 90 % návštěvníků), ve kterých rodiče projevují velmi nízký zájem o volnočasové aktivity svých dětí. V zimní sezóně je denní návštěvnost klubu přibližně 30–40 dětí, z čehož je dle odhadu pracovnice OKM přibližně 40–50 % dětí z lokality ubytoven a přibližně 50 % návštěvníků tvoří romské děti. Mezi problémy, se kterými se děti svěřují, patří např. opilí rodiče, nemožnost dostat se domů (rodiče požadují, aby dítě přišlo až večer), některé děti se domů ani nechtějí vracet. Vyskytují se také problémy s dětmi, jedná se např. o krádeže, vulgární chování, šikanu nebo kouření.

Volnočasových aktivit dětí se dotýkala také jedna z otázek dotazníkového šetření. V celkem 32 domácnostech respondentů žije alespoň jedno dítě. Účast dětí na volnočasových aktivitách je ale sporadická, pravidelně alespoň jednou týdně nějakou volnočasovou aktivitu navštěvují pouze děti ze šesti domácností. Další děti navštěvují takové aktivity již méně – viz Graf 13. Děti docházejí např. na počítačový kroužek, výtvarný kroužek nebo veslování. Dvě dívky dochází na mažoretky, které jsou ale pro jejich rodiny velice finančně náročné. Právě finanční náročnost je hlavní překážkou v účasti dětí na volnočasových aktivitách. Dále z vyjádření rodičů usuzujeme, že návštěvě takových aktivit

[27] Bližší informace o všech aktivitách lze nalézt na stránce http://www.okmsteti.cz/

nepřikládají větší důležitost – sami se jich většinou v dětství či mládí neúčastnili a toto se reprodukuje i u jejich dětí. Nejčastějším místem zábavy pro mladší děti tak zůstává prostranství před domy, které jejich rodiny obývají. Právě proto zaznívaly opakovaně hlasy volající po výstavbě dětského hřiště v oblasti ubytoven, jak již bylo zmíněno výše. Část dětí dochází do OKM – předpokládáme, že tato skutečnost nebyla rodiči při dotazníkovém šetření často reflektována.

Graf 13: *Docházka dětí respondentů dotazníkového šetření do volnočasových aktivit*

Zdroj: *dotazníkové šetření*

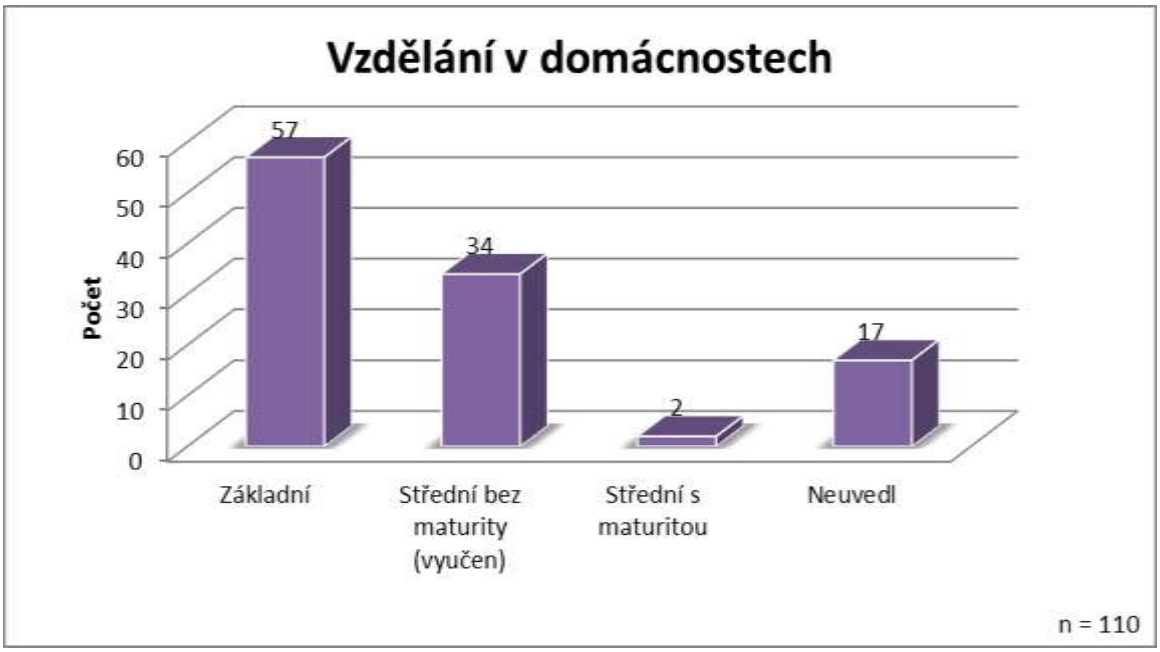
SHRNUTÍ – Vzhledem k situaci ve Štětí je velkým problémem absence sociálních služeb zaměřených na některé cílové skupiny, např. „osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách“, příp. „etnické menšiny“ a „osoby do 26 let věku opouštějící školská zařízení“. Městu se v letošním roce podařilo navýšit počet pracovníků pro terénní sociální službu a je snaha získat ještě jednu pracovní sílu. Dále probíhají jednání s Nadějí o zřízení sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Důležitým hráčem na poli sociálních služeb je také Kontaktní centrum Litoměřice, které poskytuje servis uživatelům drog.

Vzdělání

Vzdělanostní struktura obyvatel Štětí je v porovnání se vzdělanostní strukturou obyvatel celého Česka nepříznivá. Je zde vyšší podíl obyvatel ze základním vzděláním, včetně nedokončeného (23,7 % ve Štětí, 17,6 % v Česku) a vyšší podíl středoškolsky vzdělaných lidí bez maturity, včetně vyučených (37,2 % ve Štětí, 33 % v Česku). Naopak podíl obyvatel s maturitou je ve Štětí ve srovnání s celým Českem nižší (23,6 % vs. 27,1 %). Nižší je i podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. Ve Štětí má tuto formu vzdělání pouze 4,7 % obyvatel, zatímco v celém Česku 12,5 % obyvatel.[28]

Vzdělanostní struktura sociálně vyloučených obyvatel je ještě méně příznivá. Převažují zde lidé pouze ze základním vzděláním, kteří zřejmě tvoří více než polovinu obyvatel. Nejvyšší dosažené vzdělání mezi respondenty dotazníkového šetření a členy jejich domácností staršími patnácti let ukazuje následující Graf 14.

Graf 14: *Vzdělání členů domácností, ve kterých proběhlo dotazníkové šetření*

Zdroj: *dotazníkové šetření*
Poznámka: *Týká se pouze členů domácností, kteří dosáhli 15 let. Do kategorie „základní vzdělání" patří také 16 členů domácností ve věku 15–18 let. Je možné, že vyššího vzdělání ještě dosáhnou.*

[28] Zdroj: vlastní výpočty z výsledků Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Výsledky dostupné online na http://www.scitani.cz

Školství

Ve Štětí se nacházejí tři základní školy (Ostrovní, Školní a T.G. Masaryka) plus jedna Speciální základní škola, která sídlí v budově ZŠ Ostrovní. Místní označují školy téměř výlučně čísly – „Jednička“ je ZŠ T.G. Masaryka, „Dvojka“ ZŠ Školní a „Trojka“ ZŠ Ostrovní. Speciální ZŠ označují všechny děti ze SVL přezdívkou „Bambuska“. Budovy škol jsou situovány v centrální části Štětí několik set metrů od sebe. Děti z Radouně a Počeplic tak musejí do školy dojíždět. Školy mají vyhláškou určenou spádovost, ale protože není přetlak žáků, může si každý bez větších problémů mezi školami vybrat. Od ubytoven je nejblíže ZŠ T.G. Masaryka (do 0,5 km), naopak nejdále je budova ZŠ Ostrovní a SZŠ (cca 1,2 km). Do těchto dvou nejvzdálenějších škol ale dochází převažující část dětí ze štětských vyloučených lokalit.

Největší ze tří ZŠ je ZŠ Školní, kam k 30.6. docházelo 364 žáků. Následuje ZŠ Ostrovní (cca 300 žáků) a ZŠ T.G. Masaryka (cca 200 žáků). K otázce na počty žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí či ze SVL se ředitelé všech škol stavěli spíše zdrženlivě *(„prakticky nic nevíme, jsou to velice choulostivá data, která nechceme/nemůžeme zveřejňovat“*), setkali jsme se i s odpovědí, že školu nenavštěvuje žádný sociálně znevýhodněný žák. Přesto ZŠ Ostrovní odhaduje, že jejich školu navštěvuje cca 30 dětí z lokality ubytoven (cca 8–10 žáků z tohoto počtu jsou Romové, dále tu jsou i žáci z ubytovny Čepro). ZŠ Školní navštěvuje dle evidence adres šest dětí z ulice 1. máje a celkovým odhadem 20 dětí z lokality ubytoven (mezi nim „řada“ romských dětí). Na ZŠ T.G. Masaryka dochází dle odhadu dvě děti z UPPM a tři děti z domů 1. máje („vizuálně“ dvě romské děti). Na všech základních školách jsou všechny děti vždy vzdělávané dle jednotného vzdělávacího programu.

Ani jedna ze škol nemá pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí asistenta pedagoga (ostatně na všech třech ZŠ působí celkem pouze jeden asistent pedagoga na ZŠ Ostrovní) a ani pro jejich integraci nejsou připravována žádná speciální opatření (jeden z ředitelů se vyjádřil: *„vše platí pro všechny, žádné výjimky, žádná privilegia“*). V případě romských dětí jmenoval jeden ze zástupců škol jako problém romských dětí *„nechuť se učit, špatnou domácí přípravu a jejich nižší IQ“*. Problémem některých dětí je nedostatek finančních prostředků v rodinách – to dle úsudku ředitelů brání účasti dětí na některých školních i mimoškolních aktivitách. Pro ilustraci uveďme, že jeden z ředitelů odhaduje, že přibližně čtvrtina dětí se nemůže účastnit školních výletů nebo že 10–15 % dětí se nemůže účastnit např. kurzů plavání. To potvrzují i respondenti našeho šetření:

[R4]: *„Dcera chodí do školy ráda, ale když vidí, že třída jede na výlet, třeba do 3D kina do Prahy, tak nemůže, nejsou na to peníze – děti to pak neznaj a jsou zaostalé, dcera je chytrá, měla vyznamenání, ale prostě nejsou peníze.“*

[R5]: *„Jenomže to jsou taky peníze. Zaplatit tam a ještě s sebou vzít peníze, nemůže bejt bez pití, zmrzlinu, když vidí, že jiný děti maj, že jo. [...] Nemoh by ani tak, finance by nebyly.“*

V hodnocení škol se respondenti různí, můžeme ale zobecnit, že nejkladněji je přijímána ZŠ Ostrovní a Speciální ZŠ. Vzhledem k věku některých rodičů si jich ještě část živě vybavuje svou školní docházku, což také přispívá k hodnocení škol.

[R4]: *„Dcera chodí do ZŠ Ostrovní („Trojka"),* (chtěli to tak rodiče – pozn.)*, „Dvojka" (ZŠ Školní) je hrůza, na „Trojce" chodila do přípravky, je tam hodnej ředitel, baví se s náma jak se svejma, vidí že je dcera chytrá a pomůže nám, na „Jedničku" (ZŠ TGM) chodí sestřenice holky, ale prochází tam peklem, na „Trojce" ředitel strašně hodnej člověk* (několikrát zdůrazňuje – pozn.)*, i učitelky hodný, je tam jídelna, malý dítě dává 25 korun za oběd."*

Během několika posledních let fungovala na ZŠ Ostrovní přípravná třída. Ve školním roce 2013/14 ale není otevřena, neboť do konce května 2013 (kdy se rozhoduje o otevření třídy) se přihlásilo dle vyjádření ředitele pouze pět dětí. Do přípravné třídy lze nastoupit pouze na základě vyjádření pedagogicko-psychologické poradny, *„která letos nedávala doporučení včas"*. Nakonec se sešlo i více než sedm požadovaných zájemců, ale třída již nemohla být otevřena. V posledních letech byla její kapacita (15 žáků) většinou vždy naplněna, počet zájemců byl spíše dokonce ještě větší.

Speciální základní škola, jejímž zřizovatelem je Ústecký kraj, vzdělává žáky v oborech Pomocná škola, Základní škola Speciální a Základní škola. K 30.6.2013 měla škola 100 žáků, kapacita školy je 120 žáků. Na škole působí pět asistentů pedagoga, ale žádný není specializován na práci s dětmi ze sociálně znevýhodněného prostředí. Dle informací pracovnic školy navštěvuje školu celkem 30 žáků z identifikovaných SVL a tvoří tak téměř třetinu všech žáků. Jedná se po třech žácích z ubytovny Cihelná i UPPM, o patnáct žáků z objektů 1. máje 597 a 598, o dva žáky z lokality v Radouni a sedm žáků z areálu solnice v Počeplicích. Někteří rodiče či prarodiče, se kterými jsme hovořili, si přejí, aby jejich dítě docházelo na Speciální ZŠ, o čemž svědčí např. tato výpověď:

[S1]: *„Syn je na Speciální ZŠ spokojenej, jsou tam hodný na děti, líbí se mu tam, dala jsem ho tam už na začátku, chtěl za ségrou, která tam už taky chodila."*

Ředitelka školy o tomto ví, ale zdůraznila, že rodičům žáků není možné automaticky vyhovět – dítě je do Speciální ZŠ zařazeno jedině na základě posudku psychologa z pedagogicko-psychologické poradny nebo speciálně pedagogického centra, který vydává doporučení k jeho vzdělávání. Speciální ZŠ také spolupracuje s OSPOD, který vede přibližně 30 zdejších dětí (na třech zbývajících běžných ZŠ je to cca 25 dětí úhrnem). Většina dětí vedených OSPOD, které současně docházejí na Speciální ZŠ, je psychiatricky léčena. Při diagnostikovaném ADHD jsou děti léčeny také medikamentózně. Ředitelka školy uvádí: *„Pokud lékař – psychiatr – předepíše medikaci – podávají ji dítěti rodiče. Pouze pokud je doporučeno užívat medikaci v době výuky – je podávána (na žádost a se souhlasem rodičů – a škola též píše zprávu o změnách v chování psychiatrovi, u kterého je žák veden) ve škole – v loňském roce se to týkalo tří žáků."*

Docházka dětí ze SVL do mateřské školy je dle její ředitelky velice sporadická. Jako důvody uvádí finance, přestože školné (300 Kč měsíčně při celodenním pobytu) je možné rodinám, které pobírají dávky hmotné nouze, odpustit. MŠ má celkem čtyři budovy po celém

městě a jejich kapacita je naplněná. Pro děti ohrožené sociálním vyloučením není na škole asistent pedagoga (není ani jiný asistent), ale pokud projeví rodina ze SVL zájem o docházku, snaží se jí pracovníci školky pomoci. Kontakt se základními školami při přechodu dětí není nijak formalizovaný, vše se odehrává na bázi osobních kontaktů mezi jednotlivými pedagogy.

Přechody dětí na střední školy jsou z „normálních“ ZŠ automatické, dle ředitelů se tam nyní dostanou všichni zájemci. V loňském školním roce (2012/13) se na Speciální ZŠ škole stalo, že dva žáci (jeden ze SVL) nehodlají pokračovat ve studiu na střední škole. Časté je (což potvrzovali i naši respondenti) předčasné ukončení středoškolské docházky.

Donedávna probíhala na UPPM terénní práce s dětmi. Bývalá pedagožka ZŠ pomáhala místním dětem systematizovat jejich přípravu do školy, věnovala se jejich doučování, pomáhala s psaním domácích úkolů nebo si s dětmi pouze hrála. Částí veřejnosti byla tato služba ovšem vnímána jako „něco navíc“ a proto (analogicky s ostrahou ubytovny) byla zrušena. Při našem setření v terénu jsme se setkali s pochvalnými reakcemi na tuto dříve poskytovanou službu, a to jak od obyvatel lokality ubytoven, tak od ředitele jedné ZŠ.

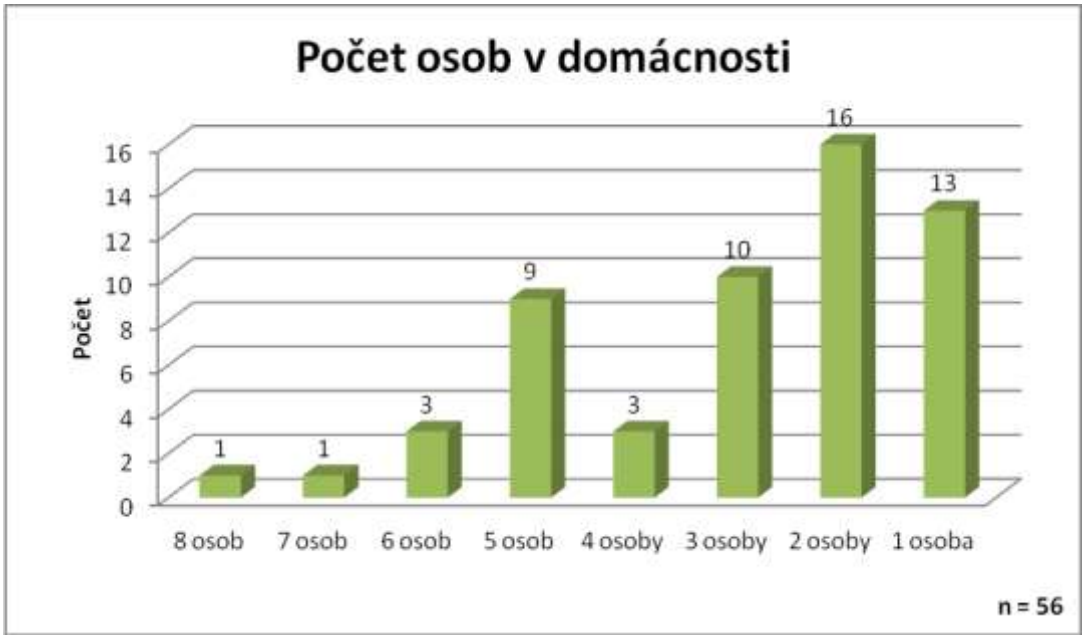
SHRNUTÍ – Na základě našeho dotazníkového šetření a dalšího zjišťování můžeme prohlásit, že většina (více než 50 %) obyvatel SVL má pouze základní vzdělání, což je zásadně omezuje např. na trhu práce. Za problém v oblasti vzdělávání považujeme z našeho pohledu stereotypní smýšlení některých představitelů škol. Z komunikace s řediteli samozřejmě není možné usuzovat na atmosféru ve školách celkově, ale některé výroky příliš nesvědčily o prointegračním smýšlení (*„žádné výjimky, žádná privilegia“*, *„nižší IQ romských dětí“*). Dále považujeme za sporné nástupy dětí na Speciální ZŠ. Z vyjádření rodičů víme, že o toto často stojí (Speciální základní škola má mezi nimi velice dobrou pověst), ale nesetkali jsme se s výpovědí o případu, kdy by padlo rozhodnutí proti této vůli rodičů. Hodnocení škol rodiči je spíše pozitivní, nejlépe hodnotí ZŠ Ostrovní a Speciální ZŠ (na obě školy zároveň dochází největší počet dětí ze SVL).

Rodina

Ve Štětí žije méně ženatých/vdaných osob, než je průměr celého Česka (38,9 % oproti 42,3 %), naopak počet rozvedených celorepublikový průměr překračuje (14 % oproti 10,3 %). Rodinné domácnosti (2 255) tvoří ve městě 57,8 % všech domácností. Celkem 14,7 % z těchto domácností (332) tvoří neúplné domácnosti se závislými dětmi, typicky představované matkami samoživitelkami.

Lidé v SVL žijí v různých rodinných formacích i v různých typech domácností. Od širokých rodin v lokalitách Počeplice a Radouň (v Počeplicích jde o trojgenerační rodinu, která je ale rozdělená do více domů v lokalitě, v Radouni o soužití rodin dvou sourozenců), až po jednočlenné domácnosti. V jednočlenné domácnosti žije 13 respondentů dotazníkového šetření, ovšem osm z těchto respondentů sdílí společnou domácnost se spolubydlícími na ubytovně. Graf 15 níže ukazuje, že velice častý je výskyt dvoučlenných domácností. V tomto případě se typicky jedná o soužití partnerů nebo též o matku samoživitelku s jedním dítětem. Mezi skupinou respondentů se objevovaly matky samoživitelky s různým počtem dětí (velký podíl matek samoživitelek je v ubytovně hotelu Sport). Extrémním případem mezi respondenty je matka samoživitelka s šesti dětmi. Čísla ale může ovlivňovat problém, na který upozorňovala referentka NSD. Tím je zatajování partnera z důvodu nárokování vyšších dávek. Je možné, že i tazatelům byl partner v některých případech „pro jistotu“ zatajen. Setkali jsme se ale i s výpovědí matky, která nám přiznala, že je v bytě hlášena bez partnera (a takto vystupuje i před ÚP), ale partner (zaměstnaný) s rodinou normálně žije.

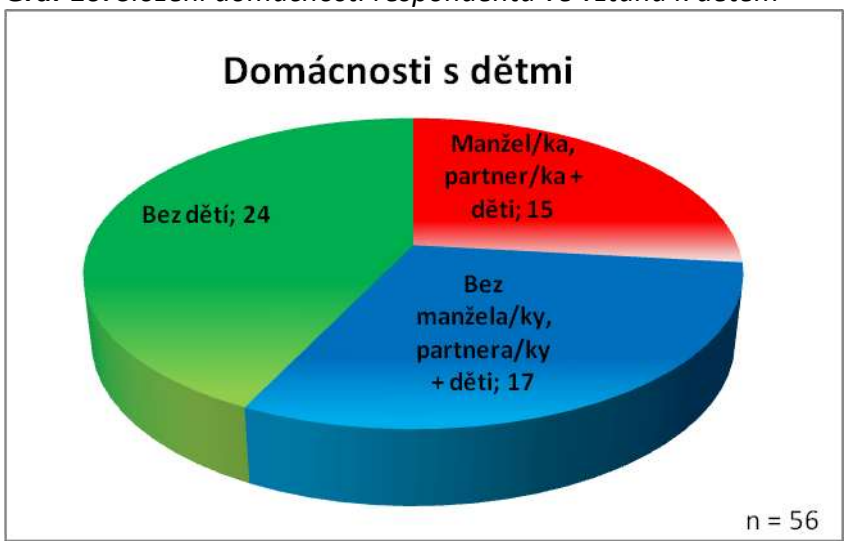
Graf 15: *Počet osob v domácnostech respondentů*

Zdroj: *dotazníkové šetření*

Protože složení domácností (potažmo rodin) považujeme za důležité zejména z hlediska výchovy dětí, uvádíme níže v Grafu 16 ještě složení domácností právě z tohoto pohledu. Vidíme, že mezi respondenty dotazníkového šetření převažovaly u rodin s dětmi rodiny neúplné (tedy pouze s jedním z rodičů bez partnera).

Graf 16: *Složení domácností respondentů ve vztahu k dětem*

Zdroj: *dotazníkové šetření*

Bezpečnost

Otázka bezpečnosti je ve Štětí široce diskutována a důraz na ni kladou i představitelé města. Rada města zřídila k 16. lednu 2013 Komisi prevence kriminality (KPK), která nahradila Pracovní skupinu prevence kriminality (ta fungovala od ledna 2009). V KPK, která má celkem 18 členů, zasedají zástupci vedení města a jeho sociálního odboru, mateřské školy, všech základních škol včetně speciální, SOU Štětí, Domu dětí a mládeže, Městské policie, Policie ČR, Kontaktního centra Litoměřice a Úřadu práce. Byla zpracována Bezpečností analýza Města Štětí 2013, je vypracován Program prevence kriminality Města Štětí na roky 2010–2015 a každoročně je zpracováván Plán prevence kriminality na daný rok.

Bezpečnostní situace

Základní přehled o souvislostech bezpečnostní situace ve Štětí lze načerpat z Bezpečnostní analýzy Ústeckého kraje.[29] Celý okres Litoměřice patří v Ústeckém kraji k bezpečnějším – v roce 2011 zde bylo evidováno celkem 3 813 trestných činů, což je index 323,3 (počet trestných činů na 10 tis. obyvatel), lepší situace panuje pouze v okrese Louny. Při detailnějším pohledu na okres Litoměřice ale zjistíme, že obvodní oddělení Policie ČR ve Štětí řešilo ke stejnému roku celkem 489 trestných činů. To znamená index 353,6 a druhou nejhorší pozici v okrese Litoměřice za Lovosicemi. Z hlediska jednotlivých druhů kriminality má Štětí nejhorší pozici v rámci litoměřického okresu u násilné a mravnostní kriminality (index 46,3), ale také u krádeží vloupáním (index 94,7). Naopak u krádeží prostých zaujímá až čtvrtou pozici mezi sedmi obvodními odděleními v litoměřickém okrese (index 86) a je jediným obvodem, kde počet krádeží vloupáním převyšuje počet krádeží prostých.

V roce 2012 došlo na území Obvodního oddělení Policie ČR Štětí ještě k většímu počtu trestných činů, konkrétně jich bylo spácháno celkem 553. Vývoj počtu trestných činů za poslední tři roky, včetně jejich rozlišení dle vybraných druhů viz Tabulka 10. Výrazný nárůst (mezi lety 2010 a 2012 téměř o 55 %) je zřejmý zejména u majetkové trestné činnosti.

[29] Bezpečnostní analýza Ústeckého kraje. Doprovodný dokument Strategie prevence kriminality na území Ústeckého kraje na období 2012–2016. Dostupné online z: http://www.kr-ustecky.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1668359

Tabulka 10: *Počet trestných činů na území Obvodního oddělení PČR Štětí v letech 2010–2012*

Rok	Trestné činy			
	celkem	**násilné**	**mravnostní**	**majetkové**
2010	416	50	5	232
2011	489	60	4	281
2012	553	53	1	359

Zdroj: *Bezpečnostní analýza Města Štětí 2013*

Obyvatelé identifikovaných SVL mají podíl zejména na majetkové trestné činnosti. Přes neexistenci statistiky, která by toto dokazovala, se dle informací pracovníků Policie ČR a MP jedná hlavně o krádeže. Větší podíl činí krádeže železa a jiných kovů a krádeže v obchodech. Velkým problémem je z hlediska PČR i MP vysoký objem drobné kriminality, který je obyvateli Štětí pravdivě či domněle připisován právě osobám ze SVL. Tyto přestupky a přečiny (krádeže vybavení ze zahrad, krádeže kovových předmětů, sklizeň zeleniny a plodů ze zahrad, přespávání v chatových koloniích, obtěžující a neslušné chování) nejsou často hlášeny, proto se nevyskytují ve statistikách a hlavně nemohou být účinně vyřešeny. Způsobují ovšem velkou nespokojenost mezi občany Štětí a v krajním případě mohou vyústit do konfliktní situace (takto je např. vedoucím strážníkem MP interpretována i událost, která se během povodní odehrála v Počeplicích).[30]

Z hlediska bezpečnosti v lokalitách ubytoven (zejména UPPM) lze uvést následující specifika. Státní i městská policie zde často řeší drobné potyčky a vzájemné napadání – *„jsou to nesváry z toho, že jsou pořád spolu“*, jak uvedl zástupce Policie ČR. Spolu s kolegou z MP, ale i ve shodě s dalšími informátory (včetně obyvatel zmíněných ubytoven) se shodují na tom, že problémy eskalují ve chvíli, kdy mají obyvatelé příjem peněz a nakoupí alkohol a drogy. Jedna z respondentek např. uvedla: *„Když se to dole* (myšleno přízemí ubytovny – pozn.) *opije, tak to se bojím třeba vnučku pustit samotnou na záchod“.*

Respondenti dotazníkového šetření a účastníci rozhovorů se zmiňovali i o vážnějších kriminálních jevech, které se v SVL vyskytují. Dotýkají se ale hlavně komunity samotné, proto o nich informátoři vypovídali pouze pod příslibem úplné anonymity, případně nechtěli zmiňovat některé detaily, které by mohly pomoci nahlédnout je hlouběji. Jedná se o lichvu (blíže viz kapitola Zadlužení), prodej a distribuci drog (blíže viz podkapitola Zneužívání návykových látek) a údajnou organizovanou dětskou prostituci.

Projevy pravicového extremismu se ve Štětí dle informací policie vyskytují velice okrajově. Na projevy pravicového extremismu jsme nenarazili ani při pobytu v terénu, nezmiňovali se o nich ani respondenti dotazníkového šetření (s jednou výjimkou, viz níže).

[30] Místní část Počeplice zasáhla povodňová vlna a voda zatopila také dvůr solnice, která je jednou z identifikovaných SVL. Po opadnutí vody došlo k incidentu, při kterém byl pobořen zahradní domek stojící vedle solnice (před povodní byl obývaný) – zřejmě do něj někdo najel bagrem či podobným strojem. Obyvatelé lokality byli v této době v azylu na Chcebuzi. Událost šetří kriminální policie.

Incident s vylepenými plakáty s textem „Cikáni volte Dělnickou stranu sociální spravedlnosti pro vaše sociální jistoty“, které se objevily před volbami do krajského zastupitelstva na podzim 2012, tak lze hodnotit jako ojedinělý.[31] Podle informací místní policie zde neexistuje žádná organizovaná skupina, pouze jeden obyvatel Počeplic by se dle policie dal označit jako „sympatizant DSSS“ (Dělnická strana sociální spravedlnosti). Toto tvrzení ale rozporuje jeden z našich informátorů ze SVL, který uvádí, že v Počeplicích se zformovala malá skupina takových osob.

Respondenti se v lokalitě ubytoven i v samotném městě cítí bezpečně. Romští obyvatelé ze SVL jsou si vědomi, že na ně lidé z ostatních částí města občas pohlížejí přehlíživě, ale rozhodně to nevnímají jako újmu, nesetkávají se s napadáním. Ve městě dle nich nejsou místa, kam by se báli chodit, nebo by jim to bylo vyloženě nějakou (majoritní) skupinou zakazováno. Dříve měli dle jednoho respondenta Romové zakázaný vstup do „Supa“ (nyní Triangl Club v blízkosti lokality ubytoven), ale to již s novým majitelem neplatí. Jiné místo nebo lokalitu respondenti nedokázali jmenovat.

[T]: *„Nebo jestli jsou třeba místa, kterým se vyhýbáte? Že tam jsou lidi, kteří nemají rádi Romy?“*

[R1]: *„Ne… já myslím, že tady nikdo takovej ani není, ani jsem neviděl nebo… Tady jsou většinou jako Romové ve Štětí, to je pravda, takže oni držej většinou při sobě, to je zas pravda, ale bílý nemají narážky…. Mám třeba známý bílý…“*

Zajištění bezpečnosti

Na Obvodním oddělení Policie ČR ve Štětí pracuje k červnu 2013 celkem 19 policistů. Za poslední rok se tento stav nezměnil, v roce 2010 zde ale pracovalo 21 policistů. Kromě samotného Štětí patří do policejního obvodu ještě dalších 35 obcí nebo místních částí, včetně Počeplic a Radouně. V roce 2011 ve štětském policejním obvodu činil index trestné činnosti na jednoho policistu 25,7, což je z hlediska celého Ústeckého kraje (index 20,2) lehký nadprůměr (index nejhoršího obvodu je 41,2, nejlepšího 7,2).[32]

Městská policie (MP) Štětí má k 30.6. 2013 celkem 19 strážníků, přičemž jeden z nich je určen jako vedoucí. Před rokem i dvěma lety nazpět bylo strážníků celkem pouze 18. Celý sbor má k dispozici dva osobní automobily. Pod MP ještě organizačně patří čtyři asistenti prevence kriminality.

Městská policie také obsluhuje městský kamerový systém. Ten má v současné době 10 kamerových bodů, které byly uvedeny do provozu postupně v letech 2004–2009. Žádný

[31] O události informovaly internetové zpravodajské portály, např. Idnes.cz, Denik.cz, Romea.cz. Jednalo se o výlep několika desítek plakátů „po celém Štětí a hlavně v centru u obchodního domu“, jak uvedl server Denik.cz (Je to provokace, zlobí se Romové ve Štětí na předvolební plakáty, dostupné online z http://www.denik.cz/ustecky-kraj/je-to-provokace-zlobi-se-romove-ve-steti-na-predvolebni-plakaty-20120927-ork1.html).

[32] Zdroj: Bezpečnostní analýza Ústeckého kraje. Doprovodný dokument Strategie prevence kriminality na území Ústeckého kraje na období 2012–2016.

z těchto bodů není umístěn v identifikovaných SVL. To by se ale mělo změnit s instalací nového kamerového systému, kdy by měla být zprovozněna kamera v ulici 1. máje. Kamerový systém je vedoucím strážníkem MP hodnocen „z hlediska kvality a použitelnosti jako nedostačující". Jak vyplývá z informací na internetových stránkách města,[33] problémem je zejména pomalý přenos dat, který probíhá pouze vyhrazenými kanály rozvodů kabelové televize. Přenosová rychlost by se měla zvýšit s přechodem na optickou síť. Město Štětí dále poskytuje možnost připojení na pult centrální ochrany. Jsou na něm napojeny významné městské objekty, ale i soukromé firmy, živnostenské provozovny (např. obchody) a fyzické osoby. Pořizovací cena činí více než 10 tis. Kč a je nutné platit za provoz – v případě fyzických osob využívají tuto ochranu dle informací MP spíše lépe finančně situovaní občané.

Atmosféra ve městě

Ve Štětí kolují klasické fámy, které se týkají „sociálně slabých" či „nepřizpůsobivých". Vyskytují se např. na internetovém městském diskusním fóru. Nutno dodat, že představitelé města se snaží na tyto fámy věcně reagovat. Např. 10.6.2013 se zde objevilo diskusní vlákno „Koupaliště zdarma" uvedené tímto příspěvkem:[34] *„Dobrý den, ráda bych se zeptala, co je pravdy na tom, že by měli mít sociálně slabí, vstup na koupaliště zdarma? A když ano, tak jaký je důvod? Díky za odpověď."* O čtyři dny později ukončil debatu webmaster, který napsal, že vše ověřil u příslušných osob na MěÚ a *„je to samozřejmě blbost"*.

SHRNUTÍ – Bezpečnostní otázka hraje důležitou roli ve vztahu mezi sociálně vyloučenou populací a zbývajícími obyvateli Štětí. Lidem ze SVL je (ať již pravdivě či domněle) připisován podíl na drobné majetkové kriminalitě ve městě. Celková bezpečnostní situace ve městě je ve srovnání se zbytkem okresu horší, k čemuž přispívá i trestná činnost spojená se situací v SVL (zejména prodej a distribuce drog, lichva). Lidé ze SVL se cítí ve městě relativně bezpečně, útoky vůči nim se v podstatě nevyskytují (výjimkou byl atak na areál v Počeplicích v červnu 2013). Kladně je hodnocena činnost asistentů prevence kriminality.

[33] Kamerový systém. Dostupné online z http://www.steti.cz/content/view/344/179/
[34] Zachován pravopis, doplněny pouze mezery mezi slovy. Dostupné online z http://www.steti.cz/component/option,com_joomlaboard/func,view/id,10171/catid,10/ [citováno 14.6.2013].

Celkové shrnutí

Sociálně vyloučená populace je ve Štětí soustředěna v oblasti ubytoven (Ubytovna pro potřeby města, ubytovna Cihelná a další menší ubytovny) a do dvou nedalekých bytových domů se sociálním nájemných v ulici 1. máje. Menší počty těchto osob žijí v dalších domech označených již v přihlášce města Štětí (Počeplice, Radouň). Celá tato populace čítá přibližně 320 osob. Osoby ohrožené sociálním vyloučením žijí ale i v dalších částech města, ať již rozptýleně nebo koncentrované v dalších ubytovacích objektech (za všechny Hotel Sport). Počet těchto osob odhadujeme na 130. Z hlediska etnicity tvoří polovinu sociálně vyloučené populace majorita, druhou polovinu Romové. Z hlediska migrace lze považovat za problematické zejména sestěhovávání obyvatel do soukromých objektů, které nakupují různí vlastníci (ale fakticky zřejmě pouze jeden) ve Štětí a jeho místních částech. Z velké části se ovšem jedná o přesuny obyvatel pouze v rámci města, nově příchozích je prozatím menšina.

Úroveň bydlení v těchto objektech UPPM a 1. máje 597 a 598 není vysoká (jak z „technického“ tak ze „sociálního“ hlediska). Vůle města tuto situaci řešit ale dává šanci ke změně. Město již zavedlo systém prostupného bydlení, jehož důležitým článkem se staly právě domy se sociálním nájemným. Pro jeho plné fungování ovšem městu chybí větší počet klasických bytů, které byly v minulosti buď privatizovány majiteli nebo prodávány v dražbě. Dražby již byly zastaveny a nyní se uvažuje také o zastavení privatizací – město deklaruje potřebu ponechat si strategickou rezervu bytů právě z důvodu zajištění prostupnosti systému. Lidé, kteří nedosáhnou na bydlení v těchto městských kapacitách, končí buď na soukromých ubytovnách (zejm. Cihelná, Hotel Sport) nebo obývají jiné domy soukromých vlastníků (např. Počeplice). Zde se platí ovšem přibližně 2–3x vyšší nájemné, než je v místě obvyklé. V porovnání s ještě nižším nájmem v městských bytech se jedná o diametrální rozdíl.

Hlubší pozornost byla věnována problému zadlužení. Lidé v SVL jsou v mnoha případech velice zadluženi. Ti, kteří mají nesplacené pohledávky u města a nepřistoupí ani na sjednání minimálního splátkového kalendáře, nemohou žádat o pronájem městského bytu, ani o ubytování v UPPM. Kromě těchto pohledávek dluží lidé ze SVL ale i jiným věřitelům. Pro přehled struktury dluhů byla zpracována analýza pohledávek vybrané skupiny dlužníků na základě informací z Insolvenčního rejstříku. Ukázalo se, že tito dlužníci dluží podstatnou část peněz dvěma bankám, které jsou ve Štětí zastoupeny svými pobočkami. Dále lidé dluží zejména nebankovním společnostem za spotřebitelské úvěry. Ve Štětí se ale také vyskytuje lichva s obrovskými úroky. Dluhovou spirálu roztáčí u mnoha lidí „pouhá“ finanční negramotnost, u části obyvatel SVL jsou dluhy spojeny s problémem zneužívání drog, případně s navštěvováním heren. Protidluhové poradenství poskytují v terénu pracovníci MěÚ, ale vzhledem k šíři problému by bylo dobré věnovat této situaci více pozornosti (např. odborné poradenství zaměřené zejména na prevenci vzniku dluhů, prominutí penále dlužníkům města apod.).

K nelehké finanční situaci obyvatel SVL přispívá také jejich velmi vysoká nezaměstnanost, která se pohybuje nad úrovní 90 %. Hlavní překážkou jejich zaměstnání je zejména nízká kvalifikace (nabídka pracovních míst pro tento typ uchazečů je ve Štětí zanedbatelná) a u dlouhodobě nezaměstnaných také ztracené pracovní návyky. Přístup na trh práce stěžuje lidem ze SVL dle jejich výpovědí diskriminace na základě etnicity (u romských uchazečů) nebo na základě místa bydliště (u obyvatel UPPM). Hlavním zdrojem příjmů lidí v SVL tak jsou sociální dávky. Lidé zde pobírají jak dávky státní sociální podpory, tak dávky hmotné nouze.

Vzhledem k situaci ve Štětí je velkým problémem absence sociálních služeb zaměřených na některé cílové skupiny, např. „osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách“, příp. „etnické menšiny“ a „osoby do 26 let věku opouštějící školská zařízení“. Městu se v letošním roce podařilo navýšit počet pracovníků pro terénní sociální práci a je snaha získat ještě jednu pracovní sílu. Dále probíhají jednání s Nadějí o.s. o realizaci terénního programu a protidluhového poradenství, sociálně aktivizační služby má ve Štětí na základě smlouvy s Krajským úřadem Ústeckého kraje zajišťovat Romano Jasnica o.s. Důležitým hráčem na poli sociálních služeb je také Kontaktní centrum Litoměřice, které poskytuje servis uživatelům drog.

Na základě našeho dotazníkové šetření a dalšího zjišťování můžeme prohlásit, že většina (více než 50 %) obyvatel SVL má pouze základní vzdělání, což je zásadně omezuje např. na trhu práce. Za problém v oblasti vzdělávání považujeme z našeho pohledu stereotypní smýšlení některých představitelů škol. Z komunikace s řediteli samozřejmě není možné usuzovat na atmosféru ve školách, ale některé výroky příliš nesvědčily o prointegračním smýšlení (*„žádné výjimky, žádná privilegia“*, *„nižší IQ romských dětí“*). Dále považujeme za sporné nástupy dětí na SZŠ. Z vyjádření rodičů víme, že o toto často stojí (speciální základní škola má mezi nimi velice dobrou pověst), ale nesetkali jsme se s výpovědí o případu, kdy by padlo rozhodnutí proti této vůli rodičů. Hodnocení škol rodiči je spíše pozitivní, nejlépe hodnotí ZŠ Ostrovní a SZŠ (na obě školy zároveň dochází největší počet dětí ze SVL).

Bezpečnostní otázka hraje důležitou roli ve vztahu mezi sociálně vyloučenou populací a zbývajícími obyvateli Štětí. Lidem ze SVL je (ať již pravdivě či domněle) připisován podíl na drobné majetkové kriminalitě ve městě. Celková bezpečnostní situace ve městě je ve srovnání se zbytkem okresu horší, k čemuž přispívá i trestná činnost spojená se situací v SVL (zejména prodej a distribuce drog, lichva). Lidé ze SVL se cítí ve městě relativně bezpečně, útoky vůči nim se v podstatě nevyskytují (výjimkou byl atak na areál v Počeplicích v červnu 2013). Kladně je hodnocena činnost asistentů prevence kriminality.

Z výše uvedeného vyplývá, že sociálně vyloučení obyvatelé Štětí se potýkají s celou řadou problémů, které se navíc vzájemně podmiňují a ovlivňují. Míra jejich sociálního vyloučení je v mnoha případech značná a projevuje se ve všech dimenzích. Pokud bychom se

na základě našich zkušeností z terénu měli zaměřit na nejproblematičtější témata, jmenovali bychom následující tři.

1. Situace na UPPM

Ubytovna je vnímána jako problémový objekt mezi obyvateli města, jejími samotnými obyvateli i všemi osobami zainteresovanými v sociální problematice. V ubytovně, která je v majetku a správě města, se soustředí velký počet lidí, jejichž míra sociální exkluze je značná. U mnoha obyvatel se kumuluje velké množství problémů – od problematického rodinného zázemí, přes špatný zdravotní stav, závislosti na drogách či alkoholu, nízkou vzdělanost, kriminální minulost až např. po enormní zadlužení.

Kladně můžeme hodnotit to, že v UPPM se otevírá možnost získání ubytování téměř pro každého, díky čemuž je bezdomovectví ve Štětí okrajovým jevem. Zároveň zde ale nejsou tak přísně uplatňována pravidla, jako např. v azylových domech. To samozřejmě ústí do mnoha konfliktních situací. Navrhovali bychom diskuzi nad ubytovacím řádem. Ten např. uvádí velké množství zákazů, jejichž nedodržování „je hodnoceno jako hrubé porušení ubytovacího řádu, které je důvodem pro okamžité zrušení ubytování“. Mezi těmito zákazy je ale spousta činností, které se zde běžně tolerují (např. pití alkoholu, kouření) a výklad sankcí tak leží vždy na straně odpovědných pracovníků.

Jako další východisko bychom navrhovali zintenzivnění sociální práce s obyvateli ubytovny. Prvním krokem by mohlo být opětovné zavedení dozoru sociálními pracovníky, který hodnotil jako prospěšnější jak sociální odbor MěÚ, tak samotní obyvatelé ubytovny. Ostraha Městské policie je vnímána obyvateli velice negativně (a i samotná MP přiznává, že tato činnost pro ní představuje zátěž). Předpokládáme, že za tím stojí častá zkušenost mnoha obyvatel s represivními orgány (nejen MP). Dalším krokem by mohla být úvaha o podmíněném umožnění opuštění ubytovny rodinám s dětmi, jejichž problémem je např. pouze zadlužení. Děti jsou v prostředí ubytovny konfrontovány s mnoha společensky nežádoucími jevy.

Skutečnost, že ubytovna patří přímo městu, dává při ochotě situaci řešit velkou možnost v podstatě okamžité intervence. Ovšem je nutné dodat, že podobné problémy (ač s trochu menší intenzitou) se vyskytují také v domě 1. máje 597. Z dlouhodobého pohledu se jako řešení nepříznivé situace v oblasti ubytoven nabízí její „rozptýlení“ – tzn. přechod bytů se sociálním nájemným i do jiných částí města, rozdělení funkcí ubytovny do více objektů apod.

2. Děti a mládež

Děti z UPPM, ubytovny Cihelná i ze sociálních bytů v ulici 1. máje tráví nevhodně nebo nedostatečně pro svůj zdravý rozvoj většinovou část svého volného času. Tyto děti v minimální míře navštěvují organizované volnočasové aktivity patřící do oblasti zájmového

či neformálního vzdělávání. Ovšem právě zájmové a neformální vzdělávání je vnímáno jako vhodný doplněk školní výuky, kdy si děti rozvíjejí řadu kompetencí – kolektivní spolupráce, smysl pro fair play, smysl pro zodpovědnost apod. a aktivně a kvalitně tráví volný čas na úkor bezcílného toulání souvisejícím s rizikovými projevy chování. Osvojované kompetence a další návyky spojené s docházkou do volnočasových aktivit jsou pro zdravý rozvoj dětí důležité a velmi dobře využitelné i v dalším běžném životě. Jelikož tyto děti nemají často dobré rodinné zázemí, dostatek pozitivních vzorů, příležitostí vyniknout apod. je pro ně návštěva volnočasových aktivit obzvlášť významná. I tuto část socializačního procesu pak mohou v dospělosti velmi dobře přenést na své potomky.

Docházka do volnočasových aktivit je ovšem spojena s několika faktory, jakými jsou finanční dostupnost, motivace dítěte nebo iniciativa rodičů dítě do aktivity přihlásit. Považovali bychom za vhodné zřídit v blízkosti SVL např. nízkoprahové zařízení, kam mohou děti a mládež, většinou ve věku 6–26 let bezplatně a nepravidelně docházet. Tato zařízení zastávají jak terénní a sociální práci s mladými lidmi, tak poskytují volnočasové aktivity. Otevřený klub mládeže, který je v provozu na druhém konci města u ZŠ Ostrovní jistě svoji funkci plní, ale právě jeho poloha může být při jeho využívání dětmi ze SVL limitujícím faktorem (i když z výzkumu víme, že děti ze SVL ho navštěvují). Za úvahu by mohlo stát otevření „pobočky“ klubu např. v suterénu UPPM.

Ve prospěch zdravého rozvoje dětí se také ukazuje jako vhodné zřídit přímo v SVL – v dosahu UPPM a bytů v ulici 1. máje plochy vhodné k individuálnímu trávení volného času dětí – hřiště k míčovým hrám a hřiště s moderními prvky na hraní. Za účelem aktivizace dětí k smysluplnému trávení volného času by bylo vhodné, aby v lokalitě působil terénní pracovník, který by je k těmto způsobům trávení volného času motivoval. Především pozitivním působením na dnešní děti lze kvalitativně ovlivnit vývoj dalších generací.

K tomuto cíli samozřejmě vede i cesta přes vzdělávací aktivity. Velká část rodičů v SVL věnuje vzdělávání svých dětí pouze okrajovou pozornost, neboť ani v jejich životě nehrálo vzdělávání hlavní úlohu. Pro motivaci ke školní docházce a k zlepšení výsledků vzdělávání by stálo za opětovné zvážení zapojení terénního pracovníka – doučovatele. Další možností by mohlo být zavedení asistentů pedagoga pro děti ohrožené sociálním vyloučením na zdejších školách. Jedním z vytknutých cílů by mohla být i změna přístupu rodičů, zejména v případě jejich časté tendence pro zařazení vlastního dítěte do speciální základní školy.

3. Zneužívání nelegálních návykových látek

Užívání pervitinu je mezi osobami ohroženými sociálním vyloučením ve Štětí značně rozšířené. Kromě přímých zdravotních rizik představuje užívání tohoto typu drog také značná sociální rizika. Jak se potvrdilo během výzkumu, může právě drogová závislost „spustit“ proces sociálního vyloučení (viz trajektorie mnoha uživatelů drog, kteří z bytů ve městě skončili např. na UPPM). Uživatelé drog jsou navíc zapojeni do různých nelegálních

a kriminálních aktivit (majetková trestná činnost, výroba a distribuce drog) a svým rizikovým chováním ohrožují sebe i své okolí.

Jelikož je z našeho pozorování i výpovědí expertů zřejmé, že zneužívání těchto látek se ve Štětí týká i dětí a mládeže např. z 8. a 9. tříd, bylo by dle našeho názoru vhodné posílit zejména prevenci. Zároveň je nutné přistupovat k tomuto problému otevřeně – např. ředitelé škol si spíše myslí, že se u nich tento problém nevyskytuje (*„děti se tím chlubí, ale asi si vymýšlí“*). Situace v lokalitě ubytoven je ovšem taková, že cenu pervitinu znají i desetileté děti a každý ví, že droga se dá velice lehce opatřit téměř všude.

Situaci by mohlo prospět posílení terénního programu – a to jak časově, tak kapacitně. Zřízení trvale otevřeného kontaktního centra s rozšířenými službami (např. základní hygienický servis) by mohlo přispět k utlumení problémů ve městě – např. by mohlo dojít k omezení „provozu“ v lokalitě domu na Stračenské ulici, který je centrem mnoha patologických jevů spojených z užíváním těchto látek.

Seznam oslovených aktérů

[A1] Tomáš Ryšánek, starosta
[A2] Miroslav Andrt, místostarosta
[A3] Zdeněk Cuchý, Městská policie Štětí (vedoucí strážník)
[A4] Pavla Lípová, MěÚ Štětí, Odbor sociálních věcí (vedoucí)
[A5] Jaroslava Andrlová, MěÚ Štětí, Odbor ekonomický (vymáhání pohledávek)
[A6] Lucie Čížková, MěÚ Štětí, Odbor správy a investic (byty, nebytové prostory, inzerce)
[A7] Milena Mitreská, MěÚ Štětí, Odbor sociálních věcí (správce sociální ubytovny)
[A8] Viola Gladišová, Úřad práce ČR Štětí (vedoucí kontaktního pracoviště)
[A9] Robin Mráz, Obvodní oddělení Policie ČR (zástupce vedoucího)
[A10] Kateřina Stibalová, Kontaktní centrum Litoměřice (vedoucí pracovník)
[A11] Michaela Véghová, Úřad práce ČR Štětí (referent nepojistných sociálních dávek)
[A12] Romana Cihlářová, MěÚ Štětí, Odbor správy a investic (evidence obyvatel)
[A13] Renata Cermanová, MěÚ Litoměřice, Odbor sociálních věcí a zdravotnictví (sociální pracovník – OSPOD – Štětsko)
[A14] Ilona Choutková, MěÚ Litoměřice, Odbor sociálních věcí a zdravotnictví (kurátorka mládeže – Štětsko)
[A15] Alois Dirda, Městská policie Štětí (asistent prevence kriminality)
[A16] Monika Nespjaková Nováková, Městská policie Štětí (asistent prevence kriminality)
[A17] Gabriela Pilařová, MěÚ Štětí, Otevřený klub mládeže (pracovnice)
[A18] Vlastimil Vrbenský, Stavební bytové družstvo Litoměřice (ekonomický ředitel)
[A19] Hana Moravcová, Speciální základní škola Štětí (ředitelka)
[A20] Václav Hladík, ZŠ Ostrovní (ředitel)
[A21] Hana Bílková, ZŠ T.G. Masaryka (ředitelka)
[A22] Alexandr Petrišče, ZŠ Školní (ředitel)
[A23] Alena Kořínková, Mateřská škola Štětí, ředitelka

Seznam citovaných respondentů má k dispozici zadavatel výzkumu (ASZ). Není zde uveden z důvodu zachování anonymity jednotlivých respondentů.

Přílohy